De Nicolao Papa I legislatore ecclesiastico.

Inter Pontifices, qui a Gregorii I usque ad Gregorii VII tempus sedem Romanam ornaverunt, facile major non exstitit Nicolao I. Cujus eximii viri eximias virtutes mirati jam coaevi summas laudes praedicarunt. „Sedem apostolicam, ait Anastasius (vitae Pontific. n. 612. ed. Migne t. CXXVIII), victoriosissime et ut verus Dei athleta catholice ac principaliter rexit," et successor Adrianus II eum illi Josue v. t. comparat, „quem deus ecclesiam suam miseratus ad excludendum mundi tumidissimos strepitus elegerit" (Anastasius l. c. n. 620).[1] Quod idem longe postea succedentes generationes grata memoria recolebant. „Post b. Gregorium usque in praesens, de illo Regino in chronico ad a. 868 refert (Pertz monum. hist. Germ. I. 579), nullus praesul in Romana urbe pontificali honore sublimatus illi videtur aequiparandus. Regibus ac tyrannis imperavit eisque ac si dominus orbis terrarum autoritate praefuit; episcopis et sacerdotibus religiosis mandata dei observantibus humilis blandus pius mansuetus apparuit; irreligiosis et a recto tramite exorbitantibus terribilis atque austeritate plenus exstitit, ut merito credatur alter Helias Deo suscitante nostris temporibus resurrexisse." Similiter annalista Heremensis ad a. 867 (Pertz l. c. V. 140) illum „papam sanctissimum nulli modernorum aequiparandum" vocat.

---

[1]) Idem autor coaevus Anastasius hanc omnino illius imaginem refert (l. c. n. 580): „Nicolaus erat aspectu pulcher, forma decorus, doctus in verbo, loquela humilis, actu praeclarus, jejuniisque et divino cultui intentus, pauperibus largus, orphanorum protector et viduis fautor populique cuncti defensor."

Quare operae pretium est, in illius gesta diligentius studium intendere. Praeter multa autem praeclare acta idem etiam non pauca decreta edidit, quibus jus ecclesiasticum illius temporis utilissime adjuvit et promovit. De quibus hoc loco disserturus, et memoriae illius s. Pontificis et historiae ecclesiae praeprimis juris canonici haud ingratum me allaturum esse spero.

Sed fortasse quis mihi statim contradixerit, quod Pontifici illi ullum jus legum ferendarum fuisse et ideo decreta ejus jam leges dicenda esse negaverit. Quare primum de illius vera autoritate, ut ita dicam, legifera breviter agendum est.

I.
Num revera Nicolaus autoritatem habuerit leges universales ecclesiasticas ferendi.

Si hoc loco autoritatem, ut ita dicam, legiferam Nicolai tueri volo, minime mihi in animo est, longa argumenta pro jure illo Pontificum Romanorum texere. Hoc solum ostendam, id illo tempore jam universaliter ita agnitum fuisse et valuisse, ut Nicolaus non minus ex sua animi sententia quam ex omnium consensu universalis legislator ecclesiasticus exsisteret. Ita quidem satis efficietur, et decreta ejus leges ecclesiasticas et ipsum legislatorem ecclesiasticum justo jure dici posse.

Primum igitur Nicolaus ipse absque ulla animi haesitatione pro certissimo habuit, sibi ut vicario Petri et Christi divinitus summam et universalem omnium ecclesiarum curam et jurisdictionum commissam esse. Perlegenti litteras ejus in quacunque fere pagina occurrent documenta. Ut ex permultis pauca afferam, ad universos episcopos Galliae ille ita scribit (ed. Migne ep. 75 col. 907) [1]: „Christus privilegia constituta

[1]) Epistolae Nicolai editae reperiuntur apud Hardouin coll. conc. t. V. et Mansi coll. conc. t. XV, XVI, praeterea singulae earum apud singulos monumentorum ineditorum collectores (ex. gr. Baluzium, Schannat, Hontheim et al.) Quas omnes collegit et ordine historico dispositas edidit Migne „Patrologiae curs. cplt.“ t. CXIX col. 753—1182. Hac igitur editione utens pro significatione ponam M. adjecto numero epistolae et columnae.

in Petro disposita vel firmata Romanae contulit ecclesiae, super quam nihil synodus quaelibet ausa est merito constituere, quum sciat, omnia illi Dei sermone concessa. Dispensationem quippe redemptionis humani generis . . . Dominus omnipotens ascensurus ad coelos in apostoli Petri, per quem et apostolatus et episcopatus sumpsit exordium, confessione curaque praecipue collocavit; qui tunc per se et deinceps per sollicitudinis suae haeredes circa humanum genus, quae sibi Dominus commendavit, non destitit exhibere." Similiter ad Photium scribit (M. ep. 12 c. 786): „constat, Romanam ecclesiam per b. Petrum principem apostolorum, qui Dominico ore primatum ecclesiarum suscipere promeruit, omnium ecclesiarum caput esse, et ab ea rectitudinem atque ordinem in cunctis utilitatibus et ecclesiasticis institutionibus . . . exquirere ac sectari. Et ideo consequens est, ut quod ab hujus sedis rectoribus plena autoritate sancitur, nullius consuetudinis praepediente occasione, proprias tantum sequendo voluntates, removeatur sed firmius atque inconcusse teneatur." „Convenit apostolico moderamini, incipit privilegium Corbejense a. 863 (M. col. 815), quod b. Petrus apostolorum eximius per attributam et revelatam sibi divinitus gratiam . . . nobis singulari praerogativa, ut in totius christianae religionis universitate principaliter excelleremus, contulit: quatenus, sicut dignitate et auctoritate per ipsius singulare privilegium omnibus praeeminemus, ita universarum Dei ecclesiarum sollicitudinem habeamus et singulis quibusque fidelibus opportuna suffragia conferamus." „Sollicitudinis, nobiles Aquitanos increpat (M. ep. 111 c. 1114), quam pro universis ecclesiis Dominicis sustinemus, necessitas nos compellit, de omnium fidelium statu impigram gerere providentiam." „Unde, ut alio loco ait (ep. 86 ad Mich. imp. M. c. 959), sicut non leve discrimen incumbit Pontificibus, siluisse pro divinitatis cultu et ecclesiae correctione quod congruit, ita his, quod absit, non mediocre periculum est, qui quum debeant parere despiciant." Quare his vel anathema infligit: „Si quis dogmata mandata interdicta sanctiones vel decreta pro catholica fide pro ecclesiastica disciplina pro

correctione fidelium pro sceleratorum emendatione vel interdictione imminentium vel futurorum malorum a Sedis Apostolicae praeside salubriter promulgata contempserit anathema sit.“ (syn. Rom. a. 863 c. 5 ap. Hardouin coll. conc. V. col. 574. itd. in ep. 118 ad Adon. archiepp. Vienn. M. c. 1122).

His sententiis prolatis, quibus facillime innumeras alias addere possem,[1]) satis patet, Nicolaum ob praerogativam Sedi Romanae divinitus concessam ob ejusdem universalem primatum et principatum ecclesiasticum, cujus sibi certissime conscius erat, optimo jure jurisdictionem et legislationem summam in ecclesia sibi vindicasse et exercuisse.[2]) Sed fortasse quis nil nisi meram et miram praesumptionem Nicolai in sententiis illis fuisse dixerit.[3]) Cui respondeo, non solum Nicolaum sed omnes coaevos etiam (nam antecedentia et tempora et argumenta consulto praetermitto) de summa praerogativa S. A. prorsus ejusdem sententiae fuisse itaque et ipsos illum indubitate pro legislatore ecclesiastico universali habuisse. Nam primum omnes assertiones illae a Nicolao in publicis documentis

---

[1]) Liceat mihi praeter locos prolatos indicare tantum ep. 18 ad Carol. Calv. M. 799, ep. 22 ad Hincm. Rhem. l. c. 821, ep. 49 ad Hermintrud. reginam l. c. 863, ep. 65 ad Rodulph. Bituric. l. c. 882, ep. 86 ad Mich. imp. l. c. 948, ep. 101 ad Ignat. Ct. l. c. 1058.

[2]) Quare multum errant, qui constitutiones hujus sicut sequentium Pontificum nulli alii autoritati nisi decretalium Pseudo-Isidorianarum tribuunt. Ita quidem fere omnes H. E. scriptores sedi apostolicae infesti asserunt ex. gr. Schröckh. „christl. Kirchengesch.“ XXII. p. 152. Gieseler „Lehrbuch der K. G.“ ed. 3tia II, 1. p. 166 sq. Neander „allg. Gesch. der christl. Rel.“ ed. 1836 IV, p. 165. Etsi hoc loco quaestionem, num omnino Nicolaus eas decretales noverit usurpaveritve, longius disquirere nolo, tantum tamen constat, pro praeceptis et institutis suis illum ne verbo quidem ex iis praesidium sumpsisse, sed solummodo ex universali Sedis Romanae autoritate.

[3]) Tale quid certe omnes, quos modo dixi, scriptores insinuant (cf. etiam Henke „Allg. Gesch. der christl. K.“ ed. 4ta II, p. 46. Eichhorn K. R. I, 84). Vel Planckius, qui de tota hac re aequius judicat, hoc tamen principium a Nicolao novum et primum inductum esse vult, quod omnes Pontificum Romanorum decretales per se universali ecclesiae obligatoriae essent (cf. Gesch. der christl. kirchl. Gesellsch.-Verfass. III, 136—141). De qua re quia longior disquisitio necessaria, vide Appendic. I.

in litteris ad imperatores reges episcopos synodos datis pronunciabantur, nec a quoquam eorum ut praesumptiones notabantur vel rejiciebantur. Immo et ipsi illum litteris suis „Dominum sanctissimum totiusque ecclesiae Pontificem et universalem Papam“ appellant [1]) et verbis et factis summam ejus jurisdictionem praedicant. Ita Ludovicus et Lotharius reges eum adeunt: „oportet vestrae autoritatis jubar propter generalem sollicitudinem nostros invisere fines, ut apostolica invectio ad censuram ecclesiasticam venire compellat“ (Baron. ann. 860 n. 30). Similiter Carolus Calvus eum „specialem patrem divina dispositione universali ecclesiae praepositum“ vocat (ep. 3 ad Nic. ed. Migne CXXIV, col. 867) eique semper plenissimam reverentiam et obedientiam exhibet (cf. cett. epist. l. c.). Quum in dissidio Ludovici Pii et filiorum animi in Gregorium Papam iniquiores essent, tamen Agobardus episcopus Lugdunensis, doctrina et sanctitate prae omnibus conspicuus, a rege consultus non dubitat verba s. Leonis P. proferre: „ecclesiastici muneris sacramentum Dominus ita ad apostolorum omnium officium pertinere voluit, ut in beatissimo Petro apostolorum omnium summo principaliter collocaret, ut ab ipso quasi quodam capite dona sua velut in corpus omne diffunderet, ut exsortem se mysterii intelligeret esse divini, qui ausus fuisset a Petri soliditate recedere“ (de comparat. regim. eccl. et polit. ed. Migne CIV. col. 295). De coaevis Nicolai episcopis autem pro teste Hincmarum Rhemensem omnium facile doctissimum et dignitati episcopali fere nimis studiosum adduxisse sufficiet. Qui ubique Romanam ecclesiam reverentissime habet, quippe „omnium ecclesiarum matrem et magistram“ [2]) „ad cujus sollicitudinem universalis ecclesia pertineret,“ [3]) „quae quod doceret, hoc piis devotis atque catholicis omnibus posse et debere

---

[1]) Ex. gr. in ep. eppor. syn. Aquisgran. 860 (ap. Hardouin l. c. V. 502), ep. Caroli Calv. (l. c. p. 603, 680), ep. Lothar. reg. (Migne CXXI, col. 371, 374.)

[2]) de praedest. ctra Godeschalc. c. 24. epilog. c. 4. (Hincm. Opp. ed Sirmond. Paris 1645 I, p. 150, 153, 370). ep. 29. ad Car. Calv. (Opp. II, 318).

[3]) epist. Caroli II. nomine ad Joh. VIII. script. (Opp. II, 778).

sufficere." [1]) „De omnibus dubiis, vel obscuris, docet alio loco, quae ad rectae fidei tenorem vel pietatis dogmata pertinent, s. Romana ecclesia ut omnium ecclesiarum mater et magistra nutrix ac doctrix est consulenda et ejus salubria monita sunt tenenda" (de divort. Loth. et Theutb. init. Opp. I. 561). Quod idem Benedictus Papa ab illo revera semper factum testatur. „Ut devotus fidelisque in omnibus filius, ei rescribit (Hardouin l. c. V, col. 101), pro instructione seu confirmatione gestorum ac regularum ecclesiasticarum semper tu ad hanc sedem recurrere soles." Nec Hincmarus a sententia sua recessit, quum varias cum S. A. controversias habuisset. Mortuo enim formidabili Nicolao in causa satis iniqua (sc. Hincmari Laudunensis) oblatisque sibi Pseudo-Isidorianis decretalibus *ita sententiam* suam aperit: „forte adversum me dices: ergo calumniaris S. A. in ss. ejus Pontificibus, eo quod male senserint et non tenenda decreverint. Unde tibi respondeo: illas epistolas sanctorum et apostolicorum virorum diversis temporibus ... pro diversorum consolatione (al. consultatione) a S. A. datas et per eosdem Dei sacerdotes ... ordinatus cum b. Gelasio venerabiliter suscipiendas dico. Quae suis temporibus congruentes erant, donec per sacra concilia patres nostri in unum convenientes suggerente sibimet Spiritu sancto mansuras usque in finem saeculi leges condiderunt." (capitula LV. adv. Hincm. Laud. c. 25. Opp. II, 483).

Sed et synodi illius temporis non minus Romani Pontificis universalem primatum praedicant. Ex. gr. syn. Paris a. 849 in ep. ad Nomenoium ducem (Hard. l. c. V. 20): „satis haec ad tuam perditionem sufficiebant; sed ad cumulum malorum auxisti temeritatem et omnem laesisti christianitatem, dum vicarium b. Petri apostolicum, cui dedit Deus primatum in omni orbe terrarum, sprevisti." Syn. Aquisgran. a. 860. ep. ad Nic. ita incipit: „apostolicis documentis et pontificalibus decretis multipliciter informamur, ut vestri sanctissimi apostolatus apicem, principis apostolorum fide et nomine consecratum, quoties s. ecclesia aliqua novitate pulsatur, humiliter adeamus,

[1]) de praedest. c. 4 et 24. (Opp. I, p. 24 et 152).

ibique veri consilii saluberrima instituta sinceriter hauriamus, ubi Christus fundamentum ecclesiae posuit" (Hardouin l. c. V. 502). Similiter testantur syn. Rom. a. 853 (l. c. 70), syn. Suess. III, a. 866. ep. ad Nic. (l. c. 627), syn. Tricass. a. 867. ep. ad Nic. (l. c. 681).

Nec non factis suis omnes ex diversis orbis christiani partibus Pontifici Romano summam et universalem jurisdictionem esse probarunt. Ita imperator Constantinopolitanus eum pro confirmanda Ignatii depositione et Photii electione, Bulgari pro mittendis evangelii praedicatoribus, Britanni pro constituendo in ipsorum terra proprio metropolitano (Nic. ep. 91, 92 M. col. 969 ss.), multi ex diversis regionibus episcopi pro decidendis circa doctrinam et disciplinam dubiis,[1] innumeri homines pro omne genus gratiis obtinendis et coram et litteris adibant.[2] Quibus omnibus evincitur, Nicolaum ex sua non

[1]) Ut ex Nicolai responsis exstat, eum ex. gr. adierunt Venilo archiepiscopus Senonensis de removendo episcopo insano (cf. Nic. ep. 1. ed. M.), Gallio Senensis archiepiscopus de appellatione presbyteri ad S. A. (ep. 70), Huntfridus s. Guifredus Morinensis episcopus de resignatione sua (ep. 9) et postea de poenitentia presbyteri (ep. 134), Ado Viennensis archiepiscopus de diversis rebus disciplinae ecclesiasticae (ep. 59, 69, 118), Carolus Moguntinus ejusque suffraganei de quibusdam causis judicialibus, de impedimento consanguinitatis et de publica poenitentia (ep. 26, 27), Rotbertus Cenomanensis episcopus ob dissidia quaedam de jurisdictione sua exorta (ep. 51), Rodulphus Bituricensis archiepiscopus de diversis disciplinae ecclesiasticae causis (ep. 66), Arduicus Vesontionensis de diversis rebus matrimonialibus et poenitentialibus (ep. 82), Frotarius Burdigalensis, Joannes Ravennas et Adalwinus Juvaviensis de certis casibus poenitentialibus, matrimonialibus et monialibus (ep. 122, 124, 125), idem Juvaviensis de episcopis et clericis aegrotantibus (ep. 126, 128), Salomon Constantiensis episcopus de judicio presbyteri, de cognatione spirituali et de poenitentia (ep. 129, 130, 131), Osbaldus chorepiscopus Quadrantinus de poenitentia clericorum (ep. 138, 139).

[2]) Saepe Nicolaus commemorat, innumeros ex omnibus mundi partibus homines Romam confluere, ut ibi remissionem peccatorum aut alias gratias spirituales invenirent (cf. Nic. ep. 22, 23, 136, 149, 152, 158). Sed et litterae ipsius ejus rei multa specialia documenta exhibent. Ita diversi poenitentes gravibus sceleribus obstricti ab eo medelam quaesiisse recensentur in ep. 116, 119, 133, 136. Balduinus comes eum adiit pro impetranda

minus quam omnium coaevorum sententia primatum et principatum in universali ecclesia tenuisse, itaque merito legislatorem ecclesiasticum dici posse.

Statim hoc loco singulare aliquid legislationis primorum Pontificum Romanorum addendum est, quod et postea partim tenuit. Nam eorum leges minus decreta justa forma orbi universo promulgata quam responsa aut litterae ad aliquam certam persanam data erant. Quae quidem saepe accipientes episcopi omnibus regionis suae coepiscopis communicare jubebantur, aut etiam transscripta a Papa ipso in varias terras mittebantur (epistolae a pari). Sed sive hoc sive alio modo in cujusvis notitiam perveniebant, ab eo pro norma juris adsciscebantur. Atque quum in dubiis ea nosse omnium intererat, mox ipsa colligebantur et codici canonum addebantur. [1]) Eo modo rescripta Pontificum Romanorum etiam Nicolai tempore pro legibus habita esse, satis docent verba Hincmari jam supra laudata (cf. p. 6). Quare haud temere aut inscie fit, si in sequentibus loci ex litteris Nicolai ad singulas personas datis quasi normae canonicae universalis ecclesiae proferuntur. Idem prorsus Regino Prümensis, Ivo, Gratianus et omnes canonum collectores fecerunt.

II.
De singulis juris ecclesiastici partibus, quas Nicolaus constitutionibus suis promovit.

Si jus pontificium, quod et ipsum Nicolaus fere in omnibus partibus magis excoluit, hoc loco missum facio, de reliquo jure ecclesiastico praeprimis haec sunt, quae ille

---

Caroli Calvi venia et gratia, cujus filiam sibi in matrimonium rapuerat (ep. 22, 23, 35, 36), Carolus Caroli Calvi filius in simili causa (Mansi XV, col. 458), Helletrude soror Lotharii regis pro recipiendis a fratre suo bonis ablatis (ep. 112), Attho comes quidam ob irritanda vota monastica filii sui (ep. 117), Ludovicus Germaniae rex ob diversa negotia ecclesiastica (ep. 61), Carolus Calvus per episcopos suos de praestando a Britonibus annuo censu (Hardouin V, 627 ss.).

[1]) cf. Philipps K. R. §. 152, 153.

decretis suis collustravit: *A.* de monasteriis et votis ecclesiasticis, *B.* de statu clericali, *C.* de matrimonio, *D.* de judiciis ecclesiasticis, *E.* de poenitentia.

A. De monasteriis et votis monasticis.

Monasteriorum Nicolaus similiter ac praedecessor ejus Gregorius I fautor erat. Iis providere et omni modo succurrere, pro primaria parte sollicitudinis Pontificiae habuit.[1] Quare omni studio eorum rem promovere et aptis privilegiis constitutionibusque fulcire curabat.

Monasteria occidentalia tunc temporis fere omnia s. Benedicti regulam sequebantur. In Italia decursu saeculi septimi eam adsciverant;[2] itidem in Anglia.[3] In Gallia imprimis s. Bonifacius illa ad eam adegerat et principes Carolingi idem usque strenue prosecuti erant;[4] quod idem in Germania. Nicolaus igitur primum omne studium adhibuit, ut eadem ubique in ipsorum institutis firmaret et tueretur. Quare non solum singula eorum peculiaribus privilegiis in tutelam S. A. recepit,[5] sed etiam a. 863 synodo Romae habita pro omnibus Galliarum monasteriis Gregorii I privilegium novo privilegio auxit, quod Carolo regi et omnibus regni ejus episcopis sub anathemate observandum transmisit. In quo praeter ea, quibus s. Benedicti et Gregorii I tantum constituta

---

[1]) cf. privileg. Corbej. a. 863 ed. M. l. c. 815.

[2]) Gregorius I nondum illam regulam in monasteriis suis habebat cf. dialog. II, 36. IV, 21.; sed in decretis Bonifacii IV. a. 610 (Hardouin III. 543 sq.) jam s. Benedictus ut communis monachorum praeceptor praedicatur.

[3]) Joannes diaconus in vita b. Gregorii IV, 82 de Anglia sui temporis refert: „vix potest in illis partibus monachus aliquis inveniri, a quo non observetur tam in proposito quam in habitu regula s. Benedicti.“

[4]) in syn. Liptinens. I, c. 7, II, c. 7, et exinde Carolomanni capitul. a 743 c. 1 (Pertz l. c. III, 18), Ludovic. Pii capit. a. 817 c. 1—3 (l. c. 201.)

[5]) ex. gr. monasterium Fuldense a. 859 (M. l. c. col. 770 ss.), Corbejense (l. c. 815 ss.), Sandionysianum (l. c. 820 ss.), s. Karilefi Cenomanicense (l. c. 846 ss.) a. 863, Vizeliacense a. 867 (l. c. 1116).

spectantes impigre restituit. In quibus primum irregularitates ut stricte respicerentur instituit: „ne fas esse confidat quisquam pontificum, ad Mich. imp. scribit, bigamos, aut conjugia sortientes aut ab aliis derelicta, (?) sive quoslibet post poenitentiam, vel sine litteris, vel corpore vitiatos, vel conditionarios, aut curiae publicarumque rerum nexibus implicatos, aut passim nulla temporis congruentis exspectatione discussos, divinis servituros applicare ministeriis, neque pro suo libitu jura studeant aliena pervadere absque S. A. justae dispositionis mandato.“ [1]) In fragm. ep. ad Adalwinum Juvav. hisce addit a daemonibus obsessos. [2]) Deinde ad reprimendam ambitionem iterum iterumque constitutiones veteres repetiit, ne ordinationes per saltum fierent neve laicus statim ad episcopatum assumeretur. [3])

Ex iis, quae vitae clericalis honestatem spectant, praeter generaliter dicta imprimis sententiae ejus pro coelibatu et animi lenitate et contra militiam venationemque clericorum conspicuae sunt. Jam vidimus, eum „conjugia sortientes“ ad suscipiendos ordines irregulares esse declarasse. In quo et alias semper canones veteres tenuit. „Sacerdotes scripsit ad Carolum archiepp. Moguntinum, si in fornicationis inciderint laqueum et manifestus sive ostensus fuerit actus, sacerdotii non possunt habere honorem, secundum canonicae institutionis autoritatem“ (ep. 26). Quum subdiaconus quidam licentiam uxoris ducendae sibi a Nicolao datam coram episcopo suo simulasset ille huic mendacium tale detegens scripsit „se nulli unquam clericorum exceptis illis, quos ecclesiastica regula habere permittit, uxorem ducendi licentiam dedisse.“ [4]) Judicium

---

[1]) ep. 4 ad Mich. imp. M. col. 776 cf. Innoc. I. ep. 23 ad eppos syn. Tolosanae c. 6 (Hard. I, 1024), Gelas ep. 5 ad Eppos Luc. c. 3 (l. c. II, 899).

[2]) ep. 126 ad Adalwin. Juvav. l. c. 1126.

[3]) ex. gr. ep. 4 Mich. imp. l. c. 774 ss., ep. 11 ad omnes fideles l. c. 784, ep. 99 ad Phot. l. c. 1051, ep. 104 ad clerum Ct. l. c. 1088.

[4]) ep. 59 ad Adonem archiep. Vienn. l. c. 870. Ceterum quomodo illo tempore communiter vita coelebs et casta omnibus clericis majorum ordinum necessarium officium erat, cf. capitula Caroli M. a. 789 n. 4 (Pertz. l. c. III, 55), syn. Rom a. 826 c. 15 (Hard. I. c. V, 66), Hincmari capitula c. 21 (Hard. l. c. 397), syn. Wormat. a. 868 c. 9 ss. (Hard. l. c. 739).

autem de ejusmodi perfido presbytero non a subjecto populo sed ab ipiscopo ordinario exerceri voluit. [1])

Deinde militare clericos, sicut jam s. Bonifacius interdixerat et Carolomannus publici juris fecerat, [2]) et ipse omnino vetuit. „Sicut turpe et perniciosum est, scripsit, [3]) laicum missas facere, sacramenta corporis et sanguinis Christi conficere, ita ridiculum est et inconveniens, clericum arma sustollere et ad bella procedere.“ Quod idem, quia inter Germanos irrepere videbatur, Carolo et Ludovico regibus valde improperavit: [4]) „militum enim Christi est, Christo servire, militum vero saeculi saeculo, sicut scriptum est „nemo militans Deo implicat se negotiis saecularibus.““ Ut autem characteri clericali ne minima quidem immanitatis macula adhaereret, constituit, ut si quis clericus vel se defendendo aliquem etsi paganum occidisset, is non modo non ad altiorem gradum promoveretur sed vel proprio careret. [5]) Eadem de causa etiam venationem clericis omnino interdixit. Quae quidem jam identidem a synodis et principibus proscripta erat, [6]) sed nihilo secius tunc temporis imprimis in Gallia et Germania fere moris facta erat. [7]) Quare Nicolaus, ad archiepiscopum Juvaviensem scribens, severis verbis eam vindicavit: „o miseram vitam hominum et maxime sacerdotum, qui dum lucrandis fidelibus debent insistere, venandis feris incumbunt, et quos capere oportet homines, capiunt aves et bestias... In quo quisque magis carnalis apparet, quam in tali vita? Venatorum enim vita nil praeter carnes capit, in qua dum quisque permansit, nunquam probatus est. Nam, ut b. Hieronymus dixit, venatorem nunquam legimus

[1]) cf. resp. ad consulta Bulg. c. 71, l. c. 1006.
[2]) syn. 742 et Capit. Carolomanni n. 2 (Hard. III, 1920).
[3]) ep. 134 ad Guifred. ep. Morin. M. l. c. 1129.
[4]) ep. 83 l. c. col. 922.
[5]) ep. 134 ad Guifred. Morin., ep. 138 ad Osbald. chorepp. Quadrant.
[6]) ex. gr. syn. Epaunens a. 517 c. 4 (Hard. II, 1048), Matiscon II, c. 13, syn. Suess. 744 et Capit. Carolomanni ejd. a. n. 3 (Hard. III, col. 1933), syn. Rom. 826 c. 12. convent. Mogunt. a. 852 n. 6 (Pertz III. 412).
[7]) Nic. ep. 127 ad Adalwin. „quod vitium (sc. venationis) plurimos etiam de clericali catalogo genere dumtaxat Germanos et Gallos irreverentes implicat.“

sanctum. Vae hujusmodi praesulibus, qui dum debent Petrum, Andream, Jacobum, Joannem ad imitationem suam eligere, magis Nemrod et Ismaëlem atque Esau improbos imitantur!"

Nicolaus igitur, etsi de vita clericali fere nil nisi veteres canones renovavit, tamen haud parum disciplinae ecclesiasticae profuit, quum illi paene obliterati viderentur, et ipse voluntatem suam in omnibus stricte exsequi sciret.

C. De matrimonio.

Semper quaestiones de matrimonio permultum negotiorum rectoribus ecclesiae exhibuerunt. Ita et Nicolaus de eo saepius consultus sententiam suam et principia ecclesiastica edisserere coactus est. Quae hoc loco proferre eatenus *expedit, quia* qui status causarum matrimonialium illo tempore fuerit, inde apparet.

Primum igitur ille ubique summopere indissolubile matrimonium esse defendit. Notum est, quantum certamen contra adultera desideria Lotharii regis sustinuerit. Quare etiam ubi aliquod impedimentum dirimens postea exortum erat, semper matrimonium antecedens tuebatur.[1] Vel dirempto propter consanguinitatem matrimonio utrumque conjugum superstite altero aliud conjugium inire vetuit.[2] Eadem ex causa etiam separationem ob votum castitatis non admisit, nisi utroque conjuge prorsus consentiente.[3] Tertium autem matrimonium tunc solum

---

[1]) Ex. gr. accedente cognatione spirituali ep. 66 ad Rodulph. archiep. Bituric., ep. 132 ad epp. Salonit. — Mundanae leges separari ibi matrimonium jussere cf. Cap. Pip. Compend. a. 757 n. 15 (Pertz l. c. III, 28), gesta Francorum (autoris incerti saec. VIII) c. 31 ap. M. XCVI. col. 1449 (narratio de Chilperico et Audovera); idem ob incestum alterius conjugis Cap. Pip. Vermer. a. 753 n. 2, 3, 10, 11, 18 (l. c. 22 sq.), Cap. Compend. a. 757 n. 10, 11, 13, 17, 18 (l. c. 28 sq).

[2]) ep. 82 ad Arduic. archiepp. Vesontion. c. 2. Et in hoc mundanae leges dissenserunt: Cap. Pip. Vermer. a. 753 n. 1 (cf. Cap. Compend. n. 1 — 3) in tertio gradu separatis nova conjugia concedit, in quarto gradu eos solum poenitentiae submittit.

[3]) ep. 83 ad Lud. et Car. Calv. regg. M. l. c. 924, ep. 149 ad Loth. reg. l, c. 1148. Ceterum ipse in his non nisi veteres canones imprimis

improbavit, si quis deinceps in conjugio duas sorores aut vice versa habuisset.[1])

Ut autem verum ratumque matrimonium esset, primum necessariumque mutuum conjugum consensum declaravit.[2]) Deinde etiam certam formam ecclesiasticam observatam voluit, sc. ut iniretur „coram testibus secundum legem et ritum, quo nuptiae celebrari solerent, et publica manifestatione;“[3]) hoc ad valorem matrimonii necessarium esse dicit. Cetera sollemnia in ineundis matrimoniis varia esse posse, aperte concessit et Graecos hac in re nimis rigorosos reprehendit.[4]) Similiter et humanos quosque respectus, qui nonnunquam matrimonia turbant (ex. gr. natalium inaequalitatem), eorum valorem non rescindere edixit.[5]) Vel consensum parentum aut tutorum, sine quo secundum jus Romanum matrimonium invalidum erat (fr. 2. D. XXIII, 2, princ. J. I, 10), solum inter sollemnia haud necessaria posuit.[6])

Impedimenta dirimentia matrimonii non nisi antiquitus tradita habet. In quibus de gradibus consanguinitatis quidem certum quid statuere renuit;[7]) sed videtur eos usque ad VII

Gregorium I sequitur (cf. l. c. 1149). Sed mundanae leges etiam ibi dissenserunt. Capitularia quidem itidem sine consensu alterius conjugis conjugem religiosam vitam profiteri vetabant (Cap. Vermer. n. 4, Compend. n. 5); sed num vir novum conjugium inire posset, discrepabant: Cap. Verm. n. 21 id vetat, Compend. n. 16 autem (sicut Justinianus c. 53, §. 3 C. I. 3) permittit.

[1]) ep. 82 ad Arduic. Vesont. c. 1.

[2]) resp. ad consulta Bulg. c. 3 „sufficit secundum leges solum eorum consensus, de quorum conjunctionibus agitur. Qui consensus si solus in nuptiis forte defuerit, cetera omnia etiam cum coitu celebrata frustrantur.“

[3]) ep. 157 commonitorium ad legatos pro causa Theutbergae.

[4]) resp. ad consulta Bulg. c. 3 „peccatum autem esse, si haec cuncta in nuptiali foedere non interveniant, non dicimus, quemadmodum Graecos vos astruere dicitis, praesertim quum tanta soleat quosdam arctare rerum inopia, ut ad haec praeparanda nullum his suffragetur auxilium.

[5]) ep. 159 ad Carol. Calv. (M. col. 1182).

[6]) resp. ad consulta Bulg. c. 3.

[7]) ep. 26 ad Carol. archiepp. Mogunt. (M. col. 810) „statuimus, ut nulli liceat Christiano de propria consanguinitate sive cognatione uxorem accipere,

gradum produxisse, quum saltem crimen incestus usque ad eum gradum computaret.[1])

Judicium denique de causis matrimonialibus prorsus ecclesiasticum esse vindicavit, ita tamen ut alter conjugum ipse accusator exsisteret.[2])

D. De judiciis ecclesiasticis.

Optime Nicolaus de judiciis ecclesiasticis promeritus est. Nam et violentia imperatorum Byzantinorum et dissidiis inter Carolingos exortis factum erat, ut veteres constitutiones obliteratae aut antiquatae viderentur et judicia ecclesiastica persaepe magis tyrannice quam canonice haberentur. Quare ille primum id ubique summo studio egit, ut ipsa *generatim* ad pristinum canonicum firmumque ordinem *redigerentur.* Ita in judicio de Wulfado et sociis ejus habito admodum reprehendit, quod „illi ante audientiam et ante certum numerum episcoporum judicati essent, quod metropolitanus modo accusator modo judex fuisset, quod ipsi clerici libellum proclamationis porrigere compulsi essent, qui tamen juxta morem gestis non insertus, et quod vel aegrotus absens judicio submissus esset.“ [3]) Similiter in causa s. Ignatii generatim de judicio episcopi edisserit:[4]) „ita volumus quemcunque pontificem judicari, ut non a saecularibus quibusque judicetur, non tyrannice propellatur, non ante audientiam ecclesia sua privetur, non ab inferioribus sed a majoris autoritatis persona recti calculi sententiam consequatur,.. ut paterni termini non transsiliantur, ss. canones non conculcentur nec decretalia S. A. constituta, quibus ecclesia tota fulcitur et munitur, quoquomodo

---

usque dum generatio recordatur, cognoscitur aut memoria retinetur. Generationum autem in hac re numerum non definimus.“ Idem reddit syn. Wormat. 868 c. 32 (Hardouin. l. c. V. 742).

[1]) decreta Nic. M. col. 1132. Ita etiam Gregorius III ep. I. ad s. Bonif. c. 5 (Hard. III. 1869) et Leo III ep. ad eppos Bavar. cognationem per 7 gradus computarunt.

[2]) ep. 124 ad Johannem archiepp. Ravennat.

[3]) ep. 108 ad Hincm. Rhem. M. col. 1102.

[4]) ep. 104 ad clerum Ct. M. col. 1070.

violentur, denique ut ecclesiae, cui reus praeest, jura nulla temeritate nulla praesumptione frangantur.“ Ex hac norma generali ille omnes partes judicii ecclesiastici sapientissime moderatus est. Quas ejus sententias ita exhibebimus, ut primum de personis in judicio occurrentibus deinde de modo actionis ipso quid ille statuerit proferamus.

Inter personas in judicio occurrentes nominandi sunt judices, accusatores, testes et reus. Judices igitur Nicolaus voluit ut competentes et in certo numero et ab omni partium studio praevie liberi essent. Pro eorum competentia postulavit, ut ipsi reo immediate praepositi, [1]) aut si forte communi partium consensu electi, [2]) tamen semper iis potiores essent. [3]) Quare judicium de homine laico vel presbytero proxime ad episcopum proprium, ad primatem demum per canonicam appellationem pertineret, [4]) de episcopo ad primatem aut metropolitanum adhibitis justo numero episcopis finitimis, [5]) de metropolitano, primate vel patriarcha ad Sedem Apostolicam, [6]) de abbate similiter ad conventum episcoporum finitimorum, in quibus episcopus regionalis esset, [7]) de violatoribus privilegiorum monasticorum denique ad episcopum proprium ejus regionis [8]) aut secundum peculiare indultum ad metropolitanum. Sedes Apostolica autem de tota ecclesia jus haberet judicandi, [9])

---

[1]) ep. 66 ad Rodulph. Bituric. archiepp. c. 2, ep. 84 ad Lud. II imperat.

[2]) ep. 148 ad Car. Calv. M. col. 1144.

[3]) ep. 86 ad Mich. imp. M. col. 944 „Sacris canonibus praecipientibus et exemplis ss. patrum semper, ubi est major autoritas, est eundum, et in controversiis omnibus ad potioris sedis judicia dirigitur.“ Sim. ep. 100 ad Bardam Caes. l. c. 1056, ep. 101 ad Ignat. Patr. l. c. 1059, ep. 104 ad clerum Ct. l. c. 1070.

[4]) ep. 66. cit. c. 2.

[5]) ep. 84 cit., ep. 25 ad Salomon. reg. Britt. l. c. 807.

[6]) ep. 32 ad Hincm. Rhem. l. c. 822, ep. 65 ad Rodulph. archiepp. Bituric. l. c. 882, ep. 75 ad eppos Galliae l. c. 904.

[7]) privil. monast. Gall. a. 863 M. col. 845, priv. monast. s. Karilefi col. 849.

[8]) privil. Corbej. a. 863 l. c. 818, priv. monast. s. Karilefi l. c.

[9]) ep. 65 ad Rodulph. Bit. l. c. 882 „Sedi Aplicae non solum quoslibet metropolitanos, quorum causa eidem est sedi semper servanda, verum etiam patriarchas moris est pro emergentium qualitate damnare vel etiam absolvere;

Denique etiam pro reo aequam justitiam in omnibus exhiberi voluit. Quare prae omnibus ei semper plenam defensionis libertatem postulavit, ideoque interdixit, ne antea ullo modo inhiberetur, si autem id factum, praeprimis in statum integrum restitueretur.[1]

Quod autem ad modum ipsum actionis pertinet, prae omnibus postulavit, ut „utraque pars in judicio adesset et aequaliter audiretur;“[2] „in voluntarie absentem autem procedi posset, quia manifestum, illum quasi confiteri de crimine, qui purgandi se occasione non uteretur.“[3] Pro rei comprobatione accusatoris et testium idoneorum certa testimonia vel accusati spontaneam confessionem poposcit;[4] si quis autem metus adesset, sola confessio non sufficeret, quia „talis homo non confiteri sed tantum loqui videretur.“[5] Ordalia vero ibi adhiberi, omnino rejecit quum „hoc (sc. monomachiam) et hujusmodi sectantes deum solummodo tentare viderentur.“[6] Quibus omnibus et tuendae justitiae judiciorum ecclesiasticorum optime providit et legislatores civiles coaevos sapientia multum superavit, qui ex. gr. ordalia pro causae comprobatione fere omnes admittebant.[7]

Appellationes denique consueto more canonico procedere voluit sc. a foro episcopali ad metropolitanum deinde ad Sedem Apostolicam.[8] Sed sicut jam antiquitus usitatum,[9] concessit

---

[1]) ep. 104 ad cler. Ct. l. c. 1069, ep. 108 ad Hincm. Rhem. l. c. 1110.

[2]) ep. 70 ad Gallion. Senens. epp. l. c. 890, ep. 120 ad Hincm. Rhem. l. c. 1123.

[3]) (ex ep. I Bonifac. ad eppos Gall.) ep. 104 ad cler. Ct. l. c. 1073.

[4]) ep. 129 ad Salom. epp. Constantiens. l. c. 1127.

[5]) ep. 25 ad Salom. reg. Britt. l. c. 827.

[6]) ep. 148 ad Car. Calv. l. c. 1144 „Monomachiam in legem assumi, nusquam praeceptum fuisse reperimus, quam licet quosdam iniisse legerimus (1. reg. 17), nusquam tamen ut pro lege teneatur alicubi divina sancit autoritas, quum hoc et hujusmodi sectantes deum solummodo tentare videantur.“

[7]) cf. Capit. Langob. a. 779 c. 11 (Pertz III, 37), Capit. de latron. a. 804 c. 3 (l. c. 129), capit. de exercit. a. 811 c. 5 (l. c. 170), Cap. Langob. a. 813 c. 12 (l. c. 193), Cap. Aquisgran. a. 817 c. 10 et 15 (l. c. 212 sq.)

[8]) priv. Corbej. M. l. c. 818, ep. 66 ad Rodulph. Bituric. l. c. 884.

[9]) conc. Sardic. c. 3—5. cf. etiam Gelasii decr. supra pag. 19.

etiam, ut a primo judicio statim ad S. A. appellaretur. [1]) Quin certas causas huic soli judicandas reservavit, ex. gr. monasteriorum exemptorum adversus episcopum proprium, [2]) episcoporum et clericorum occasione s. Ignatii dejectorum [3]) nec non s. Ignatii et Photii ipsius. [4]) Inter quas illud notissimum et summi momenti, quod pro perpetuo causas episcoporum ut majora negotia Sedi Apostolicae reservavit. „Etsi Rothadius, in ejusmodi causa dixit, [5]) nunquam provocasset, nunquam omnino praeter scientiam nostram deponi debebat, quia s. statuta et veneranda decreta episcoporum causas utpote majora negotia nostrae diffiniendas censurae mandarunt." Quod quidem constitutum exinde plenarie in usum ecclesiasticum cedens, semper omnium S. A. infestorum stomachum, quasi mera praesumptio fuisset, admodum movit. Quare operae pretium est, in eo paullisper immorari et diligentius inquirere, unde derivatum et quid spectaverit.

Jam supra memoratum est, antiquitus agnitum esse, ad S. A. judicia totius ecclesiae deferri posse. Est hoc notioni primatus Romani necessario conjunctum multisque, sicut quisque historiae ecclesiasticae peritus scit, exemplis probatur. Sed mox etiam canonice provisum est, ut certae quaedam causae semper ad S. A. deferrentur. Primam ejusmodi legem synodus Nicaena tulisse videtur. [6]) Similiter synodus Sardicensis, quae jus appellationis denuo stabilivit, etiam de relationibus ad S. A. faciendis certum quid statuisse videtur; nam ad

---

[1]) ep. 51 ad Rotbert. Cenoman. epp. M. 865, ep. 70 ad Gallion. Senens. archiepp. l. c. 890, ep. 89 ad Hincm. Rhem. l. c. 965, ep. 110 ad Wulfad. etc. l. c. 1114, ep. 121 ad Herard. Turon. epp. l. c. 1123.

[2]) ita in priv. Corbej. l. c. 818, s. Karilefi. l. c. 850.

[3]) ep. 46 ad Mich. imp. c. 5. l. c. 854 et saep.

[4]) ep. 86 ad Mich. imp. l. c. 954, ep. 98 ad eund. l. c. 1043 et saep.

[5]) sermo Nic. in causa Roth. l. c. 892 cf. ep. 49. ad Hermintrud. reginam l. c. 863, ep. 73 ad Carol. Calv. l. c. 893, ep. 75 ad univ. eppos Galliae l. c. 901.

[6]) Certe Innocentius I eam synodo Nic. attribuit (ep. II ad Victricium c. 3); ea etiam est sententia Petri de Marca cf. „de concord. sacdot. et imp." I, 10 n. 6, et VII, 13 n. 6 ss.

Julium P. ita scribit: „hoc optimum et valde congruentissimum esse videbitur, si ad caput i. e. ad Petri apostolici sedem de singulis quibusque provinciis Domini referant sacerdotes" (Hard. I, 653). Quid autem deferendum esset, partim litterae Pontificales partim usus ecclesiasticus docent: erant causae sive negotia quae dicebantur majora, aut ad fidem et statum universalis ecclesiae spectantia, aut omnino dubia et difficilia. Scribit quippe, ut aliqua ejus rei testimonia afferam, Innocentius I ad Victricium (ep. II, c. 3. ap. Hard. I, 1000): „si majores causae in medium fuerint devolutae, ad S. A. sicut synodus (sec. antecedentia sc. Nicaena) statuit et beata consuetudo exigit, post judicium episcopale referantur."[1]) Idem prorsus Leo I pluries litteris suis profert cf. ep. V ad eppos Illyr. c. 6,[2]) ep. VI ad Anast. Thessal. c. 5, ep. XII ad eppos Afric. Maurit. c. 13, ep. XIV ad Anastas. Thessalonic. c. I, 7, 11 (ed. Ballerini Opp. Leon. t. I.). Nec abhorrebat ab hac Pontificum Romanorum sententia reliquus orbis christianus. Jam anno 379 enim Gratianus imperator, petente synodo Romana, praeter canones Sardicenses id etiam publici juris fecerat, ut „causa metropolitani necessario semper Romam vel ad eos, quos Romanus episcopus judices dedisset, deferretur."[3]) Idem prosecutus Valentinianus III a. 445 sanxit: „Hoc illis (sc. episcopis Gallicanis et aliarum provinciarum) omnibusque pro lege sit, quidquid sanxit vel sanxerit A. S. autoritas, ita ut quisquis episcoporum ad judicium Romani Antistitis evocatus venire neglexerit, per moderatorem ejusdem provinciae

---

[1]) Eundem sane in modum (sc. de majoribus tantum causis) accipiendum est, quod idem ep. 24 ad conc. Carthag. scripsit: „patres non humana sed divina decrevere sententia, ut quidquid quamvis de disjunctis et remotis provinciis ageretur, non prius ducerent finiendum, nisi ad hujus sedis notitiam perveniret, ut tota hujus auctoritate justa quae fuerit pronuntiatio firmaretur" (Hard. I, 1025).

[2]) ep. V c. 6 „Si quae vero causae graviores vel appellationes emerserint, eas sub ipsius (sc. vicarii aplici) relatione ad nos mitti debere decrevimus, ut nostra secundum ecclesiasticum morem sententia finiantur."

[3]) rescript. Gratiani ad Aquil. vic. urb. (Hard. I, 843).

adesse cogatur."[1]) Honorius et Arcadius autem jam a. 421 simile quid ad sedem Constantinopolitanam transferre moliti sunt, Praefecto Illyrici praecipientes, ut „si quid ibi dubietatis emerserit, id oporteret non absque scientia revv. antistitis urbis Ctpltanae, quae Romae veteris praerogativa laetaretur, conventui sacerdotali sanctoque judicio reservari" (l. 45 Cod. Theod. XVI, 2). Emergente deinde per Nestorium graviore schismate, Cyrillus patriarcha Alexandrinus ad Caelestinum P. retulit his verbis: *„τὰ μακρὰ τῶν ἐκκλησιῶν ἔθη πείθουσι, ἀνακοινοῦσθαι τῇ σου ὁσιότητι"* (Mansi coll. conc. IV, 1012). Quod idem Justinianus imperator vel publici juris fecit (c. 7 pr. C. I, 1): „Neque patimur, ut quicquam eorum, quae ad ecclesiasticum spectant statum, non etiam ad Papam veteris Romae referatur, quum sit caput omnium sanctissimorum Dei sacerdotum." Nec deinceps unquam hoc principium, majora et dubia fidei vel disciplinae negotia ad S. A. referenda, oblitteratum est. Ennodius ineunte VI saeculo ejusdem ut communis sententiae mentionem facit,[2]) Pelagius P. II,[3]) Gregorius I,[4]) identidem decretum Innocentii I vindicant, et ut statim Nicolai tempora attingam, vel Carolo Magno id usitatissimum et quasi pro lege erat. Qui de rebus fidei et disciplinae dubiis id diserte docet in libr. Carol. I, c. 6, et factis saepe executus est.[5])

---

[1]) Nov. constit. imp. Theod. II etc. ed. Haenel tit. XVI.

[2]) lib. apologetic. pro syn. Rom. (Max. biblioth. Patr. ed. Lugd. 1677 t. IX. p. 380 B.) „legite insanissimi: aliquando in conciliis praeter Aplici apicis sanctionem aliquid constitutum, et non de majoribus negotiis praefate Sedis arbitrio fuisse servatum?"

[3]) Pelag. II ep. 6 ad Joann. Patriarch. Ct. (Hard. III, 442): „majores et difficiles quaestiones, ut s. synodus statuit et b. consuetudo exigit, ad S. A. semper referantur." (Sed nescio, num satis certae fidei haec epistola.).

[4]) cf. epistolarum II, 4 ad Maximian. Syracus. IV, 50 ad Virgil. Arelat., 52 ad univ. eppos Galliarum („discussa veritate ad nostrum judicium referatur") (ed. jussu Sixti V Paris. 1605 in tom. IV.)

[5]) Libr. Carol. I, 6 „sicut ceteris discipulis apostoli, apostolis omnibus Petrus eminet, ita ceteris sedibus apostolicae et apostolicis Romana eminere dignoscitur. Haec enim nullis synodicis constitutis ceteris ecclesiis praelata est, sed ipsius Domini autoritate primatum tenet. Hoc regulariter

Jam dudum igitur in usu ecclesiastico erat, ut negotia majora ad Sedem Apostolicam deferrentur iisque ab hac provideretur. Inter quae causas episcoporum habere Nicolaus sane optimo jure poterat. Nam, ut recte ait,[1] „si depositio episcopi non inter majora negotia habenda, quae omnino alia causa?“ Sed etiam tali computationi jam dudum usus ecclesiasticus suffragatus est. Nam, ut aliunde resciscimus, tunc temporis de episcopi judicio semper ad S. A. referebatur, aut ante aut post sententiam latam. Hincmarus Rhemensis enim Pseudo-Isidorianas de appellatione constitutiones refutans scribit hoc modo:[2] „(illae igitur ita.) Innocentius vero et successores ipsius postquam a ss. conciliis et Romanae Sedis pontificibus de certis capitulis expressius fuerunt decreta judicia, de dubiis vel obscuris ante judicium, de certis autem atque decretis (sc. si quis palam confessus vel convictus) post episcopale judicium secundum Sardicenses canones sub gestorum testificatione ad S. A. referri jusserunt. Quorum decreta in usu ecclesiastico etiam a tempore majorum nostrorum praevaluisse comperimus.“ — Praeterea metropolitanorum causae, ut vidimus,[3] jam inde a saeculo IV specialiter Sedi Romanae reservatae erant. Recte autem etiam hac ex parte Nicolaus ratiocinatus est:[4] „metropolitanorum quorum causae indubitate ad S. A. pertinent, et episcorum revera una eademque dignitas,“ „et insuper, aptissime addit, vel minorum clericorum causae secundum Innocentii I et Chalcedonensis concilii

---

omnes catholicae debent observare ecclesiae, ut ab ea post Christum ad muniendam fidem adjutorium petant.“ Ita igitur Carolus ipse in causa Elipandi (ed. Migne t. XCVIII ep. 6), in causa presbyterorum dubiae approbationis (l. c. ep. 11) et saepius in rebus dubiis et arduis S. A. consuluit.

[1]) ep. 75 ad univ. eppos Galliae M. 900.

[2]) capit. LV. ctr. Hincm. Laud. c. 20 (Opp. II, 452).

[3]) cf. supra pag. 22.

[4]) ep. 75 cit. M. 900 et 904. Ceterum canon 9 conc. Chalc., quem Nicolaus et ipsum huc refert, proprie ad primatem dioecesis spectat, ad Papam per similitudinem tantum.

decretum ad S. A. deposci possunt." — Ac revera si haec singula momenta probe recogitaverimus, non possumus non fateri, quod Nicolaus omnium episcoporum causas Sedi Apostolicae reservavit, id illum nec incongrue nec injuste fecisse.[1]) Praesertim quum hoc constituto simul necessitatibus illius temporis optime providebatur. Nam episcopi quum Caroli Magni institutionibus ad plenam administrationis publicae participationem vocati essent, mox eandem prorsus aut potius iniquiorem quam nobiles saeculares sortem experti sunt.

[1]) Nicolaus ipse rationes suas, ex quibus causas episcoporum ad forum S. A. deposcit, plane significat. Quas hoc loco breviter exhibere, haud incongruum est. Ait igitur (ep. 75 cit.) 1mo si causa episcopi non inter majora negotia referenda, quae omnino alia causa? Quanquam syn. Chalc. c. 9 vel presbyteros et inferioris gradus clericos a S. A. audiendos jubet. 2do quomodo tunc „ad unam Petri sedem universalis ecclesiae cura confluerat," „nec dissideret a suo capite ecclesia," sicut b. Leo et conc. Sardic. dixerunt? 3tio tunc igitur multa et magna decretalia statuta violarentur. Postquam quasi per parenthesim insulsam objectionem, non nisi decretalia in codice Dionysiano collecta valere, rejecit, adducit 4to decretum Leonis I de tractandis causis majoribus, Innocentii I de postulandis ad S. A. vel minorum clericorum causis, et ejd. Leonis Paulique apostoli (I. Tim. 3, 2) de una eademque episcoporum et metropolitanorum dignitate, unde colligit, certo episcoporum causas ad S. A. pertinere. Quare 5to „secundum officium primatus se merito velle et jure decernere ait, ut tam episcoporum quam metropolitanorum negotiorum exitus Sedi Aplicae reservarentur." 6to Jus absolvendi et restituendi Rothadii denique, quum episcopi ligantes id facere usque renuissent, autoritate syn. Nic. fulciri, quae cujusvis ecclesiae privilegia servari juberet. Illud jus autem privilegiis S. A. a Christo ipso profectis ideoque ut statutis Christi recipiendis vere inesse, diserte Gelasii et Bonifacii decretales docere. Hae quidem Nicolai rationes.

In quibus omnibus ne verbum quidem ex collectione Pseudo-Isidoriana. Si autem episcopis, qui contra ipsius sententiam Rothadium deposuerant, exprobrat „eos etsi Rothadio non appellante, tamen contra tot et tanta efferri decretalia statuta et eum inconsulta S. A. deponere non debuisse" (l. c. 901 cf. sermo Nicol. M. 892, ep. 35 ad eppos syn. Silvanect. M. 829), quid opus est, ut pro his „tot et tantis decretalibus statutis" necessario Pseudo-Isidoriana supponamus? Siquidem Nicolaus, ut vidimus, aliquot decretalia statuta, ex sua sententia satis gravia, ipse adduxit, alia fortasse, sicut pluries innuit (cf. ep. 75 cit., ep. 108 ad Hincm. Rhem. l. c. 1106), in archivis Romanae ecclesiae habuit et novit. Quare temere conjicitur, illis statutis non nisi Pseudo-Isidoriana significari.

Principes eos solummodo ab arbitrio suo pendere putabant et eo liberius in eos procedebant, quos nulla externa ope fulciri viderent. Ceteri autem regni episcopi, quippe et ipsi meri principum ministri, fere nil aliud nisi operam suam horum voluntatibus adjungere poterant. Unde judiciorum episcopalium justitia semper summe periclitabatur. Imprimis tale malum inter perennia illa Carolingorum factiones et certamina apparuit.[1]) Quare Nicolaus, quod ubi de episcopi discrimine ageretur, rem ad S. A. deposcebat, haud parum et justitiae publicae et ecclesiasticae libertati profuit. Quod et ipsi episcopi probe agnoscentes gratissimis animis excipiebant.[2])

E. De poenitentia ecclesiastica.

Permultis rescriptis Nicolaus ad consultationes varias de poenitentia respondere coactus est. In quibus etsi plerumque solum probatissimos canones poenitentiales aut ecclesiae Romanae ordinem secutus, tamen pro illo tempore certam quandam poenitentiae normam exhibuit haesitationesque de ea re removit. Quare etiam illa hic addere libet.

Primum Nicolaus veram indolem poenitentiae eo tuebatur, ut non firmam et immobilem ei normam praescribi, sed summum judicium potius sacerdoti reservari vellet, qui pro cujusque poenitentis qualitate optime de ea judicare posset. Ita in rescripto ad Carolum archiep. Moguntin., ubi de illa certas regulas statuit, tamen addit: „tempus autem hujus poenitentiae in Vestrae Beatitudinis arbitrio ponimus, ut secundum conversionem illorum aut extendere vel minuere valeatis“ (ep. 26 M. 810). Similiter in decreto de a. 867 (l. c. 1132): „sane sacerdoti considerandum est, si semel peccavit aut quanto quis tempore in vitio perduravit, aut si casu aut si non sponte, et considerata qualitate sive quantitate peccati, provida mente lapso poenitentiam injungat.“ [3]) Quare etsi ex similitudine

[1]) cf. Gfrörer Gesch. der ost- u. westfränk. Karolinger I. S. 83 ff.

[2]) cf. ep. syn. Tricass. a. 867 ad Nic. P. (Hard. V, 685.)

[3]) Similiter ep. 66 ad Rodulph. Bituric. c. 4 M. 884, ep. 119 ad Hincm. Rhem. l. c. 1123, ep. 133 ad Rodulp. Argentin. l. c. 1129, ep. 136 ad Rivolard. l. c. 1131.

veterum canonum certum pro peccatis singulis tempus statuit, tamen multum abfuit, ut eo poenitentiae quasi quoddam jus cambiale dare vellet. Sed ubi illud fecit, aut pro certa aliqua persona sibi oblata sententiam tulit,[1]) aut consulentibus secundum veteres canones aliquam normam exhibuit. Eo modo pro incestu secundum graduum consanguinitatis vel affinitatis diversitatem 16 aut 12 aut 10 aut 8 aut 7 aut 5, pro fornicatione 5 aut 4 annos constituit; si autem tale quid clericus commisisset, pro quinis annis poenitentiae laicalis subdiaconus 7, diaconus et monachus 10, presbyter 14, episcopus 18 annos poeniteret.[2]) Deinde pro patricidio vel fratricidio vel filii sacerdotisve caede 12 annos strictae poenitentiae, pro reliquo vitae tempore certos afflictionis actus,[3]) pro homicidio minus voluntario 10,[4]) pro raptu sacrilego 7 annos[5]) constituit.

De modo poenitentiae ipso primum id voluit, ut propter publicum crimen illa semper publica esset, et absolutio non nisi satisfactione ordinabiliter praecedente ordinate fieret.[6]) Deinde ex similitudine veteris disciplinae poenitentium quasi tres stationes distinxit singulisque earum certa officia attribuit. Primum enim poenitentes „inter missarum sollemnia vel alia sacra officia ante fores ecclesiae starent, orantes et deprecantes Dominum“[7]) vel etiam „per certum tempus extra ecclesiam et postea demum ante fores ecclesiae“[8]) (assimil. stationi flentium). Deinde in ecclesiam ingrederentur quidem, sed

---

[1]) ex. gr. ep. 119 cit. pro occisore presbyteri, ep. 122 pro invasoribus ecclesiarum, ep. 129 cit. pro matricida, ep. 136 cit. pro occisore filiorum suorum.

[2]) decreta Nicol. M. 1132 sq. Nec tamen scio an hic totus locus spurius sit; certe admodum mendosus est.

[3]) ep. 136 ad Rivolard, ep. 119 ad Hincm. Rhem, ep. 27 ad Carol. Mogunt. archiep. M. 812.

[4]) ep. 27. cit.

[5]) ep. 122 ad Frotar. Burdigal. l. c. 1124.

[6]) ep. 118 ad Adon. Vienn. de sent. et intdict. S. A. n. 6 et 7 (M. 1122).

[7]) ep. 26 ad Carol. Mog., ep. 27 ad eund., ep. 133 ad Rod. Argent., decret. Nic. M. 1132.

[8]) ep. 122 ad Frotar. Burdig. M. 1124.

demum ecclesiarum pax ubique servabitur, si rectorem suum agnoscat universitas... Hac perenni sanctione decernimus, ne quid tam episcopis Gallicanis quam aliarum provinciarum contra consuetudinem veterem liceat sine viri venerabilis Papae Urbis aeternae autoritate tentare. Sed hoc illis omnibus pro lege sit, quidquid sanxit vel sanxerit Aplicae Sedis autoritas..“ (Nov. constit. imp. Theod. II etc. ed. Haenel tit. XVI). Idem Carolingi suis civitatibus sanxerunt. Carolus Magnus in Capit. a. 789 c. 58 (ed. Pertz III, 62) decretum supra laudatum Leonis P. I pro lege publica adsciscens praecepit, „ut si quis sacerdotum contra constituta decretalia praesumptiose ageret et corrigi nolens, ab officio suo submoveretur.“ Item Lotharius imperator in Capit. a. 824 c. 9 (l. c. 240): „novissime admoneatur, ut omnis homo, sicut Dei gratiam et nostram habere desiderat, ita praestet in omnibus obedientiam atque reverentiam huic pontifici.“ — Nec non episcopi ipsi, qui Nicolao in hac re obloqui videbantur, alias eam libenter agnoscebant. Nam, ut ille iis replicat, quotidie ipsi in negotiis suis, quaecunque Romanorum Pontificum decretalia invenire poterant, adhibebant, nulla ratione habita, num codici canonum inessent an non inessent. — Denique unde tandem decreta collectionis Pseudo-Isidorianae mox universalem autoritatem adepta sunt, nisi quia talis autoritas universaliter Sedi Aplicae attribuebatur? Nam quatenus a canonicis institutionibus veteribus discreparent, episcopi ejus temporis probe sciebant (cf. Hincm. capit. LV contra Hincm. Laud. impr. c. 20—25). Ac vero Pontifices Romani tantum aberant, ut illorum autoritatem insistendo vindicarent, ut demum, quum jam totus orbis iis usus esset, ipsi quoque uterentur (cf. Blondell. Pseudo-Isidorus etc. Proleg. c. 18). Quibus omnibus prolatis satis patet, principium illud, decretales Romanorum Pontificum per se universalem obligare ecclesiam, minime a Nicolao inductum esse, sed ex notione primatus Romani jam antiquitus profectum usque tenuisse. —

Appendix II.

Collatio editionis epistolarum Nicolai Mignianae, Mansianae et Hardouinianae.

---

ed. Mign. t. CXIX.		ed. Mans. t. XV.		ed. Hard. t. V.	
ep.	colum.	ep.	col.	ep.	col.
1	769	Ap. I, 23	397	Ap. I, 23	349
2	770	—	—	—	—
3	771	—	—	—	—
4	773	2	162	2	121
5	780	3	168	3	126
6	780	54	326	54	279
7	781	Ap. I, 1	366	Ap. I, 1	319
8	781	—	70	—	—
9	782	—	399	—	—
10	782	—	—	—	—
11	783	4	168	4	127
12	785	6	174	6	132
13	790	5	170	5	129
14	794	—	649	—	—
15	796	Ap. I	469	—	—
16	796	59	343	59	295
17	798	17	278	17	233
18	799	18	278	18	233
19	799	19	279	19	234
20	800	22	281	22	236
21	801	23	282	23	237
22	803	20	279	20	235
23	804	21	281	21	236
24	805	66	352	66	304
25	806	Ap. I, 22	394	Ap. I, 22	346
26	809	—	141	—	—
27	811	—	—	—	—
28	813	—	—	—	—

ed. Mign.		ed. Mans.		ed. Hard.	
ep.	col.	ep.	col.	ep.	col.
29	815	24	284	24	239
30	819	—	—	—	—
31	820	—	—	—	—
32	821	Ap. I, 5	374	Ap. I, 5	326
33	823	28	294	28	247
34	825	29	295	29	249
35	826	32	300	32	254
36	833	30	296	30	250
37	837	31	300	31	253
38	838	33	306	33	259
39	839	69	354	69	306
40	840	68	353	68	306
41	841	63	349	63	302
42	842	64	350	64	303
43	843	65	351	65	304
44	844	—	675	—	—
45	846	62	346	62	298
46	850	7	178	7	136
47	860	34	307	34	260
48	861	35	308	35	261
49	862	36	309	36	262
50	863	60	344	60	297
51	864	61	345	61	298
52	865	Ap. I, 6	376	Ap. I, 6	328
53	866	Ap. I, 7	376	Ap. I, 7	329
54	867	Ap. I, 8	377	Ap. I, 8	330
55	867	—	661	—	—
56	868	Ap. I, 3	368	Ap. I, 3	573
57	869	—	—	—	—
58	869	—	—	—	—
59	869	Ap. II, 1	449	Ap. II, 1	385
60	871	37	310	37	263
61	872	Ap. III, 1	454	—	—
62	876	—	137	—	—
63	879	—	—	—	—
64	880	67	353	67	305
65	881	Ap. I, 13	382	Ap. I, 13	334
66	883	Ap. I, 19	389	Ap. I, 19	342

ed. Mign.		ed. Mans.		ed. Hard.	
ep.	col.	ep.	col.	ep.	col.
67	885	45	311	45	264
68	887	Ap. I, 4	372	Ap. I, 4	325
69	889	Ap. II, 2	450	Ap. II, 2	386
70	890	—	—	—	—
71	890	38	685	38	583
72	892	39	687	39	584
73	893	40	688	40	585
74	897	41	691	41	588
75	899	42	693	42	590
76	908	43	700	43	597
77	909	44	701	44	598
78	911	25	287	25	241
79	913	26	288	26	242
80	915	Ap. I, 10	379	Ap. I. 10	331
81	917	Ap. II, 3	450	Ap. II, 3	387
82	918	Ap. III, 4	459	—	—
83	921	27	290	27	244
84	925	—	400	—	352
85	925	Ap. 2	470	—	—
86	926	8	186	8	144
87	962	—	—	—	—
88	964	—	458	—	—
89	964	46	705	46	601
90	967	Ap. I, 12	710	Ap. I, 12	606
91	969	Ap. 4	472	—	—
92	970	Ap. 3	471	—	—
93	971	Ap. I, 11	380	Ap. I, 11	333
94	973	Ap. I, 20	391	Ap. I, 20	344
95	975	Ap. I, 21	392	Ap. I, 21	345
96	977	47	709	47	605
97	978	—	401	—	353
98	1016	9	216	9	173
99	1045	11	259	11	214
100	1053	12	265	12	221
101	1058	13	269	13	224
102	1061	14	272	14	227
103	1063	15	273	15	228
104	1067	10	240	10	196

ed. Migñ.		ed. Mans.		ed. Hard.	
ep.	col.	ep.	col.	ep.	col.
105	1089	16	276	16	232
106	1091	1	159	1	119
107	1093	—	738	—	633
108	1101	—	745	—	640
109	1111	52	753	52	648
110	1112	Ap. I, 14	754	Ap. I, 14	649
111	1114	Ap. I, 15	386	Ap. I, 15	338
112	1115	Ap. I, 16	387	Ap. I, 16	340
113	1116	—	—	—	—
114	1118	Ap. III, 2	457	—	—
115	1119	—	401	—	—
116	1119	—	—	—	—
117	1120	—	—	—	—
118	1121	—	450	—	—
119	1122	Ap. I, 24	398	Ap. I, 24	350
120	1123	—	—	—	—
121	1123	—	400	—	—
122	1124	—	400	—	—
123	1124	—	—	—	—
124	1125	—	—	—	—
125	1125	—	459	—	—
126	1126	—	—	—	—
127	1126	—	—	—	—
128	1127	—	—	—	—
129	1127	—	—	—	—
130	1128	—	—	—	—
131	1128	—	—	—	—
132	1128	—	—	—	—
133	1129	—	458	—	—
134	1129	—	458	—	—
135	1130	—	—	—	—
136	1130	Ap. I, 17	388	Ap. I, 17	341
137	1131	—	—	—	—
138	1131	—	—	—	—
139	1131	—	—	—	—
140	1132	—	473	—	—
141	1134	—	—	—	—
142	1134	—	—	—	—

ed. Mign.		ed. Mans.		ed. Hard.	
ep.	col.	ep.	col.	ep.	col.
143	1134	—	—	—	—
144	1134	—	—	—	—
145	1135	Ap. I, 18	389	Ap. I, 18	341
146	1136	48	312	48	266
147	1139	49	315	49	268
148	1142	50	318	50	271
149	1146	51	321	51	274
150	1150	53	324	53	278
151	1151	Ap. II, 4	452	Ap. II, 4	389
152	1152	70	355	70	307
153	1161	57	332	57	285
154	1161	56	331	56	284
155	1163	58	333	58	286
156	1174	55	327	55	281
157	1179	Ap. I, 2	367	Ap. I, 2	319
158	1180	Ap. I, 9	378	Ap. I, 9	330
159	1182	—	458	—	—

DE

NICOLAO PAPA I

COMMENTATIONES DUAE HISTORICO-CANONICAE

QUAS

SCRIPSIT

ANDREAS THIEL

SS. THEOL. LIC. EJDQ. IN LYC. HOSIANO BRUNSBERGENSI
PROF. PUBL. ORD.

COMMENTATIO II

NICOLAI PAPAE I IDEA DE PRIMATU ROMANI PONTIFICIS EXPLICATA.

BRUNSBERGAE

APUD J. R. HUYE.

Nicolai Papae I idea de Primatu Romani Pontificis explicata.

De doctrina catholica est, notionem Pontificatus Romani a Christo ipso profectam et ecclesiae quasi summam quandam normam inditam esse. Nec tamen ideo dicendum, illum jam inde ab initio semper eundem, nunquam variatum fuisse. Immo in singulis partibus excultus et formatus idem demum in temporum decursu est, ipse sicut quaevis monarchia summe legitima jurium suorum vere historiam habet. — Ex alia parte nemo facile negaverit, illum ipsum inter primaria historiae christianae momenta ponendum esse. Nam saltem post excidium occidentalis imperii ab eo res fere omnes et civiles et ecclesiasticae impetum et paene dixerim formam quandam acceperunt. Quare et pro statu culturae recte cognoscendo et pro singularum rerum vi effectuque juste judicandis summi momenti est, formam illius, qualis quovis tempore fuerit, bene resciscere. Ejusmodi quaestio imprimis pro aevo Carolingorum instituenda. Quod sicut prae omnibus fere saeculis rerum publicarum splendore excellit, ita abunde patet, tale quid vix Pontificum Romanorum auxiliis minus quam Caroli magni ingenio et virtuti tribuendum esse. Quin ipsi illi Pontifices erant, qui deficiente in filiis patris ingenio et multimodis calamitatibus imperium novum perdentibus, saltem in spiritualibus aliquamdiu publicae ruinae restiterunt et religionis litterarumque profectum sustinuerunt. Inter quos et ingenium nullum majus, et imago Pontificatus apud neminem distinctius expressa, quam apud Nicolaum I. Qui alter quasi Gregorius I corruenti aevo medicinam Petrae Christi strenue et audacter obtulit, et hierarchiae Gregorii VII jam plenam speciem primus

edidit. Quare haud ingratum erit, imaginem jurium Pontificiorum, qualem ille exhibuit, plane descriptam praebere. Ubi simul alia quaestio aliquatenus adumbrabitur, num videlicet inter fundamenta et primaria adminicula illorum decretales Pseudo-Isidorianae concurrisse dicendae sint.

Hanc igitur imaginem delineaturus haud incongrue his partibus exsequar: I. De generali vi ac ratione, quam Nicolaus primatui Romano tribuerit, quoque eum fundamento fulserit. II. De singulis juribus, quae ei asseruerit, idque *A.* circa inspectionem, *B.* circa legislationem, *C.* circa jurisdictionem, *D.* circa administrationem ecclesiasticam, *E.* circa externos honores, *F.* circa potestates et res saeculares.

I.

De generali vi ac ratione, quam Nicolaus Pontificiae potestati tribuerit, quoque eam fundamento fulserit.

„Christus privilegia constituta in Petro disposita vel firmata Romanae contulit ecclesiae, super quam nihil synodus quaelibet ausa est merito constituere, quum sciat, omnia illi Domini sermone concessa. Dispensationem quippe redemptionis humani generis ante tempora saecularia Dominus omnipotens penes se ordinatam custodiens et tempore carnis ostendens, ascensurus ad coelos in apostoli Petri, per quam et apostolatus et episcopatus sumpsit exordium, [1]) confessione curaque praecipue collocavit, qui tunc per se et deinceps per suae sollicitudinis haeredes circa humanum genus, quae sibi Dominus commendavit, non destitit exhibere“ — his verbis [2]) Nicolaus fere totam, qua ubique ducitur, sententiam suam de ratione

---

[1]) Est notissima sententia Siricii (ep. 5 ad eppos Africae ed. Coustant. „Epist. Rom. Pontif.“ I. 651), Innocentii I (ep. 2 ad Victric. Rotomag. l. c. 747, cf. ep. 29 ad eppos syn. Carth. l. c. 888) aliorumque pontificum, quae et apud Nicolaum saepissime recurrit.

ep. 75 ad eppos Gall. ed. Migne „Patr. lat.“ t. CXIX. col. 907.

Pontificatus complectitur. Per illa b. Petri privilegia ecclesia Romana est „veraciter principalis ecclesia, quae a Christo Salvatore principatus sui privilegia accepit," [1]) est „omnium ecclesiarum mater, [2]) magistra [3]) atque caput," [4]) „religionis caput," [5]) „fundamentum seu petra ecclesiae, ubi Christus domum suam fundavit et universa fabricae moles innititur," [6]) „quaeque semper ss. patrum sincerissimas auctoritates in omnibus suis actibus sequitur." [7]) Unde Pontifices Romani, ut ejusdem Nicolai verbis utar, [8]) „licet indigni pro patribus filii nati vicem s. Petri agentes Dei sunt gratia constituti in domo ipsius principes super omnem terram" et „in totius christianae religionis universitate principaliter excellentes."

Quo honore ipsis gravia officia imponuntur. Nam exinde „universarum Dei ecclesiarum sollicitudinem habere [9]) et singulis quibusque fidelibus atque piis locis opportuna suffragia

---

[1]) ep. 11 ad oo. fideles. (l. c. 783).

[2]) ep. 51 ad Rotbert. Cenom. (l. c. 864), ep. 77 ad Roth. Suess. (l. c. 909), ep. 79 ad eppos i. r. Caroli (l. c. 915).

[3]) ep. 75 ad epp. Gall. (l. c. 905), ep. 86 ad Mich. imp. (l. c. 927 et 941).

[4]) ep. 12 ad Phot. (l. c. 786), ep. 13 ad Mich. imp. (l. c. 790), ep. 75 (l. c. 905), ep. 152 ad Hincm. (l. c. 1156).

[5]) ep. 65 ad Rodulph. Bituric. (l. c. 882).

[6]) ep. 60 ad Hincm. (l. c. 871), ep. 75 (l. c. 902).

[7]) ep. 13 ad Mich. imp. (l. c. 790). Ceterum cuique historiae ecclesiasticae perito satis notum, has easdem fere ecclesiae Romanae significationes jam antiquitus et a synodis et a Pontificibus usurpatas esse.

[8]) ep. 65 (l. c. 882), ep. 75 (l. c. 900), ep. 86 (l. c. 949) et ep. 29 ad Trasulph. Corbej. (l. c. 815).

[9]) Sim. in ep. 111 ad nobiles Aquit. (l. c. 1114). Etiam haec locutio apud Pontifices sicut alios autores ecclesiasticos antiquitus usitatissima. Ex gr. Leo I in ep. ad Anastas. Thessalonic. n. 11 (Hard. I, 1769): „per quos (sc. patriarchas et mtrplt.) ad unam Petri sedem universalis eccliae cura confluit." Acacius Ctplt. in ep. ad Simplic. P. (l. c. II. 804): „sollicitudinem omnium ecclesiarum secundum apostolum circumferentes hortamini etc." Gelas. in ep. 3 ad eppos Piceni (l. c. 892): „sicut ad S. A. moderamina pertinet, cunctis sollicitudinem debitam ministrare congruenter ecclesiis etc."

conferre,“ [1]) „omnium infirmantium imbecillitatibus subvenire et manum confirmationis suae omnino libenti porrigere debent.“ [2]) „Considerato enim ministerio nostro, ad Ignatium Ct. scribit (ep. 101 l. c. 1058), quod divinitus per b. Petrum apostolum ad nos usque derivatum suscepimus, non est pro fratribus nostris silendi facultas, quibus major et honor et onus cunctis christianae pietatis et ecclesiarum correctionis inesse debere sollicitudo dignoscitur. Sustinemus quippe cunctorum, qui premuntur gravamina, quin potius sustinet in nobis haec s. Petrus apostolus, qui in omnibus, ut confidimus, administrationis suae protegit ac tuetur haeredes.“ [3]) „Sicut igitur non leve discrimen incumbit Pontificibus, siluisse pro divinitatis cultu et ecclesiae correctione, quod congruit, ita his, quod absit, non mediocre periculum est, qui quum debeant parere, despiciant.“ [4])

Haec Sedis Apostolicae summa sollicitudo ac dominatio autem simul pro tota ecclesia maximi momenti, pro rebus omnibus et civilibus et ecclesiasticis fere necessaria est. In ipsa enim totius juris et salutis publicae securitas, status omnis incolumitas ac moderamen consistit. „Privilegia S. A., ait, [5]) tegmina sunt totius ecclesiae catholicae, munimina sunt circa omnes impetus pravitatum;“ eadem ut alio loco scribit, [6]) „totius sunt Christi remedia ecclesiae catholicae, sunt Petri arma contra omnes impetus pravitatum et munimenta atque documenta Domini sacerdotum et omnium prorsus, qui in

---

[1]) priv. Corbej. (l. c. 815).

[2]) priv. eccl. Bellovac. (l. c. 813).

[3]) Eadem fere jam Siricius in ep. 1 ad Himer. habet: „officii nostri consideratione non est nobis dissimulare non est tacere libertas, quibus major cunctis Christianae religionis zelus incumbit. Portamus onera omnium, qui gravantur, quin immo haec portat in nobis b. apostolus Petrus, qui nos in omnibus, ut confidimus, administrationis suae protegit et tuetur haeredes.“ (Coustant. „Epist. Rom. Pontif.“ I, 624).

[4]) ep. 86 ad Mich. imp. l. c. 959. Et ipsa haec sunt verba Gelasii ad Anast. imperat. (Hard. II. 893).

[5]) ep. 35 ad eppos syn. Silvanect. (l. c. 832), cf. ep. 98 ad Mich. imp. (l. c. 1026), ep. 104 ad Cler. Ct. (l. c. 1070).

[6]) ep. 36 ad Car. Calv. (l. c. 836).

sublimitate consistunt, immo cunctorum, qui ab eisdem potestatibus diversis afficiuntur incommodis." Hoc quidem praeprimis illis turbulentis temporibus summe necessarium esse apprime perspexit. „Quicunque, privilegium Bellovacense incipit (l. c. 813), in hujus labentis saeculi fuerint aliquo detenti discrimine, ne velut in fluctuantis maris pelagus viribus infirmitati infeliciter demergantur, nullum melius possunt suae infirmitatis invenire salutiferum portum quam sedem illius, cui divino oraculo dictum est: „„*tu aliquando conversus confirma fratres tuos.*"" — Prae omnibus in S. A. inconcussis privilegiis judiciorum et justitiae summam tutelam pendere contendit. „Quam rogo, Rodulphum Bituric. ejusque episcopos increpat (l. c. 882), validitatem vestra poterunt habere judicia, si nostra quomodolibet infirmantur, de quibus nec retractari licet? vel quod robur concilia vestra obtinere valebunt, si suam perdiderit Sedes Aplica firmitatem, sine cujus consensu nulla concilia vel accepta esse leguntur?" Nec facile hoc verum esse quisquam negaverit.

Sed restat ut videamus, in quo fundamento Nicolaus potestatem illam Pontificiam posuerit. Num forte decretalia quaedam antiqua sive Pontificum sive synodorum sive vera sive falsa pro suis illis S. A. summis privilegiis appellat? Immo saepius cum pluribus praedessoribus suis [1]) extollit, „super ecclesiam Romanam nihil unquam synodum quamlibet ausam esse constituere," [2]) principatum ejus non ex ullo canone vel decretali sed ex divina institutione a Christo in b. Petro disposita pendere. [3]) Quare summa animi fiducia id ubique tenet et praedicat, privilegia illa quippe divinitus radicata nulla

---

[1]) Ex gr. Bonifacius ep. 14 ad eppos Thessal. n. 1. (Coustant. l. c. 1037), Gelas. ep. 4 ad Anastas. imperator. (Hard. II. 893), decret. a. 494 n. 1. (l. c. n. 938).

[2]) cf. ep. 75 (l. c. 907), ep. 86 ad Mich. imp. (l. c. 950).

[3]) cf. ep. 22 ad Car. Calv. (l. c. 803), priv. Bellovac. (l. c. 813), priv. Corbej. (l. c. 815), ep. 75 ad eppos Gall. (l. c. 907), ep. 86 ad Mich. imp. (l. c. 948 sqq.), ep. 104 ad cler. Ct. (l. c. 1082), ep. 152 ad Hincm. et eppos i. r. Caroli (l. c. 1157).

humana potestate infringi aut destrui posse. Quum Hermintrudis regina in causa Rothadii obsequium ab ipso ita efficere conata esset, ut iis haud parvum a rege augmentum accessurum esse innueret, ille tale quid declinans respondit: [1]) „Quod scripsistis, quia si exaudiamus filium nostrum (sc. Carol. reg.), non detrimentum sed augmentum ecclesiae nostrae privilegiis generetur: nos certissime credimus, quia privilegia s. Romanae ecclesiae nullum possunt sustinere detrimentum, nec plantatio, quam coelestis pater noster plantavit, eradicari nec fundamenta, quae summus posuit architectus, queant quibuslibet et quantislibet fluctuationibus amoveri." Ad Michaelem imperatorem autem, qui insolentia summa vel minas ei obtenderat, quasi prophetico spiritu inter alia ita replicavit: [2]) „ecclesiae Romanae privilegia Christi ore in b. Petro firmata, in ecclesia ipsa disposita, antiquitus observata et a sanctis universalibus synodis celebrata atque a cuncta ecclesia jugiter venerata, nullatenus possunt minui, nullatenus infringi, nullatenus commutari, quoniam fundamentum, quod Deus posuit, humanus non valet amovere conatus, et quod Deus statuit, firmum validumque consistit. Illeque potissimum peccat, qui Dei ordinationi resistere tentat. Privilegia inquam istius sedis vel ecclesiae perpetua sunt, divinitus radicata atque plantata sunt, impingi possunt, transferri non possunt, trahi possunt evelli non possunt. Quae ante imperium vestrum fuerunt et permanent Deo gratias hactenus illibata manebuntque post vos, et quousque Christianum nomen praedicatum fuerit, illa subsistere non cessabunt immutilata. Ista igitur privilegia huic s. ecclesiae a Christo donata, a synodis non donata sed jam solummodo celebrata et venerata, per quae non tam honor quam onus nobis incumbit, ... nos cogunt nosque compellunt, omnium habere sollicitudinem ecclesiarum Dei. (Sequ. fundatio Romanae ecclesiae per b. aplos Petrum et Paulum et constitutio patriarchalium ecclesiarum

[1]) ep. 49 ad Hermintrud. regin. (l. c. 863).

[2]) ep. 86 (l. c. 948). Similiter l. c. 960: „impelli non valent humanis praesumptionibus, quae divino sunt judicio constituta."

Antiochiae et Alexandriae.) Proinde animadvertendum est, quia non Nicena non denique ulla synodus quodquam Romanae ecclesiae contulit privilegium, quae in Petro noverat eam totius jura potestatis pleniter meruisse et cunctarum Christi ovium regimen accepisse (sec. Bonifac. ep. ad eppos Thessal.)." —

Sola igitur in divina institutione Nicolaus primatus Romani jus suamque de ejus perennitate fiduciam fulcit. Canones aut decretales autem, quae in hac re adducit, tantummodo pro testimoniis adhibet, singula ejusdem jura jam antiquitus agnita esse. [1]) Num autem forte ibi Pseudo-Isidorus ipsi argumenta suppeditavit? Quae quaestio quum accurate diffiniri non possit, nisi ipsum jus Pontificium, quod Nicolaus exhibuerit, totum antea cognoscatur, hoc loco simpliciter negasse sufficiat. Plena argumenta demum ad finem in appendice I proferentur.

II.

De singulis juribus, quae Nicolaus Pontificiae potestati asseruerit.

A. Circa inspectionem ecclesiasticam.

„Sollicitudinis, quam pro universis ecclesiis Dominicis sustinemus, necessitas nos compellit, de omnium fidelium statu impigram gerere providentiam," Nicolaus nobiles Aquitanos alloquitur, qui ipsi de ecclesiarum depraedationibus delati fuerant (ep. 111 l. c. 1114). Cui providentiae ut juste satisfieret, et relationes episcoporum exquirendi et legatos vel epistolas dirigendi jus S. A. esse ubique asseruit.

De relatione quidem episcoporum saepius illud concilii Sardicensis inculcat, „optimum et valde congruentissimum esse,

---

[1]) Sicut ex gr. de summa jurisdictione S. A. Gelasium ita appellat (ep. 75 l. c. 905): „si quis autem tacita forte (mussitatione obtenderit), Romanae hujusmodi ecclesiae privilegia non fuisse, quibus Sedes Aplica aliorum ligata praesulum facultatem habuerit dissolvendi, praeter quod prisca rerum probatione et nonnullarum recitatione scripturarum convincitur, testis est b. Gelasius, qui etc."

si ad caput i. e. Petri apostoli sedem de singulis quibusque provinciis domini referant sacerdotes.“ [1]) Idque necessario postulat „in rebus omnibus, quae aliquam possunt recipere dubietatem vel quamcunque incurrere quaestionem,“ tum omnino „in omnibus majoribus negotiis ecclesiasticis.“ [2]) Quare sicut ejusmodi relationes utpote „merito factas“ semper laudibus extollit, [3]) ita ubi intermissae, severissime increpat. [4]) — Ad eundem hunc finem etiam testes rerum ipsos ad se evocandi plenissimam sibi licentiam astruit. „Per principalem beatorum aplorum Petri et Pauli potestatem, ad Mich. imperat. scribit (ep. 86 l. c. 952), jus habemus, non solum monachos verum etiam quoslibet clericos de quacunque dioecesi, quum necesse fuerit, ad nos convocare atque ecclesiasticis exigentibus opportunitatibus invitare.“

De mittendis autem propter universalem ecclesiae inspectionem legatis et epistolis ita officium S. A. vindicat: „Quia cunctarum Christi ovium cura constringimur, quum vices illius egerimus, cui specialiter a Deo dicitur *„pasce oves meas“* et rursus *„et tu aliquando conversus confirma fratres tuos“* — non potuimus dissimulare non potuimus negligere, quominus visitaremus oves dispersas vel quominus confirmaremus in fide et bonis moribus fratres nostros et proximos.“ [5]) „Quia universitas

---

1) ex ep. ejd. conc. ad Jul. P. (Coust. l. c. 395, Hard. I. 653), Nicol. in ep. 75 (M. 901).

2) cf. ep. 32 ad Hincm. (l. c. 821), ep. 35 ad eppos syn. Silvanect. (l. c. 827), ep. 84 ad Lud. II. (l. c. 925). Ceterum quomodo etiam hac in re non nisi veterum vestigia premat, conf. dissert. nostr. „de Nicol. leglat. eccl.“ p. 21. ss.

3) ex gr. in ep. 1 ad Venilon. Senon. (l. c. 769), ep. 32 cit., ep. 33 ad Hincm. (l. c. 823), ep. 35 cit., ep. 48 ad Car. Calv. (l. c. 862), ep. 79 ad eppos in regn. Car. (l. c. 913).

4) ex gr. in ep. 74 (l. c. 897) Hincmarum, quod de causa Rothadii, in ep. 80 (l. c. 915) archieppos in regno Lotharii, quod de hoc monito nihil ad S. A. retulerint.

5) ep. 98 ad Mich. imp. (l. c. 1019). Idem in ep. 104 ad cler. Ctplt. (l. c. 1068) et in ep. 106 ad universos cathol. (l. c. 1091). Ceterum etiam hic similiter Coelestinus in ep. 4 ad eppos Vienn. et Narbonn. (ed.

credentium a Romana ecclesia, quae caput omnium ecclesiarum est, doctrinam exquirit, integritatem fidei deposcit, criminum solutionem qui digni sunt exorant — oportet nos sollicitos esse et ad speculationem dominici gregis ferventissime anhelare... Et quos per corporalem ob longinqua terrarum spatia aut tumentes marinos fluctus nequimus visitare praesentiam, saltem series apicum quasi viva voce declarent, ut nec a nobis silentii exquiratur culpa, nec audituris de ignorantia excusandi tribuatur facultas." [1]) Quare pro summo crimine computat, aut legatos S. A. dehonestare, [2]) aut ejusdem „scripta pro religione pro disciplina pro correctione missa violare." [3])

Si denique quaeramus, ad quas res Nicolaus inspectionem suam summam intenderit, „Sedem Aplicam ex ministerio sibi credito ubique praesto esse," hoc verbum suum [4]) ille veraciter adimplevit. Ubique quasi speculator in monte Domini oculo pervigili totum orbem christianum lustrabat, illicita arcens, bona quaeque fovens. Primum „per universas gentes verbi semina serere, pro praecipuo S. A. officio" declaravit, [5]) id quod factis quoque satis exsecutus est. Nam non solum praedicationi evangelii inter Danos Suecosque et Bulgaros enixam operam adhibuit, [6]) sed non minore etiam diligentia de eruditione plebis

---

Coustant. l. c. 1066): „nec silere possumus, quum hoc, ut ab illicitis revocemus aliquos, officii nostri provocemur instinctu: in speculis a Deo constituti, ut vigilantiae nostrae diligentiam comprobantes et quae coercenda sunt resecemus et quae observanda sunt sanciamus."

[1]) in ep. 12 ad Phot. (l. c. 786).

[2]) ep. 98 cit. (l. c. 1021 sec. epist. Felic. III), ep. 99 ad Phot. (l. c. 1046), ep. 100 ad Bard. Caes. (l. c. 1055).

[3]) in ep. 100 l. c. 1055.

[4]) Secundum simile a Coelestino P. dictum („omnes habet b. Petri cura praesentes" in ep. 22 ad syn. Eph. n. 6 ed. Coust. l. c. 1200) Nicolaus in ep. 24 ad Steph. comit. (l. c. 805).

[5]) in ep. 62 ad Ansgar. (l. c. 876).

[6]) cf. ep. 61 resp. ad legat. Salom. (l. c. 874), ep. 62 ad Ansg. (l. c. 876), ep. 63 ad Horic. reg. Dan. (l. c. 879), ep. 87 ad Rimbert. (l. c. 962); de Bulgar. convers. autem Baron. ann. 867 n. 1 ss. et Pagi crit. a. 866 n. 5 ss.

christianae instituit.[1]) Pro veritate christiana contra haereses vindicanda autem et ipse autoritate sua strenus ubique aderat,[2]) et ut ejusmodi libri suspecti, antequam ederentur, ipsius approbationi submitterentur, postulavit.[3]) Omnino Sedis Aplicae de doctrina christiana auctoritatem in ecclesia catholica et primam et summam esse, pro certissimo posuit.[4]) Deinde similiter de culto divino digne celebrando,[5]) de conservando disciplinae ecclesiasticae vigore,[6]) de tuendis monasteriorum et ecclesiarum

---

[1]) in ep. 118 ad Adon. Vienn.* „de sent. et intdict. S. A." n. 4 (l. c. 1121) „ut archieppi et eppi plebes vel ecclias baptismales in dioecesibus suis more antiquo constituant,... ut ibi conventus populorum celebrior fiat et doctrina fidei ac christianitatis in unum congregatis liberius praedicetur."

[2]) ex gr. contra errores Godeschalci (cf. Prudent. ann. 859 apud Pertz Monum. I. 453) et Johannis Stoti Erigenae (cf. Nic. Ep. 115), contra Iconomachos et alios haereticos (cf. ep. 4 ad Mich. imp. l. c. 777, ep. 46 ad eund. l. c. 855, syn. Rom. a. 863 Muratori Script. rer. Italic. II, 2, 127 ss.)

[3]) in ep. 115 ad Carol. Calv. (l. c. 1119) „Quod (sc. opus Dionysii Areopag. de div. nominib. a Joanne Scoto in latinum translatum) juxta morem nobis mitti et nostro debuit judicio approbari, praesertim quum idem Joannes, licet multae scientiae esse praedicetur, olim non sane sapere in quibusdam frequenti rumore diceretur." cf. Staudenmaier „Joh. Skot. Erig." S. 159, 165 ff. Mabillon „Acta Sanctor. Ord. Bened." saec. IV. pars II.

[4]) ex gr. in ep. 98 ad Mich. imp. (l. c. 1022): „in omnibus conciliis semper ab A. S. scriptum prolatum et ordine praeponitur et scripturis ceteris antecellit...," (l. c. 1021) quasi „speculum, ut si qua turpitudo vel macula in fidei pulchritudine a quolibet tentaretur induci patesceret, et quasi quaedam rectitudinis formula, qua imprimi ceteri possent." ep. 104 cit. (l. c. 1078): „haec sunt, quae vos tanto studiosius oportet amplecti tanto sollicitius observare, quanto satius nostis, quae ab S. A. statuta fuerint, haec universalem semper eccliam tenuisse, ita ut contra singulos errores .. prior haec secundum primatus sui autoritatem sententiae terminum dederit, et ita demum universalis ecclia, licet aliquando per aliquantulum temporis in quibusdam reluctata sit, quae illa tamen probavit, quandoque probaverit, et quae illa refutavit, ipsa refutaverit."

[5]) cf. decreta cit. Nicol. ad Adon. Vienn. n. 4. 5, ep. 123 ad Joann. Rav. (de catechismo baptizandorum).

[6]) Praeter permulta ab illo de poenitentia constituta (cf. dissert. prior. „de Nic. leglat. eccl." p. 26 ss.) sufficiat hic sapientissimum illud ejd. de excommunicationis usu decretum addidisse (ex decr. ad Adon. cit. n. 7): „ut non temere excommunicationes fiant, ne autoritas episcopalis vilescat."

possessionibus [1]) aliisque id genus permultis rebus acriter vigilavit. Pro defendenda denique dignitate sacerdotali [2]) et matrimonii sanctitate [3]) contra vitiorum inquinamenta et potentiorum violentias ita processit, ut ibi ad internecionem usque laborare videretur.

B. Circa legislationem ecclesiasticam.

Secundum ideam, quam de ratione Primatus Romani conceperat, Nicolaus Sedi Aplicae non potuit non summam etiam in ecclesia legislationem attribuere. „Constat enim, ad Photium scribit (ep. 12 l. c. 786), s. Romanam ecclesiam per b. Petrum ... omnium ecclesiarum caput esse, et ab ea rectitudinem atque ordinem in cunctis utilitatibus et ecclesiasticis institutionibus ... exquirere ac sectari. Et ideo consequens est, ut quod ab hujus Sedis rectoribus plena auctoritate sancitur, nullius consuetudinis praepediente occasione proprias tantum sequendo voluntates removeatur, sed firmius atque inconcusse teneatur." [4])

---

[1]) Non solum multa pro securitate ecclesiarum et monasteriorum privilegia concessit (ex gr. a. 859 pro monast. Fuld. l. c. 770 ss.), a. 863 pro ecclia Bellovac. et. monaster. Corbej., Sandionys. et S. Karilefi (l. c. 813 ss., 815 ss., 820 ss. et 846 ss.), sed quum rapinae ejusmodi tunc in Galliis fere consuetae essent, non destitit, quin et reges ideo moneret (ex gr. ep. 73 ad Carol. Calv. l. c. 896, ep. 95 ad eund. l. c. 976) et pertinaces anathemate feriret (ex gr. ep. 16 ad Adon. Vienn. l. c. 797, ep. 73 cit., ep. 111 ad nobiles Aquit. l. c. 1114, ep. 122 l. c. 1124 al.).

[2]) Notissimae ibi causae sunt: Ignatii Ctpltni, Rothadii Suessionensis, Sigonis Avernensis (cf. ep. 24 l. c. 805), et Britannicorum episcoporum (cf. ep. 25 l. c. 806 ss., ep. 91 et 92), sicut Wulfadii sociorumque ejus clericorum (cf. ep. 89, 90, 96, 107—110). Praeterea cf. dissert. prior. „de Nic. leglat. eccl." p. 11 ss.

[3]) Praeter plurima de matrimonio constituta (cf. dissert. prior. p. 14 ss.) hic praeprimis memorandum, quantum ab illo circa matrimonium Lotharii regis et Bosonis comitis (cf. ep. 6, 7 syn. Rom. 863 cit.) laboratum sit.

[4]) Similiter Gelasius in ep. ad eppos Lucaniae n. 9 (Iustelli „biblioth. jur. can. vet." I. 241, Hard. II. 900) dicit: „satis indignum est, quemquam vel pontificum vel ordinum subsequentium hanc observantiam refutare, quam b. Petri sedem et sequi videat et docere, satisque conveniens sit, ut totum corpus ecclesiae in hac sibimet observatione concordet, quam illic vigere conspiciat, ubi Dominus ecclesiae totius posuit principatum." Ceterum plura de ea re cf. dissert. prior. „de Nic. leglat." p. 2 ss. et pag. 30 ss.

„Si Romanorum Pontificum decreto, ad episcopos Galliae remonstrat (ep. 75 l. c. 901), ceterorum opuscula tractatorum approbantur vel reprobantur, ita ut quod S. A. probat, hodie teneatur acceptum, et quod illa repulit, hactenus inefficax habeatur: quanto potius quae ipsa pro catholica fide pro profanis dogmatibus repellendis pro variis et multifariis ecclesiae necessitatibus et fidelium moribus diverso tempore scripsit, omni debent honore praeferri et ab omnibus prorsus in quibuslibet opportunitatibus discretione vel dispensatione magistra reverenter assumi." „Legite sacros canones, Rodulphum Bituricensem ejusque episcopos adit (ep. 65 l. c. 882), et synodalia gesta revolvite et videte, quod Sedi Aplicae (ubique summum judicium), utpote cui facultas est in tota Christi ecclesia leges speciali praerogativa ponere ac decreta statuere et sententias promulgare."

Unde primum id pro certissimo voluit, decreta omnia S. A. pro communi ecclesiae salute emissa valere et a cunctis stricte sequenda esse. „Si quis dogmata mandata interdicta sanctiones vel decreta, in syn. Rom. a. 863 c. 5. edixit, pro catholica fide pro ecclesiastica disciplina pro correctione fidelium pro sceleratorum emendatione vel interdictione imminentium vel futurorum malorum a S. A. praeside salubriter promulgata contempserit, anathema sit." Quapropter, ubi necessarium duxit (sicut ex. gr. in causa Ignatii, Loth. et Theutb.), episcopis injunxit, ut „litteras ipsius in omnibus parochiis notas facerent, de iis praedicarent et eas fideliter exsequerentur." [1]) Ac recte ibi illorum opinionem rejecit, qui ea tantum decretalia Pontificia obligare volebant, quae in codice canonum (sc. usitata eorum collectione Dionysiana) continerentur. (Cf. prior. dissert. „de Nic. leglat. eccl." App. I). Secundum Leonis et Gelasii exemplum merito replicavit, [2]) „nullam differentiam esse inter ea decreta, quae in codice canonum haberentur S. A. praesulum, et ea, quae prae multitudine vix per singula voluminum

---

[1]) cf. ep. 11 ad omnes fideles (l. c. 785), ep. 93 ad univ. eppos (l. c. 973).

[2]) in ep. 75 ad eppos Galliae (l. c. 903).

corpora reperirentur." Quin saepius episcopos de cognoscendis illis decretalibus et privilegiis ad archiva sive cathedralia sive Romana relegavit. [1])

Deinde circa concilia Nicolaus Sedis Aplicae potestatem ita exseruit, ut illa prorsus ad ejusdem nutum et arbitrium consistere vellet, ut videlicet urgentibus causis gravibus jussu ipsius convocarentur, ab ipsa postea dirigerentur et approbarentur, ipsius demum consensu ab omnibus reciperentur. — Primum igitur de ejusmodi convocatione sic ad Carolum Calvum scripsit (ep. 18 l. c. 799): „Sedes haec sancta ac praecipua, cui Dominici gregis est sollicitudo curaque commissa, in omnibus mundi partibus rectitudinis suae dispositione salubri cuncta ordinare perficereque divino freta procurat auxilio, et quod singulari pro auctoritate perficere valet, multorum saepe sacerdotum decernit definire consensu et justitiae censura ea scilicet emendanda deliberare, quae perperam atque enormiter fuerint alicubi commissa." Haecque ipsa ratio et conditio erat, qua episcopos ex singulis Galliarum regnis ad synodum Metensem invitavit (cf. ep. 18—20 l. c. 798 ss.). Similiter quum in causa Lotharii aliorumque negotiorum ecclesiasticorum concilium Romae congregare voluisset, postea de eo cum Ludovico et Carolo regibus ita expostulavit (ep. 83 l. c. 922): „quum novitatum mala multiplicari videamus, si ex diversis provinciis fratres in invicem convenissent juxta priscum morem, et nos consensu illorum revelante Domino quae decernenda sunt decerneremus, et ipsi necessitates suas referentes et nos nostras exponentes, quae decreta fuissent melius in omnium notitiam facerent pervenire ...: sicque fieret, ut secundum qualitatem morbi medicina conficeretur et ad sananda vulnera longe lateque effunderetur." Praeterea concilium generale (i. e. totius

[1]) ep. 65 ad Rodulph. Bituric. (l. c. 882): „... quae in praesenti pagina scribimus, vos affatim in archivis vestris recondita possidere arbitramur." ep. 75 cit. (l. c. 901) „absit ut cujuscunque ... decretalia constituta ... debito cultu non amplectamur, quae antiquitus s. Romana ecclesia conservans ,.. penes se in suis archivis et vetustis rite monumentis recondita veneratur."

regni) quidem sine A. S. praecepto nulli fas esse vocandi," omnino proclamavit (sermo ej. in causa Roth. l. c. 891). Nusquam tamen usque eo progressus est, ut (id quod Pseudoisidorus vult) nulla concilia injussu S. A. celebranda edixisset.

Deinde autem approbationem S. A. iis accedere necessarium posuit, si universaliter valere vellent. „Romana ecclesia, ad Mich. imperat. exposuit (ep. 86 l. c. 947), collecta concilia sua auctoritate firmat, sua moderatione custodit. Unde quaedam eorum, quia consensum Romani Pontificis non habuerunt, valetudinem perdiderunt." „Quod robur, Rodulphum Bituricensem ejusque episcopos monuit (ep. 65 l. c. 882), concilia vestra obtinere valebunt, si suam perdiderit Sedes Aplica firmitatem, sine cujus consensu nulla concilia vel accepta esse leguntur?"

Satis notum est, in his quoque illum nil nisi antiquam ecclesiae regulam reddere. Ommisso enim jam Julii I exemplo, [1]) multisque illis synodis, quae S. A. confirmationem requisierunt, [2]) Innocentius I ita ad eppos conc. Carth. a. 417 scripsit (ep. 29 n. 1. Coustant. l. c. 889): „patres non humana sed divina decrevere sententia, ut quidquid quamvis de disjunctis remotisque provinciis ageretur, non prius ducerent finiendum, nisi ad hujus sedis notitiam perveniret, ut tota hujus auctoritate justa quae fuerit pronuntiatio firmaretur." Quin vel verba, quae audivimus, Nicolao Gelasius subministrasse videtur, qui in ep. ad eppos Dardaniae (Hard. II. 907) pronuntiavit: „prima sedes et unamquamque synodum sua auctoritate confirmat et continuata moderatione custodit, [3]) pro suo scilicet principatu, quem b. Petrus aplus Domini voce perceptum ecclesia nihilo-

[1]) In quo Socrates H. E. 2, 17 addit „τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ κανόνος κελεύοντος, μὴ δεῖν παρὰ τὴν γνώμην τοῦ ἐπισκόπου Ῥώμης κανονίζειν τὰς ἐκκλησίας" (Epiph. hist. trip. 4, 9 „quum utique regula ecclesiastica jubeat, non oportere praeter sententiam Rom. Pontif. concilia celebrari nec episcopos damnari").

[2]) cf. Walter K. R. 11te Aufl. §. 19 not. 10 ss.

[3]) Eadem verba repetit Hadrianus I in ep. ad Const. et Iren. (syn. Nic. II act. 2. Hard. IV. [illegible])

minus subsequente et tenuit semper et retinet.“ Qui idem de ipsa synodo Chalcedonensi ita docuit (in tomo de anath. vincul. l. c. 929): „Cognoscant, synodum Chalc. secundum canones regulasque eccliae pro fide communi et veritate catholica et apostolica, pro qua eam fieri Sedes Aplica delegavit factamque firmavit, a tota ecclesia indubitanter admitti; alia autem, quae per incompetentem praesumptionem illic prolata sunt —, quae S. A. gerenda nullatenus delegavit, mox a vicariis S. A. contradicta manifestum est .... (l. c. 933). Ita quod firmavit in synodo Sedes Aplica, hoc robur obtinuit, quod refutavit, habere non potuit firmitatem.“ Ex hac eadem Gelasii autoritate, quam Nicolaum hic mere secutum esse manifestum, simul concludendum est, approbationem ejusmodi non nisi pro universali synodi valore ab eo necessariam postulatam. Certe provinciales aut dioecesanas synodos jam omnino approbandas esse, nusquam ab eo pronuntiatum invenimus.

C. Circa jurisdictionem ecclesiasticam.

De jurisdictione Romani Pontificis jam Gelasius in commonitorio ad Faustum ita vindicavit (Hard. II. 886): „quaero ab his, judicium quod praetendunt, ubinam possit agitari?... Si quantum ad religionem pertinet, nonnisi Sedi Aplicae juxta canones debetur summa judicii totius. Si quantum ad saeculi potestatem, illa a pontificibus et praecipue a b. Petri vicario debet cognoscere, quae divina sunt, non ipsa eadem judicare... Apostolica (igitur) sententia totam semper ecclesiam dijudicat.“ Eandem igitur jurisdictionem summam esse, Nicolaus quoque ubique praedicavit et factis exsecutus est. „Sedi Apostolicae, ad Rodulphum Bituric. scripsit (ep. 65 l. c. 882), non solum quoslibet metropolitanos, quorum causa eidem est semper servanda, verum etiam patriarchas moris est pro emergentium qualitate damnare vel etiam absolvere, jusque semper et fas habuit, de omnibus sacerdotibus judicare, utpote cui facultas est, in tota Christi ecclesia leges speciali praerogativa ponere ac decreta statuere ac sententias promulgare.“

edidit. Quare haud ingratum erit, imaginem jurium Pontificiorum, qualem ille exhibuit, plane descriptam praebere. Ubi simul alia quaestio aliquatenus adumbrabitur, num videlicet inter fundamenta et primaria adminicula illorum decretales Pseudo-Isidorianae concurrisse dicendae sint.

Hanc igitur imaginem delineaturus haud incongrue his partibus exsequar: I. De generali vi ac ratione, quam Nicolaus primatui Romano tribuerit, quoque eum fundamento fulserit. II. De singulis juribus, quae ei asseruerit, idque *A.* circa inspectionem, *B.* circa legislationem, *C.* circa jurisdictionem, *D.* circa administrationem ecclesiasticam, *E.* circa externos honores, *F.* circa potestates et res saeculares.

I.

De generali vi ac ratione, quam Nicolaus Pontificiae potestati tribuerit, quoque eam fundamento fulserit.

„Christus privilegia constituta in Petro disposita vel firmata Romanae contulit ecclesiae, super quam nihil synodus quaelibet ausa est merito constituere, quum sciat, omnia illi Domini sermone concessa. Dispensationem quippe redemptionis humani generis ante tempora saecularia Dominus omnipotens penes se ordinatam custodiens et tempore carnis ostendens, ascensurus ad coelos in apostoli Petri, per quam et apostolatus et episcopatus sumpsit exordium, [1]) confessione curaque praecipue collocavit, qui tunc per se et deinceps per suae sollicitudinis haeredes circa humanum genus, quae sibi Dominus commendavit, non destitit exhibere" — his verbis [2]) Nicolaus fere totam, qua ubique ducitur, sententiam suam de ratione

---

[1]) Est notissima sententia Siricii (ep. 5 ad eppos Africae ed. Constant. „Epist. Rom. Pontif." I. 651), Innocentii I (ep. 2 ad Victric. Rotomag. l. c. 747, cf. ep. 29 ad eppos syn. Carth. l. c. 888) aliorumque pontificum, quae et apud Nicolaum saepissime recurrit.

ep. 75 ad eppos Gall. ed. Migne „Patr. lat." t. CXIX. col. 907.

Pontificatus complectitur. Per illa b. Petri privilegia ecclesia Romana est „veraciter principalis ecclesia, quae a Christo Salvatore principatus sui privilegia accepit,“ [1]) est „omnium ecclesiarum mater, [2]) magistra [3]) atque caput,“ [4]) „religionis caput,“ [5]) „fundamentum seu petra ecclesiae, ubi Christus domum suam fundavit et universa fabricae moles innititur,“ [6]) „quaeque semper ss. patrum sincerissimas auctoritates in omnibus suis actibus sequitur.“ [7]) Unde Pontifices Romani, ut ejusdem Nicolai verbis utar, [8]) „licet indigni pro patribus filii nati vicem s. Petri agentes Dei sunt gratia constituti in domo ipsius principes super omnem terram“ et „in totius christianae religionis universitate principaliter excellentes.“

Quo honore ipsis gravia officia imponuntur. Nam exinde „universarum Dei ecclesiarum sollicitudinem habere [9]) et singulis quibusque fidelibus atque piis locis opportuna suffragia

---

[1]) ep. 11 ad oo. fideles. (l. c. 783).

[2]) ep. 51 ad Rotbert. Cenom. (l. c. 864), ep. 77 ad Roth. Suess. (l. c. 909), ep. 79 ad eppos i. r. Caroli (l. c. 915).

[3]) ep. 75 ad epp. Gall. (l. c. 905), ep. 86 ad Mich. imp. (l. c. 927 et 941).

[4]) ep. 12 ad Phot. (l. c. 786), ep. 13 ad Mich. imp. (l. c. 790), ep. 75 (l. c. 905), ep. 152 ad Hincm. (l. c. 1156).

[5]) ep. 65 ad Rodulph. Bituric. (l. c. 882).

[6]) ep. 60 ad Hincm. (l. c. 871), ep. 75 (l. c. 902).

[7]) ep. 13 ad Mich. imp. (l. c. 790). Ceterum cuique historiae ecclesiasticae perito satis notum, has easdem fere ecclesiae Romanae significationes jam antiquitus et a synodis et a Pontificibus usurpatas esse.

[8]) ep. 65 (l. c. 882), ep. 75 (l. c. 900), ep. 86 (l. c. 949) et ep. 29 ad Trasulph. Corbej. (l. c. 815).

[9]) Sim. in ep. 111 ad nobiles Aquit. (l. c. 1114). Etiam haec locutio apud Pontifices sicut alios autores ecclesiasticos antiquitus usitatissima. Ex gr. Leo I in ep. ad Anastas. Thessalonic. n. 11 (Hard. I, 1769): „per quos (sc. patriarchas et mtrplt.) ad unam Petri sedem universalis eccliae cura confluit.“ Acacius Ctplt. in ep. ad Simplic. P. (l. c. II. 804): „sollicitudinem omnium ecclesiarum secundum apostolum circumferentes hortamini etc.“ Gelas. in ep. 3 ad eppos Piceni (l. c. 892): „sicut ad S. A. moderamina pertinet, cunctis sollicitudinem debitam ministrare congruenter ecclesiis etc.“

conferre,"[1]) „omnium infirmantium imbecillitatibus subvenire et manum confirmationis suae omnino libenti porrigere debent."[2]) „Considerato enim ministerio nostro, ad Ignatium Ct. scribit (ep. 101 l. c. 1058), quod divinitus per b. Petrum apostolum ad nos usque derivatum suscepimus, non est pro fratribus nostris silendi facultas, quibus major et honor et onus cunctis christianae pietatis et ecclesiarum correctionis inesse debere sollicitudo dignoscitur. Sustinemus quippe cunctorum, qui premuntur gravamina, quin potius sustinet in nobis haec s. Petrus apostolus, qui in omnibus, ut confidimus, administrationis suae protegit ac tuetur haeredes."[3]) „Sicut igitur non leve discrimen incumbit Pontificibus, siluisse pro divinitatis cultu et ecclesiae correctione, quod congruit, ita his, quod absit, non mediocre periculum est, qui quum debeant parere, despiciant."[4])

Haec Sedis Apostolicae summa sollicitudo ac dominatio autem simul pro tota ecclesia maximi momenti, pro rebus omnibus et civilibus et ecclesiasticis fere necessaria est. In ipsa enim totius juris et salutis publicae securitas, status omnis incolumitas ac moderamen consistit. „Privilegia S. A., ait,[5]) tegmina sunt totius ecclesiae catholicae, munimina sunt circa omnes impetus pravitatum;" eadem ut alio loco scribit,[6]) „totius sunt Christi remedia ecclesiae catholicae, sunt Petri arma contra omnes impetus pravitatum et munimenta atque documenta Domini sacerdotum et omnium prorsus, qui in

---

[1]) priv. Corbej. (l. c. 815).

[2]) priv. eccl. Bellovac. (l. c. 813).

[3]) Eadem fere jam Siricius in ep. 1 ad Himer. habet: „officii nostri consideratione non est nobis dissimulare non est tacere libertas, quibus major cunctis Christianae religionis zelus incumbit. Portamus onera omnium, qui gravantur, quin immo haec portat in nobis b. apostolus Petrus, qui nos in omnibus, ut confidimus, administrationis suae protegit et tuetur haeredes." (Constant. „Epist. Rom. Pontif." I, 624).

[4]) ep. 86 ad Mich. imp. l. c. 959. Et ipsa haec sunt verba Gelasii ad Anast. imperat. (Hard. II. 893).

[5]) ep. 35 ad eppos syn. Silvanect. (l. c. 832), cf. ep. 98 ad Mich. imp. (l. c. 1026), ep. 104 ad Cler. Ct. (l. c. 1070).

[6]) ep. 36 ad Car. Calv. (l. c. 836).

sublimitate consistunt, immo cunctorum, qui ab eisdem potestatibus diversis afficiuntur incommodis." Hoc quidem praeprimis illis turbulentis temporibus summe necessarium esse apprime perspexit. „Quicunque, privilegium Bellovacense incipit (l. c. 813), in hujus labentis saeculi fuerint aliquo detenti discrimine, ne velut in fluctuantis maris pelagus viribus infirmitati infeliciter demergantur, nullum melius possunt suae infirmitatis invenire salutiferum portum quam sedem illius, cui divino oraculo dictum est: „„*tu aliquando conversus confirma fratres tuos.*"" — Prae omnibus in S. A. inconcussis privilegiis judiciorum et justitiae summam tutelam pendere contendit. „Quam rogo, Rodulphum Bituric. ejusque episcopos increpat (l. c. 882), validitatem vestra poterunt habere judicia, si nostra quomodolibet infirmantur, de quibus nec retractari licet? vel quod robur concilia vestra obtinere valebunt, si suam perdiderit Sedes Aplica firmitatem, sine cujus consensu nulla concilia vel accepta esse leguntur?" Nec facile hoc verum esse quisquam negaverit.

Sed restat ut videamus, in quo fundamento Nicolaus potestatem illam Pontificiam posuerit. Num forte decretalia quaedam antiqua sive Pontificum sive synodorum sive vera sive falsa pro suis illis S. A. summis privilegiis appellat? Immo saepius cum pluribus praedessoribus suis [1]) extollit, „super ecclesiam Romanam nihil unquam synodum quamlibet ausam esse constituere," [2]) principatum ejus non ex ullo canone vel decretali sed ex divina institutione a Christo in b. Petro disposita pendere. [3]) Quare summa animi fiducia id ubique tenet et praedicat, privilegia illa quippe divinitus radicata nulla

---

[1]) Ex gr. Bonifacius ep. 14 ad eppos Thessal. n. 1. (Coustant. l. c. 1037), Gelas. ep. 4 ad Anastas. imperator. (Hard. II. 893), decret. a. 494 n. 1. (l. c. n. 938).

[2]) cf. ep. 75 (l. c. 907), ep. 86 ad Mich. imp. (l. c. 950).

[3]) cf. ep. 22 ad Car. Calv. (l. c. 803), priv. Bellovac. (l. c. 813), priv. Corbej. (l. c. 815), ep. 75 ad eppos Gall. (l. c. 907), ep. 86 ad Mich. imp. (l. c. 948 sqq.), ep. 104 ad cler. Ct. (l. c. 1082), ep. 152 ad Hincm. et eppos i. r. Caroli (l. c. 1157).

humana potestate infringi aut destrui posse. Quum Hermintrudis regina in causa Rothadii obsequium ab ipso ita efficere conata esset, ut iis haud parvum a rege augmentum accessurum esse innueret, ille tale quid declinans respondit: [1]) „Quod scripsistis, quia si exaudiamus filium nostrum (sc. Carol. reg.), non detrimentum sed augmentum ecclesiae nostrae privilegiis generetur: nos certissime credimus, quia privilegia s. Romanae ecclesiae nullum possunt sustinere detrimentum, nec plantatio, quam coelestis pater noster plantavit, eradicari nec fundamenta, quae summus posuit architectus, queant quibuslibet et quantislibet fluctuationibus amoveri." Ad Michaelem imperatorem autem, qui insolentia summa vel minas ei obtenderat, quasi prophetico spiritu inter alia ita replicavit: [2]) „ecclesiae Romanae privilegia Christi ore in b. Petro firmata, in ecclesia ipsa disposita, antiquitus observata et a sanctis universalibus synodis celebrata atque a cuncta ecclesia jugiter venerata, nullatenus possunt minui, nullatenus infringi, nullatenus commutari, quoniam fundamentum, quod Deus posuit, humanus non valet amovere conatus, et quod Deus statuit, firmum validumque consistit. Illeque potissimum peccat, qui Dei ordinationi resistere tentat. Privilegia inquam istius sedis vel ecclesiae perpetua sunt, divinitus radicata atque plantata sunt, impingi possunt, transferri non possunt, trahi possunt evelli non possunt. Quae ante imperium vestrum fuerunt et permanent Deo gratias hactenus illibata manebuntque post vos, et quousque Christianum nomen praedicatum fuerit, illa subsistere non cessabunt immutilata. Ista igitur privilegia huic s. ecclesiae a Christo donata, a synodis non donata sed jam solummodo celebrata et venerata, per quae non tam honor quam onus nobis incumbit, ... nos cogunt nosque compellunt, omnium habere sollicitudinem ecclesiarum Dei. (Sequ. fundatio Romanae ecclesiae per b. aplos Petrum et Paulum et constitutio patriarchalium ecclesiarum

---

1) ep. 49 ad Hermintrud. regin. (l. c. 863).

2) ep. 86 (l. c. 948). Similiter l. c. 960: „impelli non valent humanis praesumptionibus, quae divino sunt judicio constituta."

Antiochiae et Alexandriae.) Proinde animadvertendum est, quia non Nicena non denique ulla synodus quodquam Romanae ecclesiae contulit privilegium, quae in Petro noverat eam totius jura potestatis pleniter meruisse et cunctarum Christi ovium regimen accepisse (sec. Bonifac. ep. ad eppos Thessal.)." —

Sola igitur in divina institutione Nicolaus primatus Romani jus suamque de ejus perennitate fiduciam fulcit. Canones aut decretales autem, quae in hac re adducit, tantummodo pro testimoniis adhibet, singula ejusdem jura jam antiquitus agnita esse. [1]) Num autem forte ibi Pseudo-Isidorus ipsi argumenta suppeditavit? Quae quaestio quum accurate diffiniri non possit, nisi ipsum jus Pontificium, quod Nicolaus exhibuerit, totum antea cognoscatur, hoc loco simpliciter negasse sufficiat. Plena argumenta demum ad finem in appendice I proferentur.

II.

De singulis juribus, quae Nicolaus Pontificiae potestati asseruerit.

A. Circa inspectionem ecclesiasticam.

„Sollicitudinis, quam pro universis ecclesiis Dominicis sustinemus, necessitas nos compellit, de omnium fidelium statu impigram gerere providentiam," Nicolaus nobiles Aquitanos alloquitur, qui ipsi de ecclesiarum depraedationibus delati fuerant (ep. 111 l. c. 1114). Cui providentiae ut juste satisfieret, et relationes episcoporum exquirendi et legatos vel epistolas dirigendi jus S. A. esse ubique asseruit.

De relatione quidem episcoporum saepius illud concilii Sardicensis inculcat, „optimum et valde congruentissimum esse,

---

[1]) Sicut ex gr. de summa jurisdictione S. A. Gelasium ita appellat (ep. 75 l. c. 905): „si quis autem tacita forte (mussitatione obtenderit), Romanae hujusmodi ecclesiae privilegia non fuisse, quibus Sedes Aplica aliorum ligata praesulum facultatem habuerit dissolvendi, praeter quod prisca rerum probatione et nonnullarum recitatione scripturarum convincitur, testis est b. Gelasius, qui etc."

ed. Migń.		ed. Mans.		ed. Hard.	
ep.	col.	ep.	col.	ep.	col.
105	1089	16	276	16	232
106	1091	1	159	1	119
107	1093	—	738	—	633
108	1101	—	745	—	640
109	1111	52	753	52	648
110	1112	Ap. I, 14	754	Ap. I, 14	649
111	1114	Ap. I, 15	386	Ap. I, 15	338
112	1115	Ap. I, 16	387	Ap. I, 16	340
113	1116	—	—	—	—
114	1118	Ap. III, 2	457	—	—
115	1119	—	401	—	—
116	1119	—	—	—	—
117	1120	—	—	—	—
118	1121	—	450	—	—
119	1122	Ap. I, 24	398	Ap. I, 24	350
120	1123	—	—	—	—
121	1123	—	400	—	—
122	1124	—	400	—	—
123	1124	—	—	—	—
124	1125	—	—	—	—
125	1125	—	459	—	—
126	1126	—	—	—	—
127	1126	—	—	—	—
128	1127	—	—	—	—
129	1127	—	—	—	—
130	1128	—	—	—	—
131	1128	—	—	—	—
132	1128	—	—	—	—
133	1129	—	458	—	—
134	1129	—	458	—	—
135	1130	—	—	—	—
136	1130	Ap. I, 17	388	Ap. I, 17	341
137	1131	—	—	—	—
138	1131	—	—	—	—
139	1131	—	—	—	—
140	1132	—	473	—	—
141	1134	—	—	—	—
142	1134	—	—	—	—

ed. Mign.		ed. Mans.		ed. Hard.	
ep.	col.	ep.	col.	ep.	col.
143	1134	—	—	—	—
144	1134	—	—	—	—
145	1135	Ap. I, 18	389	Ap. I, 18	341
146	1136	48	312	48	266
147	1139	49	315	49	268
148	1142	50	318	50	271
149	1146	51	321	51	274
150	1150	53	324	53	278
151	1151	Ap. II, 4	452	Ap. II, 4	389
152	1152	70	355	70	307
153	1161	57	332	57	285
154	1161	56	331	56	284
155	1163	58	333	58	286
156	1174	55	327	55	281
157	1179	Ap. I, 2	367	Ap. I, 2	319
158	1180	Ap. I, 9	378	Ap. I, 9	330
159	1182	—	458	—	—

DE

NICOLAO PAPA I

COMMENTATIONES DUAE HISTORICO-CANONICAE

QUAS

SCRIPSIT

ANDREAS THIEL

SS. THEOL. LIC. EJDQ. IN LYC. HOSIANO BRUNSBERGENSI

PROF. PUBL. ORD.

COMMENTATIO II

NICOLAI PAPAE I IDEA DE PRIMATU ROMANI PONTIFICIS EXPLICATA.

BRUNSBERGAE

APUD J. R. HUYE.

Nicolai Papae I idea de Primatu Romani Pontificis explicata.

De doctrina catholica est, notionem Pontificatus Romani a Christo ipso profectam et ecclesiae quasi summam quandam normam inditam esse. Nec tamen ideo dicendum, illum jam inde ab initio semper eundem, nunquam variatum fuisse. Immo in singulis partibus excultus et formatus idem demum in temporum decursu est, ipse sicut quaevis monarchia summe legitima jurium suorum vere historiam habet. — Ex alia parte nemo facile negaverit, illum ipsum inter primaria historiae christianae momenta ponendum esse. Nam saltem post excidium occidentalis imperii ab eo res fere omnes et civiles et ecclesiasticae impetum et paene dixerim formam quandam acceperunt. Quare et pro statu culturae recte cognoscendo et pro singularum rerum vi effectuque juste judicandis summi momenti est, formam illius, qualis quovis tempore fuerit, bene resciscere. Ejusmodi quaestio imprimis pro aevo Carolingorum instituenda. Quod sicut prae omnibus fere saeculis rerum publicarum splendore excellit, ita abunde patet, tale quid vix Pontificum Romanorum auxiliis minus quam Caroli magni ingenio et virtuti tribuendum esse. Quin ipsi illi Pontifices erant, qui deficiente in filiis patris ingenio et multimodis calamitatibus imperium novum perdentibus, saltem in spiritualibus aliquamdiu publicae ruinae restiterunt et religionis litterarumque profectum sustinuerunt. Inter quos et ingenium nullum majus, et imago Pontificatus apud neminem distinctius expressa, quam apud Nicolaum I. Qui alter quasi Gregorius I corruenti aevo medicinam Petrae Christi strenue et audacter obtulit, et hierarchiae Gregorii VII jam plenam speciem primus

edidit. Quare haud ingratum erit, imaginem jurium Pontificiorum, qualem ille exhibuit, plane descriptam praebere. Ubi simul alia quaestio aliquatenus adumbrabitur, num videlicet inter fundamenta et primaria adminicula illorum decretales Pseudo-Isidorianae concurrisse dicendae sint.

Hanc igitur imaginem delineaturus haud incongrue his partibus exsequar: **I.** De generali vi ac ratione, quam Nicolaus primatui Romano tribuerit, quoque eum fundamento fulserit. **II.** De singulis juribus, quae ei asseruerit, idque *A.* circa inspectionem, *B.* circa legislationem, *C.* circa jurisdictionem, *D.* circa administrationem ecclesiasticam, *E.* circa externos honores, *F.* circa potestates et res saeculares.

I.

De generali vi ac ratione, quam Nicolaus Pontificiae potestati tribuerit, quoque eam fundamento fulserit.

„Christus privilegia constituta in Petro disposita vel firmata Romanae contulit ecclesiae, super quam nihil synodus quaelibet ausa est merito constituere, quum sciat, omnia illi Domini sermone concessa. Dispensationem quippe redemptionis humani generis ante tempora saecularia Dominus omnipotens penes se ordinatam custodiens et tempore carnis ostendens, ascensurus ad coelos in apostoli Petri, per quam et apostolatus et episcopatus sumpsit exordium, [1]) confessione curaque praecipue collocavit, qui tunc per se et deinceps per suae sollicitudinis haeredes circa humanum genus, quae sibi Dominus commendavit, non destitit exhibere“ — his verbis [2]) Nicolaus fere totam, qua ubique ducitur, sententiam suam de ratione

---

[1]) Est notissima sententia Siricii (ep. 5 ad eppos Africae ed. Coustant. „Epist. Rom. Pontif.“ I. 651), Innocentii I (ep. 2 ad Victric. Rotomag. l. c. 747, cf. ep. 29 ad eppos syn. Carth. l. c. 888) aliorumque pontificum, quae et apud Nicolaum saepissime recurrit.

[2]) ep. 75 ad eppos Gall. ed. Migne „Patr. lat.“ t. CXIX. col. 907.

Pontificatus complectitur. Per illa b. Petri privilegia ecclesia Romana est „veraciter principalis ecclesia, quae a Christo Salvatore principatus sui privilegia accepit,“ [1]) est „omnium ecclesiarum mater, [2]) magistra [3]) atque caput,“ [4]) „religionis caput,“ [5]) „fundamentum seu petra ecclesiae, ubi Christus domum suam fundavit et universa fabricae moles innititur,“ [6]) „quaeque semper ss. patrum sincerissimas auctoritates in omnibus suis actibus sequitur.“ [7]) Unde Pontifices Romani, ut ejusdem Nicolai verbis utar, [8]) „licet indigni pro patribus filii nati vicem s. Petri agentes Dei sunt gratia constituti in domo ipsius principes super omnem terram“ et „in totius christianae religionis universitate principaliter excellentes.“

Quo honore ipsis gravia officia imponuntur. Nam exinde „universarum Dei ecclesiarum sollicitudinem habere [9]) et singulis quibusque fidelibus atque piis locis opportuna suffragia

---

[1]) ep. 11 ad oo. fideles. (l. c. 783).

[2]) ep. 51 ad Rotbert. Cenom. (l. c. 864), ep. 77 ad Roth. Suess. (l. c. 909), ep. 79 ad eppos i. r. Caroli (l. c. 915).

[3]) ep. 75 ad epp. Gall. (l. c. 905), ep. 86 ad Mich. imp. (l. c. 927 et 941).

[4]) ep. 12 ad Phot. (l. c. 786), ep. 13 ad Mich. imp. (l. c. 790), ep. 75 (l. c. 905), ep. 152 ad Hincm. (l. c. 1156).

[5]) ep. 65 ad Rodulph. Bituric. (l. c. 882).

[6]) ep. 60 ad Hincm. (l. c. 871), ep. 75 (l. c. 902).

[7]) ep. 13 ad Mich. imp. (l. c. 790). Ceterum cuique historiae ecclesiasticae perito satis notum, has easdem fere ecclesiae Romanae significationes jam antiquitus et a synodis et a Pontificibus usurpatas esse.

[8]) ep. 65 (l. c. 882), ep. 75 (l. c. 900), ep. 86 (l. c. 949) et ep. 29 ad Trasulph. Corbej. (l. c. 815).

[9]) Sim. in ep. 111 ad nobiles Aquit. (l. c. 1114). Etiam haec locutio apud Pontifices sicut alios autores ecclesiasticos antiquitus usitatissima. Ex gr. Leo I in ep. ad Anastas. Thessalonic. n. 11 (Hard. I, 1769): „per quos (sc. patriarchas et mtrplt.) ad unam Petri sedem universalis eccliae cura confluit.“ Acacius Ctplt. in ep. ad Simplic. P. (l. c. II. 804): „sollicitudinem omnium ecclesiarum secundum apostolum circumferentes hortamini etc.“ Gelas. in ep. 3 ad eppos Piceni (l. c. 892): „sicut ad S. A. moderamina pertinet, cunctis sollicitudinem debitam ministrare congruenter ecclesiis etc.“

conferre,"[1]) „omnium infirmantium imbecillitatibus subvenire et manum confirmationis suae omnino libenti porrigere debent."[2]) „Considerato enim ministerio nostro, ad Ignatium Ct. scribit (ep. 101 l. c. 1058), quod divinitus per b. Petrum apostolum ad nos usque derivatum suscepimus, non est pro fratribus nostris silendi facultas, quibus major et honor et onus cunctis christianae pietatis et ecclesiarum correctionis inesse debere sollicitudo dignoscitur. Sustinemus quippe cunctorum, qui premuntur gravamina, quin potius sustinet in nobis haec s. Petrus apostolus, qui in omnibus, ut confidimus, administrationis suae protegit ac tuetur haeredes."[3]) „Sicut igitur non leve discrimen incumbit Pontificibus, siluisse pro divinitatis cultu et ecclesiae correctione, quod congruit, ita his, quod absit, non mediocre periculum est, qui quum debeant parere, despiciant."[4])

Haec Sedis Apostolicae summa sollicitudo ac dominatio autem simul pro tota ecclesia maximi momenti, pro rebus omnibus et civilibus et ecclesiasticis fere necessaria est. In ipsa enim totius juris et salutis publicae securitas, status omnis incolumitas ac moderamen consistit. „Privilegia S. A., ait,[5]) tegmina sunt totius ecclesiae catholicae, munimina sunt circa omnes impetus pravitatum;" eadem ut alio loco scribit,[6]) „totius sunt Christi remedia ecclesiae catholicae, sunt Petri arma contra omnes impetus pravitatum et munimenta atque documenta Domini sacerdotum et omnium prorsus, qui in

---

[1]) priv. Corbej. (l. c. 815).

[2]) priv. eccl. Bellovac. (l. c. 813).

[3]) Eadem fere jam Siricius in ep. 1 ad Himer. habet: „officii nostri consideratione non est nobis dissimulare non est tacere libertas, quibus major cunctis Christianae religionis zelus incumbit. Portamus onera omnium, qui gravantur, quin immo haec portat in nobis b. apostolus Petrus, qui nos in omnibus, ut confidimus, administrationis suae protegit et tuetur haeredes." (Constant. „Epist. Rom. Pontif." I, 624).

[4]) ep. 86 ad Mich. imp. l. c. 959. Et ipsa haec sunt verba Gelasii ad Anast. imperat. (Hard. II. 893).

[5]) ep. 35 ad eppos syn. Silvanect. (l. c. 832), cf. ep. 98 ad Mich. imp. (l. c. 1026), ep. 104 ad Cler. Ct. (l. c. 1070).

[6]) ep. 36 ad Car. Calv. (l. c. 836).

sublimitate consistunt, immo cunctorum, qui ab eisdem potestatibus diversis afficiuntur incommodis." Hoc quidem praeprimis illis turbulentis temporibus summe necessarium esse apprime perspexit. „Quicunque, privilegium Bellovacense incipit (l. c. 813), in hujus labentis saeculi fuerint aliquo detenti discrimine, ne velut in fluctuantis maris pelagus viribus infirmitati infeliciter demergantur, nullum melius possunt suae infirmitatis invenire salutiferum portum quam sedem illius, cui divino oraculo dictum est: „„*tu aliquando conversus confirma fratres tuos.*"" — Prae omnibus in S. A. inconcussis privilegiis judiciorum et justitiae summam tutelam pendere contendit. „Quam rogo, Rodulphum Bituric. ejusque episcopos increpat (l. c. 882), validitatem vestra poterunt habere judicia, si nostra quomodolibet infirmantur, de quibus nec retractari licet? vel quod robur concilia vestra obtinere valebunt, si suam perdiderit Sedes Aplica firmitatem, sine cujus consensu nulla concilia vel accepta esse leguntur?" Nec facile hoc verum esse quisquam negaverit.

Sed restat ut videamus, in quo fundamento Nicolaus potestatem illam Pontificiam posuerit. Num forte decretalia quaedam antiqua sive Pontificum sive synodorum sive vera sive falsa pro suis illis S. A. summis privilegiis appellat? Immo saepius cum pluribus praedessoribus suis [1]) extollit, „super ecclesiam Romanam nihil unquam synodum quamlibet ausam esse constituere," [2]) principatum ejus non ex ullo canone vel decretali sed ex divina institutione a Christo in b. Petro disposita pendere. [3]) Quare summa animi fiducia id ubique tenet et praedicat, privilegia illa quippe divinitus radicata nulla

---

[1]) Ex gr. Bonifacius ep. 14 ad eppos Thessal. n. 1. (Coustant. l. c. 1037), Gelas. ep. 4 ad Anastas. imperator. (Hard. II. 893), decret. a. 494 n. 1. (l. c. n. 938).

[2]) cf. ep. 75 (l. c. 907), ep. 86 ad Mich. imp. (l. c. 950).

[3]) cf. ep. 22 ad Car. Calv. (l. c. 803), priv. Bellovac. (l. c. 813), priv. Corbej. (l. c. 815), ep. 75 ad eppos Gall. (l. c. 907), ep. 86 ad Mich. imp. (l. c. 948 sqq.), ep. 104 ad cler. Ct. (l. c. 1082), ep. 152 ad Hincm. et eppos i. r. Caroli (l. c. 1157).

humana potestate infringi aut destrui posse. Quum Hermintrudis regina in causa Rothadii obsequium ab ipso ita efficere conata esset, ut iis haud parvum a rege augmentum accessurum esse innueret, ille tale quid declinans respondit: [1] „Quod scripsistis, quia si exaudiamus filium nostrum (sc. Carol. reg.), non detrimentum sed augmentum ecclesiae nostrae privilegiis generetur: nos certissime credimus, quia privilegia s. Romanae ecclesiae nullum possunt sustinere detrimentum, nec plantatio, quam coelestis pater noster plantavit, eradicari nec fundamenta, quae summus posuit architectus, queant quibuslibet et quantislibet fluctuationibus amoveri.“ Ad Michaelem imperatorem autem, qui insolentia summa vel minas ei obtenderat, quasi prophetico spiritu inter alia ita replicavit: [2] „ecclesiae Romanae privilegia Christi ore in b. Petro firmata, in ecclesia ipsa disposita, antiquitus observata et a sanctis universalibus synodis celebrata atque a cuncta ecclesia jugiter venerata, nullatenus possunt minui, nullatenus infringi, nullatenus commutari, quoniam fundamentum, quod Deus posuit, humanus non valet amovere conatus, et quod Deus statuit, firmum validumque consistit. Illeque potissimum peccat, qui Dei ordinationi resistere tentat. Privilegia inquam istius sedis vel ecclesiae *perpetua* sunt, divinitus radicata atque plantata sunt, impingi possunt, transferri non possunt, trahi possunt evelli non possunt. Quae ante imperium vestrum fuerunt et permanent Deo gratias hactenus illibata manebuntque post vos, et quousque Christianum nomen praedicatum fuerit, illa subsistere non cessabunt immutilata. Ista igitur privilegia huic s. ecclesiae a Christo donata, a synodis non donata sed jam solummodo celebrata et venerata, per quae non tam honor quam onus nobis incumbit, ... nos cogunt nosque compellunt, omnium habere sollicitudinem ecclesiarum Dei. (Sequ. fundatio Romanae ecclesiae per b. aplos Petrum et Paulum et constitutio patriarchalium ecclesiarum

---

1) ep. 49 ad Hermintrud. regin. (l. c. 863).

2) ep. 86 (l. c. 948). Similiter l. c. 960: „impelli non valent humanis praesumptionibus, quae divino sunt judicio constituta.“

Antiochiae et Alexandriae.) Proinde animadvertendum est, quia non Nicena non denique ulla synodus quodquam Romanae ecclesiae contulit privilegium, quae in Petro noverat eam totius jura potestatis pleniter meruisse et cunctarum Christi ovium regimen accepisse (sec. Bonifac. ep. ad eppos Thessal.)." —

Sola igitur in divina institutione Nicolaus primatus Romani jus suamque de ejus perennitate fiduciam fulcit. Canones aut decretales autem, quae in hac re adducit, tantummodo pro testimoniis adhibet, singula ejusdem jura jam antiquitus agnita esse. [1]) Num autem forte ibi Pseudo-Isidorus ipsi argumenta suppeditavit? Quae quaestio quum accurate diffiniri non possit, nisi ipsum jus Pontificium, quod Nicolaus exhibuerit, totum antea cognoscatur, hoc loco simpliciter negasse sufficiat. Plena argumenta demum ad finem in appendice I proferentur.

II.

De singulis juribus, quae Nicolaus Pontificiae potestati asseruerit.

A. Circa inspectionem ecclesiasticam.

„Sollicitudinis, quam pro universis ecclesiis Dominicis sustinemus, necessitas nos compellit, de omnium fidelium statu impigram gerere providentiam," Nicolaus nobiles Aquitanos alloquitur, qui ipsi de ecclesiarum depraedationibus delati fuerant (ep. 111 l. c. 1114). Cui providentiae ut juste satisfieret, et relationes episcoporum exquirendi et legatos vel epistolas dirigendi jus S. A. esse ubique asseruit.

De relatione quidem episcoporum saepius illud concilii Sardicensis inculcat, „optimum et valde congruentissimum esse,

---

[1]) Sicut ex gr. de summa jurisdictione S. A. Gelasium ita appellat (ep. 75 l. c. 905): „si quis autem tacita forte (mussitatione obtenderit), Romanae hujusmodi ecclesiae privilegia non fuisse, quibus Sedes Aplica aliorum ligata praesulum facultatem habuerit dissolvendi, praeter quod prisca rerum probatione et nonnullarum recitatione scripturarum convincitur, testis est b. Gelasius, qui etc."

si ad caput i. e. Petri apostoli sedem de singulis quibusque provinciis domini referant sacerdotes.“ [1]) Idque necessario postulat „in rebus omnibus, quae aliquam possunt recipere dubietatem vel quamcunque incurrere quaestionem,“ tum omnino „in omnibus majoribus negotiis ecclesiasticis.“ [2]) Quare sicut ejusmodi relationes utpote „merito factas“ semper laudibus extollit, [3]) ita ubi intermissae, severissime increpat. [4]) — Ad eundem hunc finem etiam testes rerum ipsos ad se evocandi plenissimam sibi licentiam astruit. „Per principalem beatorum aplorum Petri et Pauli potestatem, ad Mich. imperat. scribit (ep. 86 l. c. 952), jus habemus, non solum monachos verum etiam quoslibet clericos de quacunque dioecesi, quum necesse fuerit, ad nos convocare atque ecclesiasticis exigentibus opportunitatibus invitare.“

De mittendis autem propter universalem ecclesiae inspectionem legatis et epistolis ita officium S. A. vindicat: „Quia cunctarum Christi ovium cura constringimur, quum vices illius egerimus, cui specialiter a Deo dicitur *„pasce oves meas“* et rursus *„et tu aliquando conversus confirma fratres tuos“* — non potuimus dissimulare non potuimus negligere, quominus visitaremus oves dispersas vel quominus confirmaremus in fide et bonis moribus fratres nostros et proximos.“ [5]) „Quia universitas

---

[1]) ex ep. ejd. conc. ad Jul. P. (Coust. l. c. 395, Hard. I. 653), Nicol. in ep. 75 (M. 901).

[2]) cf. ep. 32 ad Hincm. (l. c. 821), ep. 35 ad eppos syn. Silvanect. (l. c. 827), ep. 84 ad Lud. II. (l. c. 925). Ceterum quomodo etiam hac in re non nisi veterum vestigia premat, conf. dissert. nostr. „de Nicol. leglat. eccl.“ p. 21. ss.

[3]) ex gr. in ep. 1 ad Venilon. Senon. (l. c. 769), ep. 32 cit., ep. 33 ad Hincm. (l. c. 823), ep. 35 cit., ep. 48 ad Car. Calv. (l. c. 862), ep. 79 ad eppos in regn. Car. (l. c. 913).

[4]) ex gr. in ep. 74 (l. c. 897) Hincmarum, quod de causa Rothadii, in ep. 80 (l. c. 915) archieppos in regno Lotharii, quod de hoc monito nihil ad S. A. retulerint.

[5]) ep. 98 ad Mich. imp. (l. c. 1019). Idem in ep. 104 ad cler. Ctplt. (l. c. 1068) et in ep. 106 ad universos cathol. (l. c. 1091). Ceterum etiam hic similiter Coelestinus in ep. 4 ad eppos Vienn. et Narbonn. (ed.

credentium a Romana ecclesia, quae caput omnium ecclesiarum est, doctrinam exquirit, integritatem fidei deposcit, criminum solutionem qui digni sunt exorant — oportet nos sollicitos esse et ad speculationem dominici gregis ferventissime anhelare... Et quos per corporalem ob longinqua terrarum spatia aut tumentes marinos fluctus nequimus visitare praesentiam, saltem series apicum quasi viva voce declarent, ut nec a nobis silentii exquiratur culpa, nec audituris de ignorantia excusandi tribuatur facultas." [1]) Quare pro summo crimine computat, aut legatos S. A. dehonestare, [2]) aut ejusdem „scripta pro religione pro disciplina pro correctione missa violare." [3])

Si denique quaeramus, ad quas res Nicolaus inspectionem suam summam intenderit, „Sedem Aplicam ex ministerio sibi credito ubique praesto esse," hoc verbum suum [4]) ille veraciter adimplevit. Ubique quasi speculator in monte Domini oculo pervigili totum orbem christianum lustrabat, illicita arcens, bona quaeque fovens. Primum „per universas gentes verbi semina serere, pro praecipuo S. A. officio" declaravit, [5]) id quod factis quoque satis exsecutus est. Nam non solum praedicationi evangelii inter Danos Suecosque et Bulgaros enixam operam adhibuit, [6]) sed non minore etiam diligentia de eruditione plebis

---

Coustant. l. c. 1066): „nec silere possumus, quum hoc, ut ab illicitis revocemus aliquos, officii nostri provocemur instinctu: in speculis a Deo constituti, ut vigilantiae nostrae diligentiam comprobantes et quae coercenda sunt resecemus et quae observanda sunt sanciamus."

[1]) in ep. 12 ad Phot. (l. c. 786).

[2]) ep. 98 cit. (l. c. 1021 sec. epist. Felic. III), ep. 99 ad Phot. (l. c. 1046), ep. 100 ad Bard. Caes. (l. c. 1055).

[3]) in ep. 100 l. c. 1055.

[4]) Secundum simile a Coelestino P. dictum („omnes habet b. Petri cura praesentes" in ep. 22 ad syn. Eph. n. 6 ed. Coust. l. c. 1200) Nicolaus in ep. 24 ad Steph. comit. (l. c. 805).

[5]) in ep. 62 ad Ansgar. (l. c. 876).

[6]) cf. ep. 61 resp. ad legat. Salom. (l. c. 874), ep. 62 ad Ansg. (l. c. 876), ep. 63 ad Horic. reg. Dan. (l. c. 879), ep. 87 ad Rimbert. (l. c. 962); de Bulgar. convers. autem Baron. ann. 867 n. 1 ss. et Pagi crit. a. 866 n. 5 ss.

christianae institit. [1]) Pro veritate christiana contra haereses vindicanda autem et ipse autoritate sua strenus ubique aderat, [2]) et ut ejusmodi libri suspecti, antequam ederentur, ipsius approbationi submitterentur, postulavit. [3]) Omnino Sedis Aplicae de doctrina christiana auctoritatem in ecclesia catholica et primam et summam esse, pro certissimo posuit. [4]) Deinde similiter de culto divino digne celebrando, [5]) de conservando disciplinae ecclesiasticae vigore, [6]) de tuendis monasteriorum et ecclesiarum

---

[1]) in ep. 118 ad Adon. Vienn.* „de sent. et intdict. S. A.“ n. 4 (l. c. 1121) „ut archieppi et eppi plebes vel eccliae baptismales in dioecesibus suis more antiquo constituant, ... ut ibi conventus populorum celebrior fiat et doctrina fidei ac christianitatis in unum congregatis liberius praedicetur.“

[2]) ex gr. contrá errores Godeschalci (cf. Prudent. ann. 859 apud Pertz Monum. I. 453) et Johannis Scoti Erigenae (cf. Nic. Ep. 115), contra Iconomachos et alios haereticos (cf. ep. 4 ad Mich. imp. l. c. 777, ep. 46 ad eund. l. c. 855, syn. Rom. a. 863 Muratori Script. rer. Italic. II, 2, 127 ss.)

[3]) in ep. 115 ad Carol. Calv. (l. c. 1119) „Quod (sc. opus Dionysii Areopag. de div. nominib. a Joanne Scoto in latinum translatum) juxta morem nobis mitti et nostro debuit judicio approbari, praesertim quum idem Joannes, licet multae scientiae esse praedicetur, olim non sane sapere in quibusdam frequenti rumore diceretur.“ cf. Staudenmaier „Joh. Skot. Erig.“ S. 159, 165 ff. Mabillon „Acta Sanctor. Ord. Bened.“ saec. IV. pars II.

[4]) ex gr. in ep. 98 ad Mich. imp. (l. c. 1022): „in omnibus conciliis semper ab A. S. scriptum prolatum et ordine praeponitur et scripturis ceteris antecellit...,“ (l. c. 1021) quasi „speculum, ut si quá turpitudo vel macula in fidei pulchritudine a quolibet tentaretur induci patesceret, et quasi quaedam rectitudinis formula, qua imprimi ceteri possent.“ ep. 104 cit. (l. c. 1078): „haec sunt, quae vos tanto studiosius oportet amplecti tanto sollicitius observare, quanto satius nostis, quae ab S. A. statuta fuerint, haec universalem semper eccliam tenuisse, ita ut contra singulos errores .. prior haec secundum primatus sui autoritatem sententiae terminum dederit, et ita demum universalis ecclia, licet aliquando per aliquantulum temporis in quibusdam reluctata sit, quae illa tamen probavit, quandoque probaverit, et quae illa refutavit, ipsa refutaverit.“

[5]) cf. decreta cit. Nicol. ad Adon. Vienn. n. 4. 5, ep. 123 ad Joann. Rav. (de catechismo baptizandorum).

[6]) Praeter permulta ab illo de poenitentia constituta (cf. dissert. prior. „de Nic. leglat. eccl.“ p. 26 ss.) sufficiat hic sapientissimum illud ejd. de excommunicationis usu decretum addidisse (ex decr. ad Adon. cit. n. 7): „ut non temere excommunicationes fiant, ne autoritas episcopalis vilescat.“

possessionibus [1]) aliisque id genus permultis rebus acriter vigilavit. Pro defendenda denique dignitate sacerdotali [2]) et matrimonii sanctitate [3]) contra vitiorum inquinamenta et potentiorum violentias ita processit, ut ibi ad internecionem usque laborare videretur.

B. Circa legislationem ecclesiasticam.

Secundum ideam, quam de ratione Primatus Romani conceperat, Nicolaus Sedi Aplicae non potuit non summam etiam in ecclesia legislationem attribuere. „Constat enim, ad Photium scribit (ep. 12 l. c. 786), s. Romanam ecclesiam per b. Petrum ... omnium ecclesiarum caput esse, et ab ea rectitudinem atque ordinem in cunctis utilitatibus et ecclesiasticis institutionibus ... exquirere ac sectari. Et ideo consequens est, ut quod ab hujus Sedis rectoribus plena auctoritate sancitur, nullius consuetudinis praepediente occasione proprias tantum sequendo voluntates removeatur, sed firmius atque inconcusse teneatur.“ [4])

---

[1]) Non solum multa pro securitate ecclesiarum et monasteriorum privilegia concessit (ex gr. a. 859 pro monast. Fuld. l. c. 770 ss.), a. 863 pro ecclia Bellovac. et. monaster. Corbej., Sandionys. et S. Karilefi (l. c. 813 ss., 815 ss., 820 ss. et 846 ss.), sed quum rapinae ejusmodi tunc in Galliis fere consuetae essent, non destitit, quin et reges ideo moneret (ex gr. ep. 73 ad Carol. Calv. l. c. 896, ep. 95 ad eund. l. c. 976) et pertinaces anathemate feriret (ex gr. ep. 16 ad Adon. Vienn. l. c. 797, ep. 73 cit., ep. 111 ad nobiles Aquit. l. c. 1114, ep. 122 l. c. 1124 al.).

[2]) Notissimae ibi causae sunt: Ignatii Ctpltni, Rothadii Suessionensis, Sigonis Avernensis (cf. ep. 24 l. c. 805), et Britannicorum episcoporum (cf. ep. 25 l. c. 806 ss., ep. 91 et 92), sicut Wulfadii sociorumque ejus clericorum (cf. ep. 89, 90, 96, 107—110). Praeterea cf. dissert. prior. „de Nic. leglat. eccl.“ p. 11 ss.

[3]) Praeter plurima de matrimonio constituta (cf. dissert. prior. p. 14 ss.) hic praeprimis memorandum, quantum ab illo circa matrimonium Lotharii regis et Bosonis comitis (cf. ep. 6, 7 syn. Rom. 863 cit.) laboratum sit.

[4]) Similiter Gelasius in ep. ad eppos Lucaniae n. 9 (Iustelli „biblioth. jur. can. vet.“ I. 241, Hard. II. 900) dicit: „satis indignum est, quemquam vel pontificum vel ordinum subsequentium hanc observantiam refutare, quam b. Petri sedem et sequi videat et docere, satisque conveniens sit, ut totum corpus ecclesiae in hac sibimet observatione concordet, quam illic vigere conspiciat, ubi Dominus ecclesiae totius posuit principatum.“ Ceterum plura de ea re cf. dissert. prior. „de Nic. leglat.“ p. 2 ss. et pag. 30 ss.

„Si Romanorum Pontificum decreto, ad episcopos Galliae remonstrat (ep. 75 l. c. 901), ceterorum opuscula tractatorum approbantur vel reprobantur, ita ut quod S. A. probat, hodie teneatur acceptum, et quod illa repulit, hactenus inefficax habeatur: quanto potius quae ipsa pro catholica fide pro profanis dogmatibus repellendis pro variis et multifariis ecclesiae necessitatibus et fidelium moribus diverso tempore scripsit, omni debent honore praeferri et ab omnibus prorsus in quibuslibet opportunitatibus discretione vel dispensatione magistra reverenter assumi.“ „Legite sacros canones, Rodulphum Bituricensem ejusque episcopos adit (ep. 65 l. c. 882), et synodalia gesta revolvite et videte, quod Sedi Aplicae (ubique summum judicium), utpote cui facultas est in tota Christi ecclesia leges speciali praerogativa ponere ac decreta statuere et sententias promulgare.“

Unde primum id pro certissimo voluit, decreta omnia S. A. pro communi ecclesiae salute emissa valere et a cunctis stricte sequenda esse. „Si quis dogmata mandata interdicta sanctiones vel decreta, in syn. Rom. a. 863 c. 5. edixit, pro catholica fide pro ecclesiastica disciplina pro correctione fidelium pro sceleratorum emendatione vel interdictione imminentium vel futurorum malorum a S. A. praeside salubriter promulgata contempserit, anathema sit.“ Quapropter, ubi necessarium duxit (sicut ex. gr. in causa Ignatii, Loth. et Theutb.), episcopis injunxit, ut „litteras ipsius in omnibus parochiis notas facerent, de iis praedicarent et eas fideliter exsequerentur.“ [1]) Ac recte ibi illorum opinionem rejecit, qui ea tantum decretalia Pontificia obligare volebant, quae in codice canonum (sc. usitata eorum collectione Dionysiana) continerentur. (Cf. prior. dissert. „de Nic. leglat. eccl.“ App. I). Secundum Leonis et Gelasii exemplum merito replicavit, [2]) „nullam differentiam esse inter ea decreta, quae in codice canonum haberentur S. A. praesulum, et ea, quae prae multitudine vix per singula voluminum

---

[1]) cf. ep. 11 ad omnes fideles (l. c. 785), ep. 93 ad univ. eppos (l. c. 973).

[2]) in ep. 75 ad eppos Galliae (l. c. 903).

corpora reperirentur." Quin saepius episcopos de cognoscendis illis decretalibus et privilegiis ad archiva sive cathedralia sive Romana relegavit. [1])

Deinde circa concilia Nicolaus Sedis Aplicae potestatem ita exseruit, ut illa prorsus ad ejusdem nutum et arbitrium consistere vellet, ut videlicet urgentibus causis gravibus jussu ipsius convocarentur, ab ipsa postea dirigerentur et approbarentur, ipsius demum consensu ab omnibus reciperentur. — Primum igitur de ejusmodi convocatione sic ad Carolum Calvum scripsit (ep. 18 l. c. 799): „Sedes haec sancta ac praecipua, cui Dominici gregis est sollicitudo curaque commissa, in omnibus mundi partibus rectitudinis suae dispositione salubri cuncta ordinare perficereque divino freta procurat auxilio, et quod singulari pro auctoritate perficere valet, multorum saepe sacerdotum decernit definire consensu et justitiae censura ea scilicet emendanda deliberare, quae perperam atque enormiter fuerint alicubi commissa." Haecque ipsa ratio et conditio erat, qua episcopos ex singulis Galliarum regnis ad synodum Metensem invitavit (cf. ep. 18—20 l. c. 798 ss.). Similiter quum in causa Lotharii aliorumque negotiorum ecclesiasticorum concilium Romae congregare voluisset, postea de eo cum Ludovico et Carolo regibus ita expostulavit (ep. 83 l. c. 922): „quum novitatum mala multiplicari videamus, si ex diversis provinciis fratres in invicem convenissent juxta priscum morem, et nos consensu illorum revelante Domino quae decernenda sunt decerneremus, et ipsi necessitates suas referentes et nos nostras exponentes, quae decreta fuissent melius in omnium notitiam facerent pervenire . . .: sicque fieret, ut secundum qualitatem morbi medicina conficeretur et ad sananda vulnera longe lateque effunderetur." Praeterea concilium generale (i. e. totius

---

[1]) ep. 65 ad Rodulph. Bituric. (l. c. 882): „. . . quae in praesenti pagina scribimus, vos affatim in archivis vestris recondita possidere arbitramur." ep. 75 cit. (l. c. 901) „absit ut cujuscunque . . . decretalia constituta . . . debito cultu non amplectamur, quae antiquitus s. Romana ecclesia conservans . . . penes se in suis archivis et vetustis rite monumentis recondita veneratur."

regni) quidem sine A. S. praecepto nulli fas esse vocandi," omnino proclamavit (sermo ej. in causa Roth. l. c. 891). Nusquam tamen usque eo progressus est, ut (id quod Pseudo-Isidorus vult) nulla concilia injussu S. A. celebranda edixisset. — Deinde autem approbationem S. A. iis accedere necessarium posuit, si universaliter valere vellent. „Romana ecclesia, ad Mich. imperat. exposuit (ep. 86 l. c. 947), collecta concilia sua auctoritate firmat, sua moderatione custodit. Unde quaedam eorum, quia consensum Romani Pontificis non habuerunt, valetudinem perdiderunt." „Quod robur, Rodulphum Bituricensem ejusque episcopos monuit (ep. 65 l. c. 882), concilia vestra obtinere valebunt, si suam perdiderit Sedes Aplica firmitatem, sine cujus consensu nulla concilia vel accepta esse leguntur?"

Satis notum est, in his quoque illum nil nisi antiquam ecclesiae regulam reddere. Ommisso enim jam Julii I exemplo, [1]) multisque illis synodis, quae S. A. confirmationem requisierunt, [2]) Innocentius I ita ad eppos conc. Carth. a. 417 scripsit (ep. 29 n. 1. Coustant. l. c. 889): „patres non humana sed divina decrevere sententia, ut quidquid quamvis de disjunctis remotisque provinciis ageretur, non prius ducerent finiendum, nisi ad hujus sedis notitiam perveniret, ut tota hujus auctoritate justa quae fuerit pronuntiatio firmaretur." Quin vel verba, quae audivimus, Nicolao Gelasius subministrasse videtur, qui in ep. ad eppos Dardaniae (Hard. II. 907) pronuntiavit: „prima sedes et unamquamque synodum sua auctoritate confirmat et continuata moderatione custodit, [3]) pro suo scilicet principatu, quem b. Petrus aplus Domini voce perceptum ecclesia nihilo-

---

[1]) In quo Socrates H. E. 2, 17 addit „τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ κανόνος κελεύοντος, μὴ δεῖν παρὰ τὴν γνωμὴν τοῦ ἐπισκόπου Ῥώμης κανονίζειν τὰς ἐκκλησίας" (Epiph. hist. trip. 4, 9 „quum utique regula ecclesiastica jubeat, non oportere praeter sententiam Rom. Pontif. concilia celebrari nec episcopos damnari").

[2]) cf. Walter K.-R. 11te Aufl. §. 19 not. 10 ss.

[3]) Eadem verba repetit Hadrianus I in ep. ad Const. et Iren. (syn. Nic. II. act. 2., Hard IV. 94).

minus subsequente et tenuit semper et retinet.“ Qui idem de ipsa synodo Chalcedonensi ita docuit (in tomo de anath. vincul. l. c. 929): „Cognoscant, synodum Chalc. secundum canones regulasque eccliae pro fide communi et veritate catholica et apostolica, pro qua eam fieri Sedes Aplica delegavit factamque firmavit, a tota ecclesia indubitanter admitti; alia autem, quae per incompetentem praesumptionem illic prolata sunt —, quae S. A. gerenda nullatenus delegavit, mox a vicariis S. A. contradicta manifestum est.... (l. c. 933). Ita quod firmavit in synodo Sedes Aplica, hoc robur obtinuit, quod refutavit, habere non potuit firmitatem.“ Ex hac eadem Gelasii autoritate, quam Nicolaum hic mere secutum esse manifestum, simul concludendum est, approbationem ejusmodi non nisi pro universali synodi valore ab eo necessariam postulatam. Certe provinciales aut dioecesanas synodos jam omnino approbandas esse, nusquam ab eo pronuntiatum invenimus.

C. Circa jurisdictionem ecclesiasticam.

De jurisdictione Romani Pontificis jam Gelasius in commonitorio ad Faustum ita vindicavit (Hard. II. 886): „quaero ab his, judicium quod praetendunt, ubinam possit agitari?... Si quantum ad religionem pertinet, nonnisi Sedi Aplicae juxta canones debetur summa judicii totius. Si quantum ad saeculi potestatem, illa a pontificibus et praecipue a b. Petri vicario debet cognoscere, quae divina sunt, non ipsa eadem judicare... Apostolica (igitur) sententia totam semper ecclesiam dijudicat.“ Eandem igitur jurisdictionem summam esse, Nicolaus quoque ubique praedicavit et factis exsecutus est. „Sedi Apostolicae, ad Rodulphum Bituric. scripsit (ep. 65 l. c. 882), non solum quoslibet metropolitanos, quorum causa eidem est semper servanda, verum etiam patriarchas moris est pro emergentium qualitate damnare vel etiam absolvere, jusque semper et fas habuit, de omnibus sacerdotibus judicare, utpote cui facultas est, in tota Christi ecclesia leges speciali praerogativa ponere ac decreta statuere ac sententias promulgare.“

Quare primum secundum antiqua decretalia [1]) id ubique tenuit, ipsius judicium ita summum esse, ut de eo nec appellari nec retractari permissum. „Propter primatum ecclesiae Romanae in b. Petro concessum, ad Hincmarum exposuit (ep. 152 l. c. 1158), nemini est de Sedis Aplicae judicio judicare aut illius sententiam retractare permissum.“ „Siquidem ad S. A., Michaelem imperatorem docuit (ep. 86 l. c. 954), de qualibet mundi parte canones appellari voluerunt, ab illa autem nemo est appellare permissus.“ [2]) Appellationibus igitur totius orbis Christiani eandem Sedem patere voluit, idque sive post [3]) sive ante judicium proximi fori competentis. Nec hoc ipsum revera novum et inusitatum esse, jam antea ostendimus (cf. dissert. prior. „de Nicol. leglat. eccl.“ p. 17, 20 ss.)

Praeterea exinde etiam id jus Nicolaus Sedi Aplicae vindicavit, ut ei liceret, certas causas certaque judicia sicut absolutiones a certis censuris omnino sibi reservare. Ita praeter illas reservationes, ubi in legitimo foro proximo justitia periclitari videretur, [4]) saepius ejusmodi privilegia perpetua aut monasteriis aut episcopatibus tribuit. [5]) Quibus addidit, ut non solum secundum antiquam consuetudinem patriarcharum et

---

[1]) Ipse Nicolaus Bonifacium et Gelasium in hac re citat, qui revera prorsus idem praedicarunt. cf. Bonif. ep. 15 ad Ruf. et eppos Thess. (Coust. l. c. 1042), Gelas. commonit. ad Faust. (Hard. II. 885), ep. 7 ad eppos Dard. (l. c. 908 sq.).

[2]) Similiter in ep. 65 cit. (l. c. 882), ep. 74 ad Hincm. (l. c. 898), ep. 148 ad Car. Calv. (l. c. 1144), ep. 149 ad Loth. reg. (l. c. 1148).

[3]) Hoc quidem jam antiquitus sine ulla contradictione observatum est, quare nihil amplius addendum.

[4]) ex. gr. de Ign. et Phot. (ep. 86 l. c. 954, ep. 98 l. c. 1043), sicut de episcopis et presbyteris ibi depositis (ep. 46 l. c. 854, ep. 101 l. c. 1060, ep. 104 l. c. 1077), de Rotberto eppo Cenomanic. ab Hincmaro lacessito (ep. 54 l. c. 867), de Lothario et Theutberga (ep. 146 ad Theutb. l. c. 1138, ep. 149 ad Loth. reg. l. c. 1149).

[5]) ex. gr. Hincmaro Rhemensi (ep. 32 l. c. 822), monasterio Fuldensi (l. c. 771), Corbejensi (l. c. 818), Sandionys. (l. c. 820), s. Karilefi (l. c. 850).

metropolitanorum judicia, [1]) sed etiam „exitus negotiorum episcoporum" [2]) Sedi Aplicae soli remanerent. Tum omnino ubi semel haec suscepisset judicium, cuilibet alii ita praeclusa esset sententia voluit, ut ne partibus quidem forum mutare liceret. [3]) — Denique etiam circa censurarum absolutionem ejusdem similem potestatem contendit. Cum b. Gelasio (ep. 7 ad eppos Dard. Hard. II. 909) pronuntiavit (in ep. 75 l. c. 906): „non tacemus, quod cuncta per mundum novit ecclesia, quoniam quorumlibet sententiis ligata pontificum sedes b. Petri jus habeat resolvendi, utpote quae de omni ecclesia fas habeat judicandi." „Damnatus enim solum ab eo, qui eum sequestravit, aut certe a prima Sede jure potest absolvi. Inferior autem vel compar antelatum vel comparem non annuente majore absolvere non potest. ... Proinde inferioris loci episcopi eos, quos potior suus ligavit, sine prima Sede absolvere non possunt." [4]) — Quin vel aliquas censurarum absolutiones sibi reservasse invenitur. Quum enim Stephanus comes quidam Avernensis de violenta episcopi dejectione aliisque criminibus delatus esset, ipse ei severissime injunxit, ut dejectum restitueret et de aliis accusationibus legatis suis in synodo satisfaceret, „alioquin a vini et carnium participatione excommunicatus, quoadusque Romae in ipsius speciali praesentia districtam rationem positurus assisteret;" similiter et de episcopo intruso constituit (ep. 24 l. c. 806). Denique si fides habenda epistolae ejusdem ad eppos Galliae a Gratiano c. 2. C. XV. qu. 6 et

---

1) utrumque juxta morem veterem causas majores ad S. A. deferendi. De metropolitis quidem idem etiam Gratianus imperator a. 379 publici juris fecerat (rescript. ad Aquil. Hard. I, 843).

2) Etsi Nicolaus in causa Rothadii simpliciter causas omnes episcoporum Sedi Aplicae reservare videtur, tamen non sunt nisi causae, quibus de gravioribus eorum poenis agitur aut obscuritas aliqua concurrit. Ubi districte loquitur, solum „negotiorum illorum exitus" (l. c. 904), aut „si quaelibet ambiguitas vel aliqua fortasse super ejusmodi examinatione vel episcopatus abrenuntiatione oborta fuerit contentio," judicium ad S. A. vocat, alias primati relinquit (ep. 84 l. c. 925).

3) ep. 155 ad eppos in regn. Lud. (l. c. 1173).

4) ep. 98 (l. c. 1029), ep. 104 (l. c. 1081).

ab Hontheimio in hist. eccl. Trevir. I, 197 editae (Migne l. c. 782), etiam a juramentis et cujuscunque modi obligationibus injuste expressis absolutionem impertiit. Verum confictam illam epistolam esse, satis consentaneum est. [1])

---

[1]) Suspectae fidei hanc epistolam esse jam dudum viri docti declararunt cf. c. 2. C. XV. qu. 6. ed. Richter not. 17, Jaffé „Regesta Pontiff. n. 2027. Quorum rationes mihi quidem non adsunt, sed ipse illam *Nicolao I* prorsus false tribui, re vera Nicolai II esse pro certo habeo. — Primum quidem constat, eam, si vere genuina esset, utique intra spatium a. 859 et 862 ponendam esse, quo anno Theutgaudus Treviranus facinoris Lotharii complex jam nimis reus apud Nicolaum exstitit, quam ut hic tali data occasione ei tantam fidem tantamque autoritatem tribuerit (a. 863 vel excommunicatus ante impetratam reconciliationem a. 867 e vivis decessit. Hincm. ann. 867 ed. Pertz I. 476). Sed frustra circa illud tempus in annalibus omnibus simile quid turbarum Treviris factum quaesieris (cf. annal. Coloniens. l. c. I. 97, Fuld. l. c. 373 sq., Bertin. l. c. 453 ss., chronic. Norm. l. c. 533, Regim. l. c. 570 ss., annal. Maximini Trevir. l. c. II. 213, V. 6, Xantens. l. c. II. 230, Corbej. l. c. V. 3 etc.), quamquam vel leve portentum ibidem visum longius memoriae traditum invenitur (cf. annal. Bertin. a. 857 l. c. I. 450, Corbej. l. c. V. 3). Nec in actis ejusdem aetatis publicis (ex. gr. synod., convent., diplomat.) ejus sceleris ne vestigium quidem apparet, quum tamen Thietgaudus, et gratia regis Lotharii et ordine hierarchico unus inter primores, sane in synodis non minus quam in aula regia injuriam sibi inussam persecuturus fuisset. — Contra autem tempore Eberhardi eppi Trevirani et Nicolai P. II. ejusmodi scelus patratum narratur, quod quantum cum nostra epistola consentiat statim apparet. Habent de eo Gesta Trevirorum (ed. Pertz l. c. VIII. 174): „hic (Eberhardus) aliquando, dum dioeceses circuiret, a Cunrado comite de Lucelenburg captus est, vestimenta sacerdotalia a militibus direpta, pallium discissum, corpus Dominicum violatum et in terram projectum, chrisma unctionis effusum est, episcopus ad Lucelenburch in custodiam delatus est. Treberi nihil eorum, quae ad divinum officium pertinent, celebrare voluerunt, donec Romanum Pontificem de hac re per internuntios interpellarent. Interim Conradus comes compulsus a plurimis episcopum dimisit. Romanus Pontifex Conradum excommunicavit et Eberhardo absolvendum commisit etc.“ Quam eandem rem Supplementum longius ita prosequitur (l. c. 182): „Quo nuntio Treberi perlato omnia divini ministerii jura celebrari intermissa sunt, donec Romanus Papa, quid de hoc diffiniret, interrogaretur. Qui eundem Conradum omnesque ejus complices facto generali consilio excommunicavit, sed ejus absolutionem poenitentis episcopo commisit. ... Interim vero episcopus a captivitate datis obsidibus rediit,

D. Circa administrationem ecclesiasticam.

Jam supra vidimus, quomodo Nicolaus secundum exemplum majorum suorum Sedi Apostolicae „universalis ecclesiae curam et sollicitudinem" ex divina institutione asseruerit. Ex quo ipso summa administrationis ecclesiasticae pendet. „Sedes haec sancta et praecipua, loco jam antea laudato explicat, cui Dominici gregis est sollicitudo curaque commissa, in omnibus mundi partibus rectitudinis suae dispositione salubri cuncta ordinare perficereque divino freta procurat auxilio." Pro describendo autem hujus curae hierarchico ordine Leonis M. verba adducit, [1]) quae vere rem totam optime exhibent. „Etiam inter apostolos, ait, in similitudine honoris fuit quaedam discretio potestatis, et quum omnium par esset electio, uni tamen datum est, ut ceteris praeemineret. De qua forma episcoporum quoque orta est distinctio et magna dispositione provisum est, ne omnes sibi

---

nec multo post comitem poenitentem suscepit, cui pro poenitentia peregrinationem Jerosolomitanam injunxit, in qua et obiit." —

In qua narratione sicut in nostra epistola episcopus captus et demum sub certis conditionibus dimissus, Papa consultus, quae injuste extorta, rescindens illique sceleratorum poenam mandans invenitur. Quare quum nomen quoque Nicolai Papae idem, nihil dubito, quin ad eam illa epistola referenda sit (nam Thietgaudi nomen a Gratiano non memoratur nec Nicolaus I dicitur, sed solummodo inscriptio: „Nicolaus Papa episcopis Galliae").

Denique etiam internae, quas dicunt, causae huic nostrae sententiae suffragantur. Nicolaus, ut infra in App. I videbimus, Pseudo-Isidorianam autoritatem nunquam alias nominatim advocavit, quin tale quid etsi utilitate summe suadente semper ommisit, quasi ejusmodi codicem prorsus ignoraret. Hic igitur unicus locus esset, idque nulla omnino causa rationabili urgente. Ipsi autem idem Nicolaus eodem fere tempore mere contradixit. Quum enim hoc loco episcopo Thietgaudo injungat, ut „spirituali simul et materiali gladio malignos illos eorumque fautores insequatur," Carolo archiepiscopo Moguntino a. 863 scribit (ep. 26 ed. Migne l. c. 811): „sancta Dei ecclesia gladium non habet nisi spiritualem ac divinum, non occidit sed vivificat." Ibi igitur Nicolaus I duos gladios ecclesiae commissos libere negat, id quod illic aperte assertum est. Ac revera ejusmodi doctrina sicut illius tempore fere ignota, ita praeprimis inde a medio saeculo MC usitatissima fieri coepta est. Quare etiam ea ex parte epistola illa a Nicolai I ad Nicolai II aetatem transmittitur.

[1]) in ep. 75 cit. (l. c. 900) cf. Leo I ep. 88 ad Anast.

omnia vindicarent, sed essent in singulis provinciis singuli, quorum inter fratres haberetur prima sententia, et rursus quidam in majoribus urbibus constituti sollicitudinem ejus susciperent ampliorem, per quos ad unam Petri sedem universalis ecclesiae cura conflueret et nihil unquam a suo capite dissideret." — Si denique singula ejusmodi officia quaerimus, quae ille Sedi Aplicae vindicaverit, fere haec sunt.

Primum novas institutiones aut transmutationes dioecesium ab approbatione S. A. pendere voluit. „Ecclesia nulla, cum Gelasio proclamavit,[1] sine S. A. instituetur nutu, quando juxta sacra decreta nec ipsa debet absque praeceptione Papae basilica noviter construi." Secundum hanc regulam, ut exempla quaedam proferam, Hamburgensi dioecesi Bremensem conjunxit eique sustentandae monasterium Ramesloa dioecesis Verdensis assignavit, similiter ecclesiae Bellovacensi monasteria Oratorium et Flaviacum secundum Caroli Calvi dispositionem confirmavit.[2] — Deinde pro jure suo Pontificio vindicavit, episcopos praeprimis metropolitanos vicariosque apostolicos[3] noviter con-

---

[1]) frgm. ep. ad elect. et cler. Nonens. (l. c. 1130), ep. 82 ad Arduic. Besont. (l. c. 920). cf. Gelas. ep. 5 ad eppos Lucaniae c. 4 et 25 (Hard. II. 899, 904). Ceterum haec praeceptio a dictis Pontificibus solum pro primatiae Romanae districtu („provinciis suburbicariis, cf. Binterim Denkwk. I, 2, 492, Wiltsch „Hdb. d. kirchl. Geogr. und Statist." I. p. 75—87) prolata, Nicolaus eam ad universalem ecclesiam extendit, id quod tamen nunquam publici juris factum est.

[2]) cf. ep. 62 (l. c. 877), ep. 28 (l. c. 814).

[3]) Ita Ansgarium archiepiscopum Nordalbingorum et legatum aplicum in illis regionibus constituit cf. ep. 61 n. 4 (l. c. 874), ep. 62 cit. Britannis autem novum metropolitanum dare renuit cf. ep. 25, 85, 91—92. l. c. 969 ss. — Ceterum simile quid patriarchis omnibus in suis dioecesibus competebat. Nicol. resp. ad cons. Bulgar. c. 73 „in loco, ubi nunquam patriarcha vel archieppus est constitutus, a majori est primitus instituendus;" conc. Ctplt. IV a. 870 c. 17 (Hard. V. 906): „praesules sedium patriarchalium universorum metropolitanorum, qui ab ipsis promoventur et sive per manus impositionem sive per pallii dationem eppalis dignitatis firmitatem accipiunt, habeant potestatem etc." cf. etm. Binterim „Denkwk." III, 1 S. 200.

stituere, usum pallii impertire, [1]) et alia privilegia tam episcopis [2]) quam monasteriis [3]) concedere. In quibus de pallio quidem ex consuetudine ecclesiae Germanicae [4]) haec duo ad communem usum transtulit, ut dignitas archiepiscopalis ab illo accepto penderet, [5]) utque professio quaedam orthodoxae fidei et fidelitatis scriptis vel etiam juramento facta antecederet. [6]) Denique vel de eligendis episcopis

---

[1]) Ex. gr. Adelovino Salzburgensi (ep. 3 l. c. 772), Adoni Viennensi (ep. 15 l. c. 796), s. Ansgario Hamburgensi (l. c. 877), ejusque successori s. Remberto (l. c. 963), Egiloni Senonensi (ep. 95 l. c. 976). Verum et hic tantum vestigia praedecessorum suorum secutus est, idque tam caute, ut ex. gr. contra jus Turonensis metropolis eppo Dolensi pallium detrectaret cf. ep. cit. 85, 91 et 92.

[2]) ex. gr. Hincmaro Rhemensi (ep. 32 l. c. 822), Adoni Viennensi (ep. 151 l. c. 1152). In ep. 66 ad Rodulph. Bituric. n. 2 (l. c. 884) autem idem jus universe significat: „primates vel patriarchae (non nisi canonicam potestatem exerceant), praeterquam si Apostolica Sedes aliquam ecclesiam vel rectorem ipsius quolibet speciali privilegio decreverit honorare."

[3]) Monast. privileg. vid. supra p. 16 n. 5 et dissert. prior. „de Nic. leglat. eccl." p. 9 ss.

[4]) S. Bonifacius, quum a Gregorio II eppus Germaniae constitueretur, secundum morem in ecclesia Romana a Gregorii I (ut videtur) tempore obtinentem (cf. „Lib. diurn." Cap. II tit. 9 et Cap. III tit. 6 et 8) juramentum fidei et fidelitatis ecclesiasticae praestiterat (Hard. III, 1857 sq.). Qui quum a Gregorio III archiepiscopali pallio decoratus (cf. Hard. III, 1867), reformationem illarum ecclesiarum susciperet, in prima synodo Germanica, ut omnes Galliarum metropolitani similes professiones ederent et pallia a Romano Pontifice peterent, curavit (Bonif. ep. 1 ad Cutbert. archiep. Dorob. Hard. III, 1925). Similis professio in acceptione pallii inde ex illo tempore magis magisque in usum communem transiisse videtur (cf. „Lib. diurn." Cap. IV tit. 1 et 2. „Flodoard. hist. eccl. Rhem." II, 17).

[5]) Nic. resp. ad cons. Bulgar. c. 73 (l. c. 1007): „(archieppus noviter constitutus) interim in throno non sedeat et praeter corpus Domini non consecret, priusquam pallium a Sede Romana percipiat, sicuti Galliarum omnes et Germaniae et aliarum regionum archieppi agere comprobantur."

[6]) Adoni Viennensi (ep. 15 l. c. 796), Remberto Hamburgensi (ep. 87 l. c. 964) et Egiloni Senonensi (ep. 94 l. c. 974) pallia tribuens in postulanda fidei expositione fere nil nisi formam libri diurni Cap. IV tit. 1

interdum antea ad Sedem Apostolicam referretur postulavit; [1]) resignationem autem sicut dejectionem episcopi semper a sua voluntate pendere voluit. [2])

Ex eadem illa summae administrationis autoritate denique etiam id deduxit, ut Sedes Apostolica de exsequenda justitiae censura opportunum semper et tempus et modum expectandi licentiam haberet. Quum a quibusdam vituperaretur, quod excommunicata Waldrada Lotharium non eadem sententia feriret, rescripsit: [3]) „licet nulli jactanter haec proferenti nobis necesse sit respondere, congruit tamen, ut a cujus auctoritate sanctio ista digreditur, in ejus praerogotivae affluentia, quisquis ille est, hujus rei solutionem quaerat; eo quod auctoritas apostolica, ad quam universarum cura confluit ecclesiarum, idonea, quibus omnibus consulat, moderamina satis habeat, per quae et indoctos quosque disciplina salutis instruat et exprobratoribus dispensatorie modum dignae discretionis imponat.“ — In quibus fere idem exsecutus videtur, quod sapientissime Gregorius I ad s. Augustinum scripsit (ep. XII, 31 n. 7 ed. Paris 1605 t. IV p. 466): „in hoc tempore s. ecclesia quaedam per fervorem corrigit, quaedam per mansuetudinem tolerat, quaedam per considerationem dissimulat atque portat, ut saepe malum, quod aversatur, portando et dissimulando compescat.“

---

et 2 exsecutus est. In constituendo s. Ansgario autem, nescio an s. Bonifacii exemplum intuitus, ejusmodi juramentum poposcit (ep. 62 l. c. 879): „porro te pallio uti nonnisi more Sedis concedimus Aplicae, sc. ut successores tui per semetipsos vel legatos fidem nobiscum tenere, ac sanctas sex synodos recipere necnon decreta omnium R. S. praesulum et epistolas, quae sibi delatae fuerint, venerabiliter observare atque perficere omnibus vitae suae diebus scripto se et juramento profiteantur.“

[1]) Ita Treviris et Coloniae dejectis Theutgaudo et Gunthario successores eligi vetuit, antequam ad S. A. super hoc relatum fuerit (frgm. ep. 58 ad Loth. l. c. 869).

[2]) De dejectione quidem episcoporum cf. diss. prior. „de Nic. leglat. eccl.“ p. 21 ss. Resignationem eorum autem nonnisi ubi prorsus libera erat, admisit, ubi aliquatenus coacta videretur, rejecit cf. ep. 1 (l. c. 770), ep. 61 n. 5 et 6 (l. c. 874), ep. 128 (l. c. 1127).

[3]) ep. 93 ad univ. eppos (l. c. 973).

E. Circa externos honores.

Non in animo est, hoc loco honores ecclesiasticos recensere, qui Romani Pontifici sicut antiquitus ita et hoc tempore a clero et plebe christiana impendebantur. Solum illos efferam, quibus ejusdem jam principatus, ut ita dicam, civilis aliquatenus probatur. — Prae omnibus igitur memoratu dignum est, quod Nicolaus primus coronatus esse narratur. [1]) Qua re sane id significatum, ipsum ex primatu ecclesiastico etiam vere principem reipublicae cujusdam, fere dixerim, orbis christiani constitui. Nam quum id tunc publice constaret, coronationem non nisi principi neminis imperio subjecto competere, [2]) quumque tale quid illo tempore vix de patrimonio s. Petri praedicari posset, [3]) profecto hoc non erat, unde Nicolaus illam sibi assumeret. Quae quum ita sint, nescio num aliud quid magis convenienter pro causa substitui possit, quam ille, quem dixi, principatus quidam super omnem orbem christianum se extendens. Ad quem forte etiam id referendum, quod paullo post vel Ludovicus II imperator Pontificem adventantem apprehenso equi freno quasi subjectus domnum honestissime pedes deduxit (Anast. l. c.). Ac fortasse illa Nicolai verba jam supra laudata „Dei sumus gratia constituti in domo Ipsius principes super omnem terram,“ fortasse, dico, eadem et ipsa ad hanc partem aliquatenus spectant. Certe id ubique patet, eum circa reges et principes omnes vere ut patrem et principem spiritualem agere. Nec solum sed data occasione etiam expresse postulavit, ut in litteris nomen ipsius nomini cujuslibet sive episcopi sive principis praeponeretur. „Antequam ad haec consulta aliqua rescriberemus, Salomonem

---

1) Anastasius „Vit. Pontif.“ n. 579 (ed. Migne Patrolog. t. CXXVIII, 1358).

2) Erant sane jam tunc temporis coronae et comitum et ducum (cf. Du Cange Glossar. s. h. v.), sed nullum mihi exemplum notum, ubi simplex et libera coronatio alius, quam principis prorsus liberae dominationis, facta sit.

3) cf. Gieseler K.-G. II, 1, 35 ff., Sugenheim „Gesch. der Entstehung und Ausbild. d. Kirchenstaates“ S. 46 ff.

regem Britannorum increpat,[1]) convenerat nobis, pro hoc, quod nomen vestrum apostolico nomini scribendo praeposuistis, vos modesta increpatione corrigere. Tamen quia apostolica mansuetudo neminem repentina unquam invectione redarguit et per negligentiam forte scriptoris hoc evenisse utcunque cognovit, distulit vos modo pro meritis coercere, quod tantum volumus emendetis, quantum correctioni ecclesiasticae pro tam praesumptiva factione subjacere formidatis.“ Unde recte innuitur, ipsum jam in jure publico sibi principatum quendam universalem vindicasse. Cui fortasse id quoque suffragatur, quod idem primus in litteris a principabus et episcopis titulo „Majestatis“ vel „Altitudinis“ honoratus invenitur.[2]) Plenior ejus rei imago etiam sequentibus exhibebitur.

F. Circa potestatem saecularem.

Universim Nicolaus sapientissimam illam Gelasii doctrinam[3]) de discrimine et mutua libertate potestatis ecclesiasticae et saecularis tenebat. „Fuerunt haec ante adventum Christi, secundum illius normam ad Michaelem imperatorem scripsit (ep. 86 l. c. 960), ut quidam typice reges simul et sacerdotes existerent, quod sanctum Melchisedek fuisse sacra prodit historia, quodque in membris suis diabolus imitatus (utpote qui semper, quae divino cultui conveniunt, sibimet tyrannico spiritu vindicare contendit), ut pagani imperatores iidem et maximi pontifices dicerentur. Sed quum ad Verum ventum est, eundem regem atque pontificem, ultra sibi nec imperator jura pontificatus arripuit nec pontifex nomen imperatorium usurpavit. Quoniam idem mediator Dei et hominum homo Christus Jesus sic actibus propriis et dignitatibus distinctis officia potestatis utriusque discrevit, propria volens medicinali humilitate sursum efferri

---

[1]) in ep. 92 (l. c. 970); similiter in eppum Dolensem in ep. 91 l. c. 969) invehit.

[2]) in ep. Adventii eppi Metens. (Hard. V. 321), itd. in ep. Caroli Calvi ad Nicol. (l. c. 689).

[3]) Gelas. ep. 4 ad Anastas. imp. (Hard. II. 893), imprimis autem in tomo de anathem. vinculo (l. c. 934).

non humana superbia rursus in inferna demergi, ut et Christiani imperatores pro aeterna vita pontificibus indigerent, et pontifices pro cursu temporalium tantummodo rerum imperialibus legibus uterentur, quatenus spiritualis actio carnalibus distaret incursibus. Et ideo militans Deo minime se negotiis saecularibus implicaret, ac vicissim non ille rebus divinis praesidere videretur, qui esset negotiis saecularibus implicatus, ut et modestia utriusque ordinis curaretur, ne extolleretur utroque suffultus, et competens qualitatibus actionum specialiter professio aptaretur."

Hanc mutuam utriusque potestatis libertatem deinde saepius strictiusque omnibus ex partibus prosecutus est. „Nolite, l. c. Michaelem imperatorem obsecrat, praejudicium Dei ecclesiae irrogare; illa quippe nullum imperio vestro praejudicium infert, quum magis pro stabilitate ipsius aeternam divinitatem exoret et pro incolumitate vestra et perpetua salute jugi devotione precetur. Nolite quae sua sunt surripere, nolite quae ipsi soli commissa sunt, velle surripere, scientes, quia tanto nimirum a sacris debet omnis mundanarum rerum administrator esse remotus, quanto quemlibet ex catalogo clericorum et militantium Deo nullis convenit implicari saecularibus negotiis." „Sancta Dei ecclesia, ad Carolum archieppum Moguntinum scripsit (ep. 26 l. c. 811), mundanis nunquam constringitur legibus, gladium non habet nisi spiritualem ac divinum, non occidit sed vivificat." „Principes autem, alio loco ait (in priv. Corbej. l. c. 817), debent honorem praestare Deo, quem sibi volunt praestari a Deo, videlicet ut quemadmodum cupiunt a Deo sibi collatum regni honorem conservari, sic ecclesiae Christi suam non dedignentur servare legem." Quapropter eos ecclesiae invitae praelatum nec dare [1]) nec auferre, [2]) immo nihil omnino de ecclesiasticis personis judicare, [3])

---

[1]) ep. 42 et 43 (l. c. 842 sq.), ep. 95 ad Car. Calv. (l. c. 976).

[2]) ep. 100 ad Bard. Caes. (l. c. 1054), ep. 101, 104, et saepius in causa Ignatiana.

[3]) ep. 86 l. c. 960 „Denique hi, quibus tantum humanis rebus et non divinis praeesse permissum, quomodo de his, per quos divina ministrantur, iudicare praesumant, penitus ignoramus." Idque saepius in causa Photii et Ignatii (cf. ep. 98, 104).

nihil de ejusmodi rebus attentare [1]) convenit. Quin Adonem archiepiscopum Viennensem jam severe vituperavit, quod quendam „clericum comitis Gerardi" vocasset (ep. 81 l. c. 918).

Vinculum tamen inter utramque potestatem ejusmodi intercedere voluit, ut altera alteri ex sua parte praesidio et adminiculo esset. Potestas saecularis, ubi necesse, ad ecclesiae defensionem adesse et curare debet, ut haec pacata et sine diminutione servetur, quare praeprimis ad puniendos blasphemos obstricta tenetur. [2]) Ecclesia contra et precibus suis et autoritate sacrata saluti et stabilitati regnorum multum subvenit. [3]) Praeprimis est Romana ecclesia, „cujus privilegiis usi Germani principes omne dignitatum suarum incrementum omnemque gloriam perceperint, ac si necesse fuerit, deinceps quoque auxilium accepturi sint; quippe haec vere munimenta et documenta omnium esse, qui in sublimitate consistant." [4]) — Unde eidem ecclesiae aut potius ejus Pontifici autoritatem quandam supra reges et principes circaque res saeculares vindicavit. Jam supra vidimus, quomodo cum Salomone rege Britannorum de postposito in scriptis suo nomine expostulaverit. Quum autem Lotharius rex viduae Berengarii comitis possessiones ademisset, haecque ad illum confugisset, ipse quidem ad eum „utpote excommunicatum" scribere renuit, sed patruis ejus

---

[1]) ep. 4 ad Mich. imp. (l. c. 779) „irrationabile est, ut ecclesiastica possessio terrena quavis potestate subtrahatur." ep. 111 (l. c. 1114) „in Deum proculdubio committunt et Ipsi praejudicium inferre probantur, quicunque res ecclesiasticas usurpare et sibi non legitime vindicare non metuunt."

[2]) ep. 42 ad Loth. reg. (l. c. 842), resp. ad consulta Bulg. n. 18 (l. c. 990). Ceterum idem et a principibus ipsis pro justo agnoscebatur. „Praecepit Carolus rex, Lupus Ferrarius ad Amulum Lugdunensem scripsit, ut ejus vobis sermonibus diceremus, se fideliter tenere, quod rex regum idemque sacerdos sacerdotum, postquam humanitatem suam in coelum evexit, semper cum suis futurus divinitate, potestatem suam ad eandem gubernandam ecclesiam in s a c e r d o t e s divisit et r e g e s, ut q u o d s a n c t i d o c e r e n t p o n t i f i c e s, e t i p s i i m p l e r e n t e t i m p l e r i f a c e r e n t d e v o t i s s i m i r e g e s" (Lup. Ferrar. ep. 81 in „Max. biblioth. Patr." ed. Lugd. XV. p. 28).

[3]) cf. ep. 86 l. c. 960.

[4]) ep. 36 ad Carol. Calv. (l. c. 836).

„poscendo direxit, ut ei tam ex S. A. sanctione jubendo quam ex sua parte rogando seu legum autoritate monendo restitutionem injungerent.“ [1]) Similiter „pro cura sua universali“ in Bernardum comitem Barcinonensem propter depraedationes regni Caroli Calvi severe invectus est. [2]) Eadem ratione ad Ludovicum et Carolum, qui contra patrem suum Carolum Calvum rebellaverant, scripsit „se dispositum habuisse apostolici moderaminis correctionem competenter dirigere, quae eos et ab improbis stultisque libidinibus refraenaret et correctos paternae gratiae restitueret.“ — Imprimis ejusmodi autoritatem circa imperatorem asseruit. „Hunc quidem machaerae usum primum a Petri principis apostolorum vicario contra infideles accepisse ait, quapropter eam in Christi fideles convertere nefas; regna ejus per haereditatium jus derivata et A. S. autoritate firmata et summi pontificis manu capiti superposito diademate augustissime decorata esse.“ (ep. 79 l. c. 915.) Unde illud imperium pro sua parte tueri Sedis Apostolicae peculiare officium esse proclamavit. „Sinatur, loco citato pergit, (Ludovicus imperator) omnino a Deo protectum imperium suum, quod cum benedictione et sacratissimi olei unctione Sedis Aplicae praesule ministrante percepit, ad exaltationem et quietem matris suae hujus s. catholicae et apostolicae ecclesiae licenter ac rectissime moderari. Alioquin quisquis contra hujus nostrae salutiferae commonitionis paginam agere forte praesumpserit, et adversus jam fatum filium nostrum augustum referre tentaverit, noverit, sibi et Deum omnipotentem .... refragaturum et apostolatum nostrum juxta competens sibi ministerium proculdubio reluctaturum.“ —

In quibus sane Pontificiae illius potestatis, quae inde a Gregorii VII aevo in principes et res publicas dominabatur, saltem germina exstant. Nec mirum id aut praesumptione factum putari debet. Nam partim fervore ingenii christiani, populo recenter ecclesiae inserto, quasi necessario prolatum est,

---

1) ep. 112 ad Carol. Calv. (l. c. 1116).

2) frgm. ep. 88 (l. c. 964).

Certe status rerum tunc ejusmodi erat, ut Nicolaus jam excommunicationem in Lotharium pronuntiare ideo differet, quia exinde „sanguinis effusio bellorumque excitatio,“ [1]) quin vel „regni ejus dispendium“ [2]) timendum. — Deinde idem vel consensu principum populorumque quodammodo provocatum itaque publici juris factum est. Notum est, quomodo ipsi principes saepius Sedem Apostolicam adierint, ut rebelles aut depraedatores autoritate sua arceret. [3]) Quantopere autem ipsi principes regnum suum judicio ecclesiae submiserint, inter multa alia ex hoc ipso tempore id documento est, quod *Carolus* Calvus, Venilonem archiepiscopum Senonensem in synodo Tullensi a. 859 perfidiae petiturus, in hunc modum accusationem instituerit: „a qua consecratione vel regni sublimitate supplantari vel projici a nullo debueram, saltem sine audientia et judicio episcoporum, quorum ministerio in regem sum consecratus, et qui throni Dei sunt dicti, in quibus Deus sedet et per quos sua decernit judicia: quorum paternis correptionibus et castigatoriis judiciis me subdere fui paratus et in praesenti sum subditus.“ (libell. proclamationis d. Caroli adv. Venil. Senon. n. 3 Hard. V. 488). Quare nemo, puto, in his Nicolaum nostrum arrogantiae praesumptionisve arguerit. Rerum investigatorem autem id ibi valde delectat, mirae illius arboris, quae tribus saeculis postea fere totum orbem christianum adimplevit, hoc modo quasi radices et prima germina prendidisse.

---

[1]) ep. 83 ad Lud., Car. Calv. (l. c. 924).

[2]) ep. 149 ad Loth. (l. c. 1149).

[3]) ex. gr. a. 855 Lotharius II Ludovicum II imperatorem, ut ejus intercessione Nicolaus Carolo et Ludovico pacem servandam inculcaret (Hincm. ann. 865 ed. Pertz I. 467 sq.), a. 866 eppi syn. Suess. de Britonibus ad obedientiam Caroli redigendis (Hard. V. 628), et itd. Helletrudis vidua Berengarii de cogendo ad restitutionem Lothario (Nic. ep. 112 M. 1115) ipsum Nicolaum adierunt, similiter paullo post in simili causa Carlomannus filius Caroli Calvi Hadrianum II. (cf. Hard. V. 720).

Appendix I.

Quibus juris ecclesiastici fontibus Nicolaus usus sit.

Primum quidem collectio Dionysii exigui, sicut universim pro sollemni „codice canonum“ habebatur, [1]) etiam Nicolao in consueto usu erat. Pluries ejusdem decreta addito numero locove profert, qui plane cum forma ejus a Justellio („bibliotheca jur. can. vet.“ I p. 101—249) edita conveniunt. Ita in ep. 4 l. c. 775 „Leonis I decretalium cap. 33“ (cf. Justelli l. c. I, 233), et Gelasii decretal. cap. 3“ (cf. Just. l. c. 240 — Ps. Isid. eadem „cap. 4“ habet ed. Migne t. CXXX col. 940), in ep. 66 ad Rod. Bit. n. 6 l. c. 885 „Leonis vigesimam quintam decretalium regulam“ (cf. Just. l. c. 230 — Ps. Isid. l. c. 892 alium ordinem exhibet), in ep. 75 ad eppos Galliae l. c. 902 „capitulum quintum decretalium Leonis“ citat (cf. Iust. l. c. 223). — Deinde et ipsa verba, quae forte ab eo adducuntur, collectionis illius formam satis denotant, quum imprimis a textu Pseudo-Isidoriano discrepant. Ejusmodi conferantur citationes ep. 35 ad eppos syn. Sylvan. l. c. 828 (Innoc. I, c. 46 sec. Just. l. c. 206 c. 46 — Ps. Isid. l. c. 713), ep. 73 ad Car. Calv. l. c. 894 et ep. 75 l. c. 904 (Idem c. 10 sec. Just. l. c. 197 — Ps. Isid. l. c. 699 c. 3), ep. 82 ad Arduic. Besont. c. 5 l. c. 920 (Idem c. 3 sec. Just. l. c. 194 — Ps. Isid. l. c. 695), ep. 86 ad Mich. imp. l. c. 949 (Idem c. 45 sec. Just. l. c. 206 — Ps. Isid. l. c. 713). [2])

[1]) Nic. in ep. 75 l. c. 901 cf. Spittler „Gesch. des kan. Rechtes“ §. 40, Philipps K.-R. IV. S. 40, 44, 45.

[2]) Huc sane etiam id referendum, quod Nicolaus pro norma obedientiae ecclesiasticae in ep. 32 ad Hincm. Rhem. (l. c. 822) solum decreta „Siricii, Innocentii, Zosimi, Coelestini (et reliq. usque ad Greg. I)“ nominatim appellat. (Sim. Leo IV ep. ad eppos Britann. n. 6 Hard. V. 3).

Ex aliis ejusmodi collectionibus „concordiam canonum 50 titulis contextam" sibi probe notam esse memorat (ep. 99 ad Phot. l. c. 1051), quae sane Johannis Antiocheni putanda (ed. Justelli l. c. I 499—602). — Num praeterea collectio Isidoriana et antiqua Romana primum a Quesnello edita [1]) ipsi cognitae aut usitatae fuerint, dubium relinquendum est. Nam etsi ex utraque canones et decreta laudavit, sunt tamen loci parum insignientes quique etiam ex archivo aliove archetypo sumpti esse possunt. Ejusmodi sunt loci ex ep. Leonis ad Flavianum (in ep. 35 l. c. 828, ep. 98 l. c. 1020 et ep. 104 l. c. 1068), ejd. ad Mauros (in ep. 107 l. c. 1101), syn. Tolet. I, c. 16 (in decret. l. c. 1133), Gelasii ad eppos Dardan. (in ep. 74 l. c. 898), ejd. commonitor. ad Faust. (in ep. 86 l. c. 934), ejd. de scriptis canonic. (in ep. 75 l. c. 903).

Multa deinde commemorat, quae in nulla notarum collectionum reperiuntur. Ita appellat Bonifacii I ep. ad eppos Thessal. (in ep. 75 l. c. 906, in ep. 86 l. c. 949 et in ep. 152 l. c. 1157 — cf. Coustant. „Epist. Rom. Pontificum" I, 1037), ejusdem ep. ad Rufum etc. (in ep. 75 l. c. 907 et in ep. 86 l. c. 954 — cf. Coust. l. c. 1043 et 1042), Felicis III epist. synod. (in ep. 46 ad Mich. imp. l. c. 857 — cf. Hard. l. c. II, 855), ejusdem ep. ad Zenonem et ad Cyrill. abbat. Acim. (in ep. 98 l. c. 1020), Hormisdae indiculum (in ep. 86 l. c. 942), ejusdem epist. ad eppos Galliae (in ep. 104 l. c. 1073). Quae quidem ex ipsis fontibus praeprimis ex archivo Romanae ecclesiae illum hausisse verisimillimum est. Nam haud dubie ea omnia revera genuina sunt, nec tamen tunc temporis jam uspiam publici juris facta. Archivum illud autem idem certe saepius pro fonte suo laudat [2]) nec non episcopos ad similes ecclesiarum suarum fodinas delegat. [3])

---

[1]) In Opp. Leon. I ed. Ballerini Append. tom. III p. 13 ss. cf. Prolegg. l. c. CXXII et CXCVI.

[2]) ex. gr. in ep. 25 l. c. 806, ep. 89 l. c. 964; ep. 91 l. c. 970.

[3]) ep. 65 ad Rodulph. Bituric. l. c. 882.

In his denique quaedam habet, quorum fontes spurii. Ejusmodi adducit s. Clementis epist. I ad s. Jacobum (in ep. 147 ad eppos in regno Loth. l. c. 1141), Marcellini synodum Sinuessanam (in ep. 86 ad Mich. imp. l. c. 940), s. Sylvestri acta et constituta (in ep. 25 l. c. 807, ep. 86 l. c. 938 et 940, ep. 152 l. c. 1157), denique processum Sixti III (in ep. 86 l. c. 938 et 940). [1] Ubi statim quaestio datur, num etiam Pseudo-Isidoriana collectio illi usitata fuerit.

Loci ipsi, quos modo dixi, spurii hanc collectionem quidem parum denotant. Sola enim s. Clementis epistola ibi invenitur (cf. Ps. Isid. l. c. 22); sed ipsam saeculo IV confictam, itaque Nicolai tempore jam omnino quasi publici juris factam esse constat. [2] Marcellini synodus Sinuessana autem sicut gesta Sixti III, etsi non minus falsa et supposititia, [3] apud Pseudo-Isidorum non reperiuntur. Idem dicendum de actis et constitutis Silvestri, quae et ipsa inter fictitia ponenda. [4] Nam si Nicolaus in ep. 25 l. c. 807 pro forma

---

1) Plura hic consulto praetermitto, quae leviter aut summatim spectanti aliquatenus concurrere videantur. Siquidem pro Victoris exemplo a Nicolao laudato (in ep. 98 l. c. 1033) indubie Eusebii H. E. V, 24, pro Julii I epistola ad Orientales (in ep. 73 l. c. 894 et ep. 86 l. c. 955) autem praeter Theodoreti H. E. II, 4 ipsum authenticum (quod etiamtunc sane aderat, nunc quidem deperiit cf. Coustant. l. c. I, 408 ss.) fons reputandus est; Alexandri I autoritas vere Ps.-Isidoriana autem, quae in ep. ad Theutgaudum sub nomine Nicolai I ab Honthemio edita profertur, prorsus nihil est, quippe tota haec epistola erronee Nicolao nostro adscripta (cf. supra p. 18 not. 1).

2) cf. Coustant. l. c. Append. 1 ss.

3) De illa quidem praeter Nat. Alex. H. E. Saec. III diss. 20 praeprimis cf. Coustant. l. c. App. col. 27 ss.; de his autem Coustant. l. c. 111 ss. Ipsa sicut acta Silvestri ab eodem falsario exarata esse, idque fortasse tempore Symmachi Papae factum, qui in simili causa contra impetum Theoderici viadicandus erat, idem autor autumat (l. c. praef. LXXXVI, App. 27 et 115). Certe jam in codice Colbertino 784 Longobardicis litteris scripto Nicolaique aevo vetustiore exhibentur (l. c. praef. LXXX), et Nicolaus ipse pro actis Sixti III quidem aperte archivum Rom. ecclae appellat addens: „sicut apud nos scriptum habetur.“

4) cf. Coustant. l. c. App. 37 ss. et not. prior.

judicii episcopi exemplum illius Pontificis adducit, solummodo verba praedecessoris sui Leonis IV reddit (ed. Migne l. c. CXV, 667). Quae autem ex ejusdem decreto synodali affert (in ep. 86 l. c. 938 et 940), ad litteram constituti ejus (c. 20 et c. 3) exscripsit (cf. Coustant. l. c. App. 52 et 47, Hard. I. 293 et 291), quum Ps.-Isidorus in excerptis suis (l. c. 609 ss.) eadem aut omnino praetermittat aut certe minus consone habeat.[1]) Denique si in ep. 152 l. c. 1157 „Silvestri tempore de jejunio sabbati satis ait esse disputatum et discussum," ejusmodi actiones plenae nunc quidem ignotae, sed tales obtinuisse, indicio est syn. Eliberit. c. 26 instituens: „errorem placuit corrigi, ut omni sabbati die superpositiones celebremus." (Hard. I, 253 cf. Hefele Konzgesch. I. 138). — Quare, ut supra dictum, ipsa spuria monumenta a Nicolao expresse memorata pro collectione Pseudo-Isidoriana nihil faciunt.

Ad eandem hanc collectionem deinde illa „tot et tanta decretalia statuta," quae Nicolaus pro causis episcoporum ad S. A. deferendis appellat,[2]) spectare dicuntur.[3]) Cui sententiae haud parum suffragari videtur, quod episcopi Galliae

---

[1]) Videlicet c. 20 apud Ps. Isid. non datur, c. 3 autem itidem ex integro constituto illo sumptum esse, jam initium prodit: „Silv. fecit gradus in gremio syn. etc." Constitutum c. 3 enim idem habet: „postea autem fecit gradus in gremio synodi," excerptum Ps. Isid. autem: „in qua syn. .. constitum est." — Ceterum acta Silvestri et Constantini omnino ipso Ps. Isidoro antiquiora, inter doctos omnes probe convenit.

[2]) Nicol. sermo l. c. 892 „Etsi Roth. nullatenus appellasset, illi (sc. eppi) tamen contra tot et tanta decretalia se efferre statuta et eppum inconsulte deponere non debuerunt ... quia sacra statuta et veneranda decreta epporum causas utpote majora negotia nostrae diffiniendas censurae mandarunt." „Quanquam quidam vestrum scripserint, in ep. 75 ad eppos Galliae idem argumentum prosequitur, haud illa decretalia prisocrum Pontificum in toto codicis canonum corpore contineri descripta, quum ipsi ubi suae intentioni haec suffragari conspiciunt, illis indifferenter utantur, et solum nunc ad imminutionem potestatis S. A. et ad suorum augmentum privilegiorum minus accepta esse perhibeant."

[3]) Tale quid certe fere omnes viri docti asserunt cf. Nat. Alex. H. E. Saec. III. diss. 20 n. 13, Coustant. l. c. praef. CXXVIII, Spittler Gesch. d. kan. R. S. 266 ff., Gieseler K.-G. 3. Aufl. II, 1 S. 156.

contra ejusmodi delationem ita remonstrasse narrantur, ut „illa decretalia priscorum Pontificum in toto codicis canonum corpore contineri descripta“ negarent (l. c. 901). Sed nihilo secius re strictius cognita ibi quoque non possumus non adversari. Nam tantum patet, Nicolaum nominatim in tota illa controversia ne verbum quidem ex permultis illis Pseudo-Isidorianis autoritatibus produxisse. Siquidem, ut rem ad liquidum ponam, haec solummodo ibi veterum decreta canonesve sibi adhibet: Leonis ep. ad Flavian., Innoc. ad Alex. Ant., ejd. ad Macedones, Greg. ad Theoctistam Patriciam, syn. Sard. c. 4 et 8 (in ep. 35 l. c. 828 ss.), — jam restituto autem Rothadio: syn. Chalc. c. 9, Julii ep. ad Orientales, Innoc. ad Victric. (in ep. 73 l. c. 893 ss.), Leonis ad Anastas. Thessalonic., ejd. ad eppos Camp., syn. Sardic. ad Jul., Gelasii de scriptis canonicis, ejd. ad eppos Dard., Innoc. ad Victric., ejd. ad Alex. Ant., syn. Nic. de privilegiis ecclesiis servandis, Bonif. ad eppos Thessaliae (in ep. 75 l. c. 900 ss.). Quae sicut eum probe adducere poterant, ut de „tot et tantis decretalibus statutis“ sibi suffragantibus loqueretur, ita minime nos ad Ps. Isidori fontes cogunt, quum sincere et fideliter omnia codice Dionysiano exhibeantur. Quare a Nicolao quidem episcopis Galliae nulla ansa data, ut „priscorum Pontificum decretalia“ (nam iis Ps. Isidoriana notari pro certissimo est) expresse rejicere necesse habuerint. Qui quum id nihilo secius fecerint, sane alia causa ponenda. Puto igitur, ejusmodi decretalia utpote aperta et indubia argumenta iis frequenter a Rothadio ejusque amicis opposita esse, eosque illa „tot et tanta decretalia statuta,“ quae Nicolaus summatim commemoraverat, fortasse ad eadem spectare sumpsisse. Unde ipsa similiter summatim recusare in replicatione sua ad hunc data facile pro opportuno judicarint.[1] Hic autem tale principium,

---

[1]) Sane multum dolendum, quod litterae ipsae, quibus episcopi ita nitebantur, deperierunt. Nam ibi fortasse pateret, quatenus et a quibus „priscorum Pontificum decreta“ ipsis opposita. Ceterum Nicolaus scripta, quae in ea causa emiserit, pluries recenset (ep. 47 l. c. 860, ep. 73 l. c. 893 ss., cf. ep. 60 l. c. 871). Unde videmus, ex iis vix solam epistolam ad Hincmarum per socium Bosonis comitis transmissam nobis temporum

non obligare A. S. decretalia nisi in codice canonum Dionysiano continerentur, nullatenus recipere, sed quippe ineptum et ab ipsis episcopis usu confutatum non potuit non rejicere (cf. cet. diss. prior. „de Nic. leglat. eccl.“ App. I.). Nihil ergo ex hoc loco pro Ps. Isidoriana collectione sequitur. Immo exinde fortasse ipsum contrarium evinci potest, hanc videlicet ibi minime adhibitam esse.

Nam Nicolaus in ep. 75 cit. rationes suas plenius exhibet, decretalia, quibus fulcitur, adducit. In quibus ne verbum quidem de Ps. Isidorianis, solummodo longae consequentiae ex concilio Chalcedonensi et Sardicensi, ex decretalibus Leonis I et Innocentii I, ex verbis s. Pauli 1. Tim. 3, 2. Quid, num tantum pro probanda causa sua laborasset, argumenta per artificiosas ambages recollegisset, si ipsi tot tamque aperti loci affatim adfuissent, quales de ea re a Ps. Isidoro allati? [1] Denique idem ibi se non vetusta decretalia et exempla simpliciter sequi, sed novum quid etsi secundum antiquos canones [2] statuere diserte pronuntiat, quum ratiocinationem suam ita concludat: [3] „unde tam episcoporum quam metropolitanorum negotiorum exitus nobis reservari merito volumus et jure decrevimus. Totius enim ecclesiae Deo auctore generaliter sollicitudinem gerimus et omnium utique, qui ecclesiam faciunt, cura constringimur, atque omnium, quorum nos maxima cura exspectat, nostrum praecipue debent promereri judicium (cf. Innoc. ad

---

injuria detractam esse, in qua autem, causa modo incepta, Ps. Isidorianum profecto nihil praesumendum.

[1]) cf. Ps. Euarist. ep. 2 l. c. 85, Ps. Sixt. I ep. 2 l. c. 104, Ps. Eleuth. l. c. 120, Ps. Victor ep. 1 l. c. 123, Ps. Zephyr. ep. 1 l. c. 125, Ps. Sixt. II ep. 1 l. c. 184, Ps. Marcellus ep. 1 l. c. 219, Ps. Melchiades l. c. 238, Ps. Jul. ep. 1 ad orientales l. c. 620, ep. 2 ad orientales l. c. 630, Aegyptiorum ep. ad Felic. II l. c. 639 et 641, Felic. rescript. ad eosd. l. c. 647 etc.

[2]) Ipse veteres canones solummodo, quatenus de causis majoribus praecipientes, sibi suffragari appellat: „quia sacra statuta et veneranda decreta epporum causas utpote majora negotia nostrae diffiniendas censurae mandarunt“ (serm. Nic. l. c. 892).

[3]) in ep. cit. 75 l. c. 904.

Alex. Ant.)." Quare ex his jam fere constare videtur, illum Ps.-Isidorianae collectioni nullam autoritatem tribuisse. Sed idem etiam aliunde satis apparet.

Nicolaus enim non solum, ut vidimus, inter innumeras autoritates suas nullam mere Ps. Isidorianam posuit, sed etiam quos allegavit locos a Ps. Isidoro depravatos aut falsis autoribus adscriptos semper ex genuinis fontibus sumpsit, genuinis nominibus adscripsit. Ita Julii epistolam ad orientales bis adduxit; [1] verum minime ibi formam aut argumenta Pseudo-Isidoriana, etsi pro causa illa superadmodum utilia, [2] sed genuinam epistolam a Theodoreto H. E. II. 4 satis denotatam nunc autem deperditam [3] profecto ex archivo Romano praebet. Similiter locum illum de apostolorum itemque episcoporum inter se distinctione recte Leoni, [4] non cum Ps. Isidoro Anacleto aut Melchiadi aut Julio aut Vigilio adscribit. [5] Eodem modo de relatione causarum majorum ad Sedem Apostolicam non Ps. Sixtum aut Ps. Julium [6] aliosve, qui Ps. Isidoro abunde praesto sunt, fictitios autores sed recte Leonem appellat (in ep. 75 l. c. 903). Quum autem pluries duodenarium numerum judicum episcoporum pro necessario extollat et inde vel constitutionem novae provinciae ecclesiasticae impugnet, [7] tamen minime Ps.-Isidorianos

---

[1]) in ep. 73 ad Car. Calv. l. c. 894 de Rothadii, et in ep. 86 ad Mich. imp. l. c. 955 de Ignatii examine Romae renovando.

[2]) cf. ex. gr. Ps. Jul. l. c. 620: „ipsi primae sedis ecclesiae convocandarum generalium synodorum jura et judicia episcoporum singulari privilegio evangelicis atque apostolicis atque canonicis concessa sunt institutis ... Porro dudum a ss. apostolis etc. fuit decretum, non oportere praeter sententiam Romani Pontificis concilia celebrari nec episcopum damnari etc."

[3]) cf. Coustant. „Ep. R. P." I, 408 n. 3.

[4]) in ep. 68 ad Adv. Met. (l. c. 888), in ep. 75 (l. c. 900) — cf. Leo ep. 88 ad Anast. Thessal.

[5]) cf. ed. cit. Migne col. 78, 238, 622, 627, 1078.

[6]) cf. Ps. Isid. l. c. 186, 634.

[7]) ep. 25 ad Salom. reg. (l. c. 807), ep. 91 ad Festinian. Dolens. (l. c. 970) „vos, qui tantum septem eppos habetis, quae causa ecclesiasticae traditionis vos sinat habere metropolim, ignoremus, praecipue quum eppus non a VII sed a XII audiri praecipiatur."

autores [1]) sibi evocat sed secundum Leonis IV exemplum tantummodo acta Silvestri. [2]) — Alios ejusmodi locos indicasse sufficiat. Siquidem Nicolaus in ep. 35 l. c. 831, ep. 68 l. c. 889, ep. 75 l. c. 904 Innocentium vocat, Ps. Isidorus Damasum (ep. 5 l. c. 675), Aegyptios (ep. ad Felic. II l. c. 643), Marcellum (l. c. 219), — in ep. 73 l. c. 894 Zosimum, Ps. Isid. Damasum (ep. 5 l. c. 675), — in ep. 73 l. c. 895 et ep. 104 l. c. 1073 Bonifacium, Ps. Isid. Julium (ep. 2 l. c. 626 et 627), — in resp. ad consulta Bulg. n. 55 l. c. 1001 Coelestinum, Ps. Isid. Fabianum (ep. 2 l. c. 155), — in ep. 98 l. c. 1037 Gregorium, Ps. Isid. Euaristum (ep. 2 l. c. 86).

Praeterea plures causas idem longe aliter quam Ps. Isidorus diffiniisse invenitur. Ita chorepiscopis characterem episcopalem addixit, [3]) hic denegavit. [4]) Deinde hymnum „gloria in excelsis Deo“ ipse a presbyteris solum in festo Paschatis dicendum voluit, [5]) hic in nocte nativitatis Domini; [6]) non minus de ritu

---

[1]) Ps. Anaclet. ep. 1 ed. M. l. c. 67, Ps. Zephyrin. ep. 1 l. c. 126. Praeprimis in illa causa Ps. Pelagius II Nicolao multum profuisset scribens (ep. 1 l. c. 1093): „scitote, certam provinciam esse, quae habet X vel XI civitates et unum regem et totidem minores potestates sub se, et unum episcopum aliosque suffragatores X vel XI eppos judices, ad quorum judicium omnes causae epporum etc. referantur.“

[2]) ep. 25 l. c. 807; praeterea syn. I Carth. a. 348 c. 11 et II Carth. a. 390 c. 10 (Hard. I. 687 et 953) eundem numerum judicum praescripserunt.

[3]) ep. 66 ad Rodulph. Bituric. l. c. 884 „ad formam LXX chorepiscopi facti sunt (sec. syn. Neocaes. c. 13), quos quis dubitet epporum habuisse officium?“

[4]) Praeprimis Ps. Damas. ep. 5 (l. c. 669): „Quod choreppi idem sint, qui et presbyteri, sufficienter invenitur, qui ad formam et exemplum LXX inveniuntur prius instituti ... Quidquid ergo inter eppos aut de rebus ad eos solummodo pertinentibus egerint, necesse est, ut irritum fiat, quia quod non habent dare nequaquam possunt.“ cf. Ps. Leo ep. 66 l. c. 880 ss., Ps. Joh. l. c. 1081, Ps. Anacl. ep. 2 et 3 l. c. 72 et 76.

[5]) ep. 61 respons. ad legat. Salom. n. 9 l. c. 875.

[6]) cf. Ps. Telesphor. l. c. 105.

nuptiarum ineundarum [1]) sicut de forma judicii ecclesiastici alter ab altero discrepat.

Quae omnia si diligenter consideraverimus, vix dubitare poterimus, quin Nicolaus collectionem Pseudo-Isidorianam nullatenus pro autoritate posuerit adhibueritve, immo ne noverit quidem. Ex altera autem parte id simul constat, eum principium illud de universali obligatione cujusvis decreti Pontificii strictissime tenuisse, eoque sensu, quidquid ex ejusmodi constitutionibus antiquitus traditum invenit, pro omni forma juris ecclesiastici imprimis quoque pro describendo et amplificando Primatu Romano convertisse. Ita ex. gr. decretale illud Gelasii de non dedicandis absque licentia S. A. novis basilicis, quod pro episcopis suffraganis Pontificis Romani emissum, [2]) ad universalem ecclesiam transferre intendit. [3]) Num praeterea coronatio ipsius sicut honores visitanti ei ab imperatore impensi [4]) cum sententiis similibus donationis Constantini [5]) cohaereant, mihi quidem vix dubitandum videtur. — Ubi statim alia res cuique hujus materiae gnaro occurret, videlicet Nicolaum in

---

[1]) de hoc quidem Nicolaus in ep. 157 (commonit. legat. in causa Theutb.) l. c. 1179 et resp. ad consult. Bulg. c. 3 (l. c. 980) — cf. Ps. Euar. ep. 1 l. c. 81.

[2]) in ep. ad eppos Lucan., Brut. et Sic. (in cod. Dionys. „Decret. Gelas.“ c. 4 et 25 ed. Justelli l. c. 240 et 244).

[3]) in ep. 82 ad Arduic. Vesont. c. 5 (l. c. 920), frgm. ep. 135 ad electum et cler. Nonens. (l. c. 1130).

[4]) Anast. „Vitae Pontif.“ CVII n. 579 „coronatur denique,“ id quod primum ejusmodi exemplum. l. c. n. 580 „excellentissimus Augustus quum vidisset eum (Nicolaum), obvius in adventum ejus occurrit, frenumque Caesar equi Pontificis suis manibus apprehendens, pedestri modo quantum sagittae jactus extenditur traxit.“

[5]) cf. Edictum D. Constantini imperatoris (a Ps. Isidoro etsi ipso vetustius exhibitum l. c. 250): „decrevimus itaque et hoc, ut idem venerabilis pater Sylvester vel omnes ejus successores pontifices diadema, videlicet coronam, quam ex capite nostro illi concessimus, uti debeant et eorum capite ad laudem Dei pro honore b. Petri gestare .... et tenentes frenum equi illius pro reverentia b. Petri stratoris officium illi exhibuimus.“

pluribus juris partibus idem prorsus ac Pseudo-Isidorum instituisse, etsi ab hoc quidem nihil omnino mutuatus esse praedicandus. Ejus generis inter alia sunt constituta de causis episcoporum a S. A. definiendis, de convocatione synodorum earumque sicut librorum suspectorum approbatione per easdem perficienda, de numero XII judicantium episcoporum et plura alia de forma judicii prolata. Tali modo in Nicolao quasi exemplum ad vivum expressum videmus, quomodo illo tempore ratio legislationis ecclesiasticae etsi a Ps. Isidoro prorsus sejuncta tamen eandem, quam hic, viam persecuta sit.

Corrigenda.

P. I.

p. 16. col. sup. 4 post ita tamen ut addatur: in causa adulterii.
„ 19. c. s. 11 pro LXX legatur LXXII.
„ 20. Not. 1 addatur: cf. Goecke „de exceptione spolii“ p. 72 ss.

P. II.

„ 10. c. s. 2 leg. strenuus.
„ 18. Not. 1 c. inf. 18 leg. persecutus.
„ 24. c. s. 11 leg. principibus.